

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Folprechtová

Specifika výslechu dětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra: Katedra Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. 4. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 191 194 znaků včetně mezer.

Kateřina Folprechtová

V Praze dne

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu této diplomové práce JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D. za cenné rady a ochotný přístup. Poděkování patří také těm, kteří mi věnovali svůj čas a vyplnili dotazník pro výzkum této diplomové práce. Dále děkuji své rodině za pomoc a podporu, a také za zájem o mou práci.

Obsah

Úvod	5
1 Vymezení pojmů	7
1.1 Výslech	7
1.1.1 Stádia	8
1.1.2 Dělení	9
1.1.3 Taktické postupy překonání lživé výpovědi	12
1.1.4 Taktika výslechu	15
1.1.5 Dokumentace	18
1.2 Výpověď	19
1.2.1 Věrohodnost	19
1.3 Dítě	21
2 Specifika výslechu dětí	22
2.1 Právní úprava	22
2.1.1 Dítě jako zvlášť zranitelná oběť	23
2.1.2 Přítomné osoby	25
2.1.3 Opakovaný výslech a výslech dětského svědka před soudem	29
2.1.4 Výslech před zahájením trestního stíhání	31
2.1.5 Výslech dítěte před zahájením trestního stíhání v kolizi s čl. 6 Úmluvy	35
2.2 Psychologické hledisko	39
2.2.1 Vývojová specifika	39
2.2.2 Sugestibilita	41
2.2.3 Uzavřené otázky	43
2.2.4 Věrohodnost výpovědi dětí	44
2.2.5 Adaptační syndrom u sexuálně zneužitých dětí	45
2.2.6 Týrané dítě	49
2.3 Kriminologické hledisko	50
2.3.1 Taktika výslechu	50
2.3.2 Přítomnost rodičů	54
2.3.3 Speciální výslechová místnost	55
2.3.4 Demonstrační pomůcky	57
2.3.5 Kresba	59
3 Výzkum	60
3.1 Metoda	61
3.2 Respondenti	61
3.3 Samostatné výsledky výzkumu	62

3.3.1	Dotazník pro OSPOD	62
3.3.2	Dotazník pro policejní orgán	68
3.3.3	Dotazník pro trestní soudy.....	72
3.4	Souhrnné výsledky výzkumu.....	74
	Závěr.....	79
	Seznam použitých zdrojů	81
	Seznam příloh.....	85
	Příloha č. 1	86
	Příloha č. 2.....	89
	Příloha č. 3.....	92
	Abstrakt v českém jazyce, název práce a klíčová slova	94
	Abstract in English, Title and Keywords	96

Úvod

Tématem této diplomové práce jsou specifika výslechu dětí. Toto téma je zajímavé tím, že spojuje právo, psychologii a kriminalistickou taktiku, což jej činí velmi atraktivním. Dalším důvodem, proč se o toto téma zajímat, je, že bude vždy aktuální. Výslechy dětí totiž nejsou pouze okrajovým fenoménem trestního řízení, nýbrž plnohodnotným a mnohdy zásadním důkazem v dané věci nebo dokonce zcela nezbytnou součástí trestního řízení.

Cílem této práce je popsat všechny zvláštnosti týkající se výslechu dětí, a to jak z hlediska právního, tak z hlediska psychologického. Tyto zvláštnosti se dále promítají do kriminalistické taktiky a odráží se ve způsobu vedení výslechu. Všechny tyto tři oblasti (právo, psychologie a kriminalistika) se navzájem doplňují a ovlivňují.

Mým dílčím cílem tedy je popsat odchylky výslechu dítěte od výslechu dospělé osoby, které lze najít v české právní úpravě, a tím zjistit právní rámec provádění výslechu dětí. Zákonodárce si je totiž vědom zvýšené potřeby ochrany dětí a v právním řádu zakotvuje instituty právě pro jejich ochranu. Budu se věnovat například opakovaným výslechům dětí, možnosti vyslýchat děti před zahájením trestního stíhání nebo osobám, které ze zákona mohou nebo musí být takovým výslechům přítomny.

Dalším dílčím cílem této práce je zjistit specifika dětské psychiky. Dětská mysl je totiž od dospělé velmi odlišná a také zranitelnější, proto je potřeba těmto odlišnostem věnovat patřičnou pozornost. Nejznámějším problémem dětské mysli je zvýšená sugestibilita, které se budu mimo jiné také věnovat. Mnohé ze zvláštností dětské psychiky jsou relevantní pro taktiku vedení výslechu nejen vzhledem k věrohodnosti získaných informací, ale také vzhledem k sekundární viktimizaci dítěte.

Třetím dílčím cílem potom bude popsat kriminalistickou taktiku vedení výslechu dětí, která vychází z předešlých dvou zmíněných oblastí a aplikuje poznatky z těchto oborů na praktickou stránku vedení výslechu dítěte.

Nejprve však bude potřeba vymezit pojmy, které jsou pro tuto práci podstatné. K tomu využiji metody deskripce a analýzy dostupné odborné literatury. Pro naplnění zde popsaných cílů provedu deskripci a analýzu relevantní literatury české i zahraniční a v právní rovině také analýzu relevantních právních předpisů a judikatury. Zejména v kriminalistickém pohledu na výslech dětí a v závěru práce využiji také syntézu, tedy propojím poznatky ze všech zmíněných oblastí.

Posledním cílem této práce je zjistit naplňování některých zmíněných specifíků v praxi. Předmětem výzkumu bude mimo jiné frekvence používání některých institutů daných trestním

řádem, technická vybavenost policejních oddělení nebo odbornost pracovníků, kteří výsledky dětí provádějí.

K provedení tohoto posledního cíle využiji empirický výzkum pomocí dotazníkového šetření na odděleních policejních orgánů, odděleních OSPOD a na trestních úsecích soudů. Předmětem tohoto šetření budou kvantitativní data doplněná dobrovolnými otázkami směřujícími na doplňující kvalitativní data.

1 Vymezení pojmů

Pro účely mé práce považuji za nezbytné nejprve vymežit pojmy, které jsou pro mnou vybrané téma stěžejní. Proto považuji za nutné se nejprve alespoň okrajově věnovat pojmu výslech, jeho fázím a jeho obecným kriminalistickým problémům, než bude možné rozebrat specifika jeho vedení s dětmi, stejně jako považuji za nutné nejprve definovat pojem dítě a alespoň krátce se věnovat pojmu výpověď a její věrohodnosti.

1.1 Výslech

Výslech je nejpoužívanějším důkazním prostředkem v trestním řízení a nejrozšířenější metodou kriminalistické taktiky. V praxi nejsou nijak výjimečné případy, kdy je výslech dokonce jediným důkazním prostředkem v řízení.¹

„Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně relevantní informace z paměťových stop uložených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.“²

Uvedená definice v sobě skrývá prvky, které shrnují podstatu výslechu.

Jde o získávání paměťových stop neboli takových stop, které díky procesu zapamatování na základě vjemu smyslových orgánů vznikly ve vědomí člověka. Obsahem paměťové stopy je zapamatovaný vnímaný objekt.³ Paměťovou stopou jsou tedy laicky řečeno vzpomínky. Vzhledem k tomu, že se jedná o metodu kriminalistickou, zajímají nás takové paměťové stopy, které mají kriminalistickou nebo právní relevanci. Paměťovou stopou je schopen vyjevit a reprodukovat jen jedinec, jehož vědomí je nositelem této stopy.⁴

Dalším důležitým znakem výslechu je jeho právní rámeček. Nejde o jakýkoli rozhovor, při němž jedna osoba sděluje informace druhé, ale o právem upravený způsob získávání informací. Právním řádem jsou například určeny práva vyslychaného (právo nevypovídat), jeho povinnosti (povinnost svědka mluvit pravdu), zákaz některých druhů otázek (sugestivní otázky), struktura

¹ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 160 nebo STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 97.

² KONRÁD, Z. In: MUSIL, J., KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dop. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327.

³ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 37.

⁴ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 468.

výslechu nebo protokolace.⁵ Kriminalistika nerozlišuje mezi výslechem a podáním vysvětlení, toto dělení je trestně procesní. Vysvětlení je z kriminalistického hlediska zvláštní druh výpovědi, nicméně liší se především tím, že vysvětlení oproti výpovědi nemá většinou důkazní váhu.⁶

Výslech a podání vysvětlení jsou instituty upravené zákonem č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „trestní řád“). Výslech je upraven především v § 90 a násl. trestního řádu o výslechu obviněného a o výslechu svědka a v § 207 a násl. trestního řádu o výslechu obžalovaného před soudem a provádění dalších důkazů včetně výslechu svědka před soudem. Další ustanovení týkající se výslechu lze nalézt například v části trestního řádu která se zabývá právy obviněného, právy zmocněnce, protokolací nebo vazbou. Podání vysvětlení je upraveno v § 158 trestního řádu.

1.1.1 Stádia

Výslech se rozpadá do několika fází, které jsou z hlediska kriminalistiky vhodným rozdělením výslechu a zároveň odpovídají požadavkům trestního řádu.

1.1.1.1 Úvodní stádium

Během úvodního stádia se plní některé z potřebných formalit (např. poučení, ověření totožnosti vyslychané osoby, seznámení s předmětem výslechu...). Kromě toho se při úvodním stádiu výslechu formuje psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychanou osobou. Vyslychající má možnost zjistit aktuální náladu vyslychané osoby a také její postoj k samotnému výslechu.⁷

1.1.1.2 Stádium monologu (stádium souvislého líčení)

Další fází výslechu je stádium monologu, kdy je vyslychané osobě dána možnost, aby se k věci sama vyjádřila a řekla vše, na co si sama vzpomene a co považuje za podstatné. Možnost souvisle vypovědět vše, co o věci dotyčný sám ví, je dána trestním řádem v § 93 odst. 3, který se týká výslechu obviněného, a v § 101 odst. 2, který se týká výslechu svědka.

Tato fáze je z hlediska věrohodnosti velmi důležitá, protože není zkreslena dotazy vyslychajícího. Nedoporučuje se proto vyslychanou osobu v této fázi jakkoli přerušovat, ale

⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁶ KONRÁD, Z. In: MUSIL, J., KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK J. *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 328.

⁷ KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 316.

vyčkat s otázkami, až své vyprávění daná osoba sama ukončí. To samozřejmě nemůže platit v případě, kdy vyslychaná osoba záměrně mění téma a vyhýbá se dotazovaným skutečnostem.⁸ Během podávané výpovědi má také vyslychající osoba možnost vytvořit si představu o inteligenci vypovídající osoby, o její osobnosti nebo o jejích vyjadřovacích schopnostech.⁹

1.1.1.3 Stádium dialogu

Po tom, co vyslychaná osoba ukončí své souvislé líčení, může jí vyslychající osoba klást doplňující otázky. Toto stádium tedy předpokládá aktivní účast vyslychajícího, který takto upřesňuje a doplňuje podanou výpověď.¹⁰ Přitom však vyslychající nesmí vyslychanou osobu nijak ovlivňovat a navádět ke konkrétní odpovědi, proto jsou trestním řádem v § 92 odst. 4 a § 101 odst. 3, které upravují tuto fázi výslechu při výslechu obviněného a svědka, zakázány otázky úskočné (kapciózní) a návodné (sugestivní).

1.1.2 Dělení

1.1.2.1 Osoba vyslychaného

Výslech lze dělit z několika hledisek. Dle mého názoru nejdůležitější dělení z trestněprávního pohledu bude pravděpodobně dělení podle procesního postavení vyslychané osoby. Podle tohoto dělení můžeme rozlišit výslech svědka, znalce, podezřelého, obviněného a obžalovaného a v případě fáze řízení před zahájením trestního stíhání také osoby podávající potřebná vysvětlení.¹¹ Toto dělení je důležité proto, že na každou z těchto situací se použijí jiná ustanovení trestního řádu. Také motivace k podání výpovědi a vztah k řízení a podle toho způsob, jakým osoba vypovídá, se bude lišit vzhledem k roli, jakou vyslychaná osoba v řízení má.

1.1.2.2 Vybraná kriminalisticko-taktická hlediska

Výslech lze dělit z mnoha dalších hledisek, ať už na straně vyslychaného nebo vyslychajícího. Z těchto hledisek vyberu několik relevantních.

⁸ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 529.

⁹ BOUKALOVÁ, H. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 174.

¹⁰ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 323.

¹¹ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 160.

Jedním z hledisek je **věk vyslychané osoby**. Takto rozeznáváme výslech osob mladších 15 let, mladistvých, dospělých a starých osob.¹² Toto dělení je důležité, protože pro osoby různého věku jsou typické odlišné psychologické vlastnosti. Kromě osob mladších 18 let, čemuž se věnuje tato práce, mají své specifické potřeby i osoby v pokročilém věku. Ať už jde o dítě nebo o seniora, je potřeba mít tato specifika na zřeteli při provádění všech úkonů během trestního řízení.

Dále můžeme vyslychané osoby rozlišovat **podle toho, jaké mají kriminální zkušenosti**. Takto lze rozlišit osoby, které nemají žádné zkušenosti s trestním řízením, osoby, které sice nebyly trestané, ale s výslechem již zkušenost mají, a osoby, které už byly i trestané. Toto má význam pro volbu taktických postupů zejména proto, že zkušený recidivista už může některé postupy znát a být proti nim odolnější než poprvé vyslychaný člověk.¹³

Výslech lze kategorizovat také **z hlediska charakteru komunikace** mezi vyslychajícím a vyslychaným. Takto lze rozlišit výslech přímý, kdy je komunikace bezprostřední, výslech nepřímý, kdy je komunikace vedena skrze tlumočnicka, a výslech zprostředkovaný, kdy je výslech zajišťován pomocí videokonferenčního zařízení a komunikace je tak zprostředkována na dálku.¹⁴

Další možností klasifikace výslechu je například mentální úroveň vyslychané osoby (důležité pro přizpůsobení stylu komunikace), zdravotní stav (nutnost přistoupit k výslechu doma nebo v nemocnici nebo přizpůsobit výslech např. pro hluchoněmé osoby) nebo přítomnost či nepřítomnost tlumočnicka.¹⁵

1.1.2.3 Motivace vypovídat

Dalším (pro kriminalistickou taktiku zřejmě nejdůležitějším) hlediskem, podle kterého lze výslech klasifikovat, je motivace a schopnost vyslychané osoby vypovídat pravdu neboli vztah vyslychané osoby ke své vlastní výpovědi.¹⁶ Toto dělení se obvykle nazývá „výslechové situace“. Lze rozlišit osoby, které:¹⁷

- chtějí vypovídat pravdu a které jsou schopny tuto pravdu vypovědět,

¹² STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 103.

¹³ STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 103.

¹⁴ KONRÁD, Z. In.: KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 57.

¹⁵ STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 103-104.

¹⁶ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 20.

¹⁷ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 324.

- chtějí vypovídat pravdu, ale nejsou schopny ji sdělit nebo je jejich výpověď neúplná, případně v rozporu se zjištěnými důkazy (např. kvůli špatné paměti nebo amnézii),
- nechtějí vypovídat pravdu, a tedy pravdivě nevypovídají.
- Někteří autoři¹⁸ uvádí ještě jednu situaci a to tu, kdy daná osoba nechce a ani nemůže vypovídat. Jde například o osoby mentálně retardované či osoby s nedostatečným intelektem. Tuto situaci nelze nijak překonat a výpověď tak není možné získat.

První situace, tedy že vyslychaná osoba chce mluvit pravdu a pravdivě vypovídá, není problematická. Úlohou vyslychajícího je především doptávání se na některé detaily, relevantní informace nebo nepřesnosti.¹⁹ Tato situace je zcela ideální a jediné riziko, které je spojeno s touto situací, je nevhodný přístup vyslychajícího,²⁰ který může způsobit ztrátu psychologického kontaktu a změnit motivaci vypovídat.

Druhá situace je složitější. Vyslychaná osoba sice je motivována vypovídat pravdu, ale není toho schopna. Příčinou je zejména nedokonalost paměti, např. zapomenuté nebo „zpřeházené“ vzpomínky nebo jiné deformace paměťové stopy. Vyslychající osoba má v takovém případě za úkol nejen doptat se na to, co nebylo řečeno, ale také „využit taktických postupů pomoci k překonání zdánlivě zapomenutého, subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek“.²¹ Příznivé v této situaci je, že vyslychaná osoba si vzpomenout chce a chce spolupracovat, není tedy třeba ji přesvědčovat, aby vypovídala, je „jen“ třeba jí pomoci si skutečnosti vybavit. Obecně je v této situaci doporučeno nechat vyslychanou osobu nejdříve souvisle vypovědět to, na co si sama vzpomene, a její monolog nepřerušovat.

Při postupech, které mají pomoci oživit paměť, je třeba dávat pozor, aby pomoc nebyla sugestivní nebo nepůsobila jako nátlak. Tomu například pomůže, když vyslychající nikam nespěchá a dá vyslychané osobě dostatek času. V ideálním případě by vyslychaný měl sám přijít na to, že je v jeho výpovědi mezera nebo rozpor a sám by se měl pokusit to napravit.²²

¹⁸ Viz. CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 168 nebo ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 313.

¹⁹ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 473.

²⁰ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 167.

²¹ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 473.

²² Tamtéž.

Jedním z takových postupů je vybavení vedlejších okolností, podružných detailů. Tyto mohou oživit paměť skrze to, jak se při těchto detailech dotýčný cítil nebo proč které detaily vnímal. Pokud je problém s chronologií děje, doporučuje se stanovit jistou pevnou událost (např. snídaně, příchod do práce...) a od této události potom chronologicky postupovat.²³

Třetí situace, tedy že vyslýchaný nechce vypovídat pravdu, a proto pravdu nevypovídá, je samozřejmě nejsložitější. V této situaci je třeba změnit motivaci vyslýchané osoby tak, aby vypovídat chtěla, protože, jak je již vysvětleno výše, nikdo jiný než osoba, v jejímž vědomí je paměťová stopa uchovaná, ji nemůže vyjevit. Použitím různých taktických postupů se potom vyslychající snaží působit na city a rozum vyslychaného a tím změnit jeho motivaci vypovídat, musí však být zachovány hranice zákonnosti, etiky a morálky.²⁴

1.1.3 Taktické postupy překonání lživé výpovědi

Pro překonání neochoty vypovídat se používají zejména následující postupy:²⁵

- Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících nepravdivou výpověď
- Stimulování kladných vlastností vyslychaného
- Využití emocionálního napětí vyslychaného
- Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy
- Využití reflektivních úvah nepravdivě vypovídajícího

Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících nepravdivou výpověď je postup, jehož podstatou je přijít na to, proč vyslychaná osoba nechce vypovídat. Každá nepravdivá výpověď má konkrétní motivaci, která může být odhalena pomocí psychologické analýzy a analýzy získaných důkazů. Některé tyto motivace lze následně odstranit a tím přimět vyslychanou osobu spolupracovat. Takovými motivacemi, které lze odstranit, jsou například strach, stud nebo lítost. Poměrně účinným prostředkem, jak odstranit (nebo zmenšit na potřebnou úroveň) strach vyslychané osoby, je utajení totožnosti svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu.²⁶ Lítost, stud nebo strach z trestu je třeba odstranit spíše vhodným působením vyslychajícího.

Stimulování kladných vlastností vyslychaného spočívá v působení na vyslychanou osobu skrze její kladné vlastnosti, například skrze smysl pro morálku, čest nebo pravdomluvnost.

²³ KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 319.

²⁴ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 474.

²⁵ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 325.

²⁶ KONRÁD, Z. In: MUSIL, J., KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 334.

Tento postup lze použít, jen pokud vyslychající zná osobnost vyslychaného, jeho žebříček hodnot a jeho morální a charakterové vlastnosti. Teprve potom může vyslychající účinně působit na vyslychaného a skrze stimulaci jeho mravních vlastností ho přimět k pravdivé výpovědi.²⁷ Tento postup je velmi účinný ve chvíli, kdy osoba váhá, zda podat pravdivou výpověď.²⁸

Využití stavu emocionálního napětí je postup využívající náročnost trestního stíhání. Úkony trestního řízení, včetně výslechu, jsou pro duševně zdravou osobu psychicky a emocionálně náročnou situací. Pokud tato osoba lživě vypovídá, tato náročnost na její emoční a psychickou stránku se ještě zvětšuje. V některých případech u některých jedinců potom toto napětí navozuje myšlenku, že pokud budou vypovídat pravdivě, tohoto nepříjemného pocitu se zbaví. Toho lze při výslechu využít a získat tak pravdivou výpověď. Komplikací tohoto postupu je chvíle, kdy napětí opadne a vyslychaná osoba svou výpověď změni opět na lživou a pravdivou verzi začne popírat. Proti tomu se lze bránit jen důkladným a podle zákona dobře provedeným prvním výslechem, který by následně mohl být použit jako důkaz, případně rychlým zajištěním důkazů označených v prvním výslechu. Dobře zvládnutým procesním postupem a zajištěním dostatku dalších důkazů lze u vypovídajícího vytvořit tzv. psychickou bariéru, která mu brání v tom, aby svou výpověď později odvolal.²⁹ Předpokladem pro využití tohoto postupu je provedení výslechu brzy po dané události, nejlépe bezprostředně poté. Je totiž potřeba stihnout provést výslech předtím, než emocionální napětí opadne. Stejně tak pokud jde o pachatele dopadeného dlouho po spáchání činu, je potřeba ho vyslechnout co nejdříve, protože v tu chvíli bude šokován a nepřipraven, jelikož dopadení už nemusel po delší době očekávat. Jeho výpověď potom může být zmatená nebo „děravá“ a půjde dobře vyvrátit nebo zpochybnit.³⁰

Využití rozporů ve výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy je velmi efektivní postup, nicméně ze své podstaty vyžaduje, aby zde existovaly zjištěné rozpory. K tomu je potřeba, aby vyslychaný udělal chybu a vyslychající tak mohl nalézt rozpory v samotné výpovědi (pro tento účel je třeba mít výpověď pečlivě zaprotokolovanou a pečlivě zanalyzovanou) nebo je zapotřebí mít jiné důkazy, které jsou v rozporu s výpovědí. Při

²⁷ Tamtéž.

²⁸ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 326.

²⁹ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 326.

³⁰ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 475.

demonstrování nalezených rozporů je na vyslýchanou osobu vyvíjen tlak a sama si uvědomuje, že její výpověď je nevěrohodná.³¹

Využití reflexních úvah vypovídající osoby je nejproblematictější ze jmenovaných postupů, jelikož nesprávným použitím těchto postupů je možné dostat se na (možná až za) hranu zákonnosti.³² Jedná se o postup, při němž jsou vyslychající osobou tvořeny myšlenkové úlohy, které vyslychaná osoba řeší a tím dochází k závěru, že nepravdivá výpověď je neúčelná nebo neudržitelná. Tyto myšlenkové úlohy fungují na principu „on ví, že já vím, že on ví...“ a nazýváme je reflexními úvahami. Efektivní využití reflexních úvah předpokládá, že vyslychaná osoba má podstatný zájem na tom, zda bude zjištěna pravda o zkoumané události. Postupy směřující k využití reflexních úvah lze dělit podle toho, kdy dochází k jejich tvoření, a to na postupy využívané bezprostředně před vyšetřovacím úkonem a na postupy využívané v průběhu vyšetřovacího úkonu.³³ Účelem všech těchto postupů je přesvědčit vyslychanou osobu na základě asociací nebo navozených představ, že je výhodnější začít mluvit pravdu. Tyto zevrubně popsané techniky jsou psychologicky náročné a při jejich použití je potřeba znát princip využívané techniky a dbát na to, aby nebylo vybočeno ze zákonných mezí výslechu.

Za zmínku stojí i technika vedení výslechu nazývaná **Reidova technika**. Skládá se z devíti pojmenovaných a popsaných postupů a pochází z USA. Tato technika je značně kontroverzní (v Evropě i v Americe) pro její poměrně nátlakovou povahu a prvky psychologické manipulace. Příznivci vyzdvihují vysokou úspěšnost této techniky, odpůrci poukazují na míru falešných přiznání učiněných při jejím použití, a to včetně takových, kdy vyslychaná osoba skutečně uvěří tomu, že je vinná trestným činem, jež je jí kladen za vinu.³⁴ To příznivci včetně autorů této techniky obhajují tím, že se u těchto případů jedná o pochybení, kdy vyslychající vykročí z parametrů Reidovy techniky. O pravdivosti tohoto tvrzení však lze pochybovat.³⁵ Reidova technika je založená na dvou procesech, a to 1) odbourání odporu vyslychané osoby a 2) zvýšení touhy podezřelého, aby se přiznal. Devět kroků, které popisují autoři Reidovy techniky, v sobě zahrnuje mimo jiné přesvědčení vyslychajícího o tom, že je podezřelý vinen, nabídnutí morálních ospravedlnění, použití lži či podvodů, nabídnutí dvou verzí přiznání, z nichž

³¹ KONRÁD, Z. In: MUSIL, J., KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 335.

³² KONRÁD, Z. K některým problémům psychologických léček v kriminalistické taktice. *Československá kriminalistika roč. XVI. č. 4*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 290.

³³ MUSIL, J. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: PA ČR, 2001, s. 137-138.

³⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 319-321.

³⁵ GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s. 10-11.

jedna je morálně přijatelnější, minimalizaci právních důsledků trestného činu (explicitně nebo navozením dojmu v mysli vyslychaného) nebo falešný pocit bezpečí.³⁶ Ačkoli je tato technika stále vyučována³⁷ (Podle výzkumu z roku 2015³⁸ prošlo mimo jiných školení i školením ohledně Reidovy techniky 55,9 % respondentů výzkumu), je v posledních letech často zpochybňována a v odborné literatuře odmítána.³⁹

1.1.4 Taktika výslechu

Obsahem taktiky výslechu je soubor faktorů a postupů, jejichž ovlivněním a aplikací můžeme snáze dosáhnout pravdivé a úplné výpovědi. Mezi tyto prvky se řadí kromě níže jmenovaných také postupy pro překonání lživé výpovědi a pomoc s překonáním obtíží při vybavování některých skutečností těm, kteří vypovídat chtějí, ale z nějakého důvodu nemohou, a také průběžná analýza výpovědi.

1.1.4.1 Příprava

„Příprava výslechu je jakákoli činnost, bez ohledu na její taktické a technické vlastnosti, záměrně vyvíjená vyslychajícím za účelem určení formy výslechu, zajištění možnosti provedení výslechu, vytyčení a zjištění realizace obsahových a taktických záměrů výslechu.“⁴⁰

Přípravu můžeme teoreticky rozdělit na obsahovou a organizačně-materiální část, přičemž obsahovou část přípravy lze dělit na fázi analytickou a syntetickou.⁴¹ Ve skutečnosti se však jednotlivé fáze prolínají a doplňují.⁴²

³⁶ GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s.11-21.

³⁷ Viz. online: <https://reid.com/programs/program-descriptions/the-reid-technique-of-investigative-interviewing-and-advanced-interrogation-techniques> (27. 2. 2023).

³⁸ CLEARY, H. M. D. a WARNER, T. C. Police Training in Interviewing and Interrogation Methods: A Comparison of Techniques Used With Adult and Juvenile Suspects. *Law and Human Behavior*. roč. 40, č. 3, American Psychological Association, 2015, s. 274-275.

³⁹ Např. GAVIN, D. C. Coming to PEACE with Police Interrogations: Abandoning the Reid Technique and Adopting the PEACE Method. In: *Loyola Journal of public interest law*. roč. 22, č. 1, Loyola university New Orleans, 2020, s. 158-180 / KOZINSKI, W. The Reid Interrogation Technique and False Confessions: A Time for Change. In: *Seattle journal for social justice*. Seattle university school of law, 2016, s. 301-345 / TABET, CH. E. Guilty until proven innocent: examining the mind games and inner workings of the interrogative Reid technique. In: *Law journal*. č. 3, University of central Florida, 2020, s. 55-65 / GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s. 10-21.

⁴⁰ KONRÁD, Z., NĚMEC, M. a NOVOTNÝ, F. *Výbrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: PA ČR, 2008, s. 9.

⁴¹ STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 105.

⁴² BOUKALOVÁ, H. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 172.

Analytická fáze spočívá ve zjišťování rozsahu a kvality shromážděných důkazů a jiných materiálů, dále v analýze osobnosti vyslychaného, ale také ve zhodnocení zkušeností, vědomostí a osobnosti vyslychajícího.⁴³

Co se týká shromážděných důkazů, je potřeba pečlivě prostudovat všechny dostupné informace ve vzájemné souvislosti a na základě této analýzy určit, které informace chceme díky výsledku získat.

Analýza faktorů týkajících se vyslychané osoby může přinést informace o tom, jak je potřeba s danou osobou jednat vzhledem k jejímu sociálnímu zázemí nebo inteligenci.

Vyslychající by se měl věnovat i analýze své vlastní osoby a poznat tak jednak mezery v odborných otázkách týkajících se události, které se výsledkem týká, jednak stav své psychiky v tom smyslu, zda do konkrétního případu nepřenáší své osobní zážitky, své osobní předsudky nebo i jen svou aktuální náladu a zda je schopen nalezené negativní vlivy odstranit.⁴⁴ Některým zmíněným psychickým překážkám se lze vyvarovat již jen tím, že si vyslychající osoba uvědomí jejich přítomnost a vyvaruje se tak nevědomému vlivu těchto skutečností na jeho jednání při výsledku. Jiné nedostatky lze dohnat například dostudováním některých odborných problémů.⁴⁵ Bez dostatečné sebereflexe však na tyto problémy nenarazí a problémy tak mohou skutečně negativně ovlivnit výsledek.

„Podle provedeného výzkumu (v rámci empirické části disertační práce na téma „Teorie a praxe výsledku“ provedeném v letech 2013-2014) jsou v rámci přípravy výsledku informace k vyšetřované věci vyhodnocovány u 71,93 % z nich. K určení, které z těchto informací mají být výsledkem zjištěny, dochází v 70,66 % příprav výsledku.“⁴⁶ Z provedeného výzkumu je tedy zřejmé, že k důkladné analytické přípravě docházelo v letech 2013-2014 skoro ve třech čtvrtinách prováděných výsledků, což považuji za uspokojivé, pokud se daný trend v aktuální době nezhoršil.

Syntetická fáze následuje po fázi analytické. Její podstatou je na základě všech zjištěných poznatků z předešlé fáze určit, jak bude výsledek probíhat, a to mimo jiné co do

⁴³ NOVOTNÝ, F. Příprava výsledku. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*. Praha: PA ČR, 2018, s. 212.

⁴⁴ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 530.

⁴⁵ KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 314.

⁴⁶ NOVOTNÝ, F. Příprava výsledku. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*. Praha: PA ČR, 2018, s. 212.

předmětu a cíle výsledku, určení místa a času, určení, zda a případně jak utajit totožnost svědka nebo určení osob přítomných u výsledku.⁴⁷

Organizačně-materiální část přípravy spočívá ve vlastním zajištění výsledku, například zajištění vhodných prostor, předvolání všech osob, zajištění potřebné techniky a kontrola její funkčnosti nebo zajištění demonstračních pomůcek. Zajištění přítomnosti osoby se děje většinou předvoláním, může k němu však dojít i neformální cestou ústně – osobně či telefonicky.⁴⁸

1.1.4.2 Formování psychologického kontaktu

Formování psychologického kontaktu je neformalizovaný proces, jehož účelem je kladně zapůsobit na vyslychanou osobu ideálně již před začátkem či hned zpočátku výsledku, nicméně formování vztahu mezi vyslychaným a vyslychajícím pokračuje v průběhu celého výsledku (pozitivně navozený dojem lze v průběhu výsledku ztratit). Smyslem je motivovat osobu k podání úplné a pravdivé výpovědi.⁴⁹ K tomu může pomoci již způsob předvolání k výsledku, chápavé a slušné vystupování, dobrý zevnějšek, vhodné prostředí, korektnost nebo pokud je to vhodné i upuštění od zbytečného formalismu. Neexistuje však univerzální postup pro úspěšné navázání psychologického kontaktu, je to záležitost snahy a zkušeností policisty.

Navázání psychologického kontaktu může být rozhodujícím faktorem pro motivaci vyslychané osoby podat úplnou a pravdivou výpověď.⁵⁰

1.1.4.3 Atmosféra výsledku

Atmosféra výsledku je utvářena vícero faktory. Důležité je vnější prostředí i vzhled a chování vyslychající osoby. Vhodné chování vyslychajícího může pomoci navázání psychologického kontaktu, který může mít zásadní vliv.

Při jakékoli komunikaci se lidé navzájem určitým způsobem vnímají. To potom vede k ovlivnění přístupu a jednání k druhé osobě na základě toho, jak je tato osoba vnímána. Tyto procesy však mohou negativně ovlivnit průběh výsledku, pokud si na ně vyslychající nedá pozor. Může se totiž stát, že si vyslychající vytvoří názor na vyslychanou osobu a ta to na základě nekontrolovaného jednání vyslychajícího vycítí a ztratí tak motivaci vypovídat. Vyslychající by

⁴⁷ KONRÁD, Z., NĚMEC, M. a NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výsledku* Praha: PA ČR, 2008, s. 10.

⁴⁸ NOVOTNÝ, F. *Příprava výsledku. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*. Praha: PA ČR, 2018, s. 215.

⁴⁹ KONRÁD, Z. In: KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 64.

⁵⁰ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 166.

se tedy měl vždy zamyslet nad tím, zda nepodléhá prvnímu dojmu, sociálním nebo zkušeností získaným stereotypům nebo nevnáší do případu své osobní záležitosti.⁵¹

1.1.5 Dokumentace

Aby mohl být výslech později použit jako důkaz, musí být vhodně, přesně a věrohodně zdokumentován. Dle § 55 odst. 1 trestního řádu se o každém úkonu trestního řízení sepíše protokol, nestanoví-li zákon jinak. Výslech je úkonem trestního řízení a v jeho případě zákon nestanovuje žádnou odchylku, o výslechu osoby je tedy obligatorně sepisován protokol. V § 55 odst. 1 trestního řádu jsou také vymezeny náležitosti, které musí být v protokolu obsaženy. Jsou jimi například místo, čas a předmět úkonu, pojmenování orgánu, který úkon provádí a pojmenování konkrétní osoby, která úkon provádí, identifikace dalších účastných osob (vyslýchané osoby) nebo námitky stran. Dále je potřebnou náležitostí podpis účastníků se osob, a to na každé straně protokolu.⁵² Protokolu o výslechu se věnuje také § 95 trestního řádu, který stanoví povinnost dát protokol vyslýchané osobě k přečtení před tím, než jej podepíše, případně jej dané osobě přečíst.

Výpověď podaná v rámci podání vysvětlení je podle § 158 odst. 3 trestního řádu odchylkou, kdy se nevyžaduje sepsání protokolu, namísto něj se pořizuje úřední záznam.

Trestní řád dovoluje vedle psané formy dokumentace (protokolu) použít pro doplnění audio či videozáznam,⁵³ který lze podle § 211 odst. 7 trestního řádu přehrát v hlavním líčení místo výslechu svědka za stejných podmínek, za kterých lze místo výslechu svědka před soudem číst protokol o jeho dřívějším výslechu. Tento způsob dokumentace nabízí řadu výhod, mezi něž patří velká přesnost oproti písemnému záznamu, záznam neverbálních reakcí, nepřerušování výslechu zápisem odpovědí nebo možnost následné analýzy průběhu výslechu, který je takto velmi přesně zachycen. To je následně velmi cenné pro posuzování věrohodnosti.⁵⁴ Při tomto způsobu dokumentace je však také zapotřebí dodržet zákonem stanovené náležitosti a je nutné, aby záznam obsahoval všechny údaje stanovené zákonem, včetně jmen osob vyslýchajícího a

⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 288-289.

⁵² § 56 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁵³ § 55a odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁵⁴ BOUKALOVÁ, H. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLEROVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forezní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 171.

vyslýchaného, datum a čas zahájení a ukončení výslechu, připomínky vyslýchaného k provedení úkonu apod.⁵⁵

1.2 Výpověď

Výslech, který jsem podrobněji popsala výše, je v pojetí trestního práva důkazním prostředkem, tedy prostředkem, který je orgánem činným v trestním řízení používán k získání relevantní informace. Touto relevantní informací je důkaz. Důkaz je tedy poznatek, který orgán činný v trestním řízení získal z důkazního prostředku. V případě výslechu jakožto důkazního prostředku je získaným důkazem právě výpověď.⁵⁶

Jak vyplývá z výše uvedeného, výpověď je sdělením vyslýchané osoby. Aby bylo možno výpověď použít jako důkaz, musí být výslech veden podle zákonných parametrů a výpověď zdokumentována podle příslušných právních předpisů.⁵⁷ Konrád definuje výpověď jako „*sdělení vyslýchané osoby učiněné z důvodů stanovených zákonem před zákonem pověřeným subjektem v průběhu výslechu a zdokumentované podle příslušných právních předpisů.*“⁵⁸

Proces, během kterého se výpověď utváří, probíhá ve třech etapách. Jsou jimi 1) vybavení a utřídění poznatků, 2) reprodukování vnímaných poznatků a 3) doplnění a upřesnění výpovědi.⁵⁹

1.2.1 Věrohodnost

Věrohodnost je důležitý pojem označující schopnost dané osoby podat výpověď, jejíž obsah se shoduje se skutečností. Věrohodná výpověď poskytuje informace o tom, jak daná okolnost skutečně proběhla.

Věrohodnost rozlišujeme na obecnou a specifickou:

1.2.1.1 Obecná věrohodnost

Obecná věrohodnost se váže k vyslýchané osobě a udává, zda je daná osoba obecně schopná sdělit objektivní skutečnosti.⁶⁰ Příkladem obecně nevěrohodné osoby může být člověk

⁵⁵ KONRÁD, Z. a IVOR, J. In: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 468.

⁵⁶ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 15.

⁵⁷ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 19.

⁵⁸ KONRÁD, Z. In.: KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 58.

⁵⁹ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 319.

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 361.

s histrionskou poruchou osobnosti, jejíž podstatou je náchylnost k přehánění a egocentrismu. Tyto vlastnosti zkreslují vnímání dotyčné osoby a to, co vnímá a následně reprodukuje, tak bývá často zkresleno. Dalšími obecně nevěrohodnými osobami mohou být lidé, jež nemají zábrany lhát nebo osoby s poruchami paměti.

1.2.1.2 Specifická věrohodnost

Specifická (taktéž speciální) věrohodnost se dotýká dané konkrétní situace, tedy dané okolnosti a té dané podané výpovědi. Míra specifické věrohodnosti udává, nakolik je pravděpodobně daná konkrétní výpověď shodná se skutečností.⁶¹ Míru specifické věrohodnosti ovlivňují pohnutky, pro něž daná osoba záměrně nevypovídá pravdu (například strach nebo ochrana jiné osoby), dále mohou být ovlivňujícími faktory například sugesce nebo zkreslení paměti v důsledku traumatické události.

1.2.1.3 Hodnocení věrohodnosti

Je nutné zdůraznit, že zcela jistě neplatí, že by obecně nevěrohodná osoba nemohla podat specificky věrohodnou výpověď či obráceně. Obecná věrohodnost nezaručuje věrohodnost specifickou.⁶² I obecně zcela věrohodný člověk, tedy člověk s vysokým intelektem, dobrou pamětí, zásadový, bez trestní minulosti, může v daném případě podat specificky nevěrohodnou výpověď například kvůli strachu, ochraně jiné osoby nebo kvůli studu. Naopak obecně nevěrohodný člověk může mít v dané věci zájem vypovídat pravdivě a schopnost pravdivou výpověď podat a ve výsledku podat specificky věrohodnou výpověď. Obecnou i specifickou věrohodnost, resp. kritéria, která věrohodnost ovlivňují, je třeba zkoumat v každém případě podle konkrétních skutečností a posuzování těchto kritérií je složitou psychologickou disciplínou, do níž vstupuje mnoho různých faktorů.

K tomu je třeba poznamenat, že znalec svou činností při stanovení věrohodnosti nehodnotí důkazy, tedy nepřekračuje své kompetence, nýbrž pouze hodnotí psychologické aspekty, které by mohly mít na pravdivost vliv.⁶³ Vzhledem k tomu, že obecná věrohodnost je někdy definována jako souhrn psychologických aspektů na straně zkoumané osoby v obecné

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 362.

⁶² ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 362.

⁶³ NETT, A. K problematice věrohodnosti výpovědi svědků. *Pokroky v kriminalistice 2004*. Praha: PA ČR, 2005, s. 219.

rovině nebo jako psychologická diagnóza,⁶⁴ není pochyb o tom, že obecná věrohodnost je v gesci psychologů.⁶⁵ Věřodnost specifická je v tomto ohledu předmětem diskuzí co do její podstaty i co do kompetencí znalce, nicméně lze se přiklonit k názoru, že pokud je znalecký posudek provedený správně, nevyjadřuje se znalec k pravdivosti nebo k tomu, zda určitý děj nastal či nikoli, ale vyjadřuje se pouze k tomu, nakolik je vypovídající motivován a nakolik výpověď splňuje kritéria věrohodnosti z psychologického hlediska, či zda je výpověď pravděpodobně výsledkem epizodické paměti či nikoli. Konstatování pravdivosti však stále náleží posouzení soudu.⁶⁶

1.3 Dítě

Dítětem se dle § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Definice dítěte je zde tedy shodná s definicí dítěte v čl. 1 v Úmluvě o právech dítěte, uveřejněné ve sbírce zákonů České republiky pod č. 104/1991 Sb. Pojem dítě se v trestním zákoníku objevuje na některých místech jako znak základní skutkové podstaty (např. § 169 trestný čin svěřením dítěte do moci jiného nebo § 201 ohrožování výchovy dítěte), jinde zase jako znak kvalifikované skutkové podstaty (např. v § 185 odst. 1, 2 písm. b) u trestného činu znásilnění nebo v § 287 odst. 1, 2 písm. b) u šíření toxikomanie). Kromě konkrétních ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku je podle ustanovení obecné části spáchání trestného činu ke škodě dítěte obecně přitěžující okolností, a to podle § 42 písm. h) trestního zákoníku.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“) vymezuje a používá pojem „mládež“, který je svým obsahem stejný, jako pojem dítě – tedy jedná se o osobu mladší osmnácti let.

Trestní zákony dále rozlišují dvě kategorie spadající pod pojem dítě a to pojem „mladiství“ a „dítě mladší patnácti let“. Mladistvým se podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozumí „*ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*“. Vymezení dítěte mladšího patnácti let nalezneme v § 2 odst. 1 písm. b) stejného zákona, nicméně tento pojem je dostatečně sebevysvětlující. Tyto

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Úskalí při interpretaci psychologických závěrů o věrohodnosti. *Kriminalistika*. 2. roč. LI., Č. 2, MV ČR, 2018, s. 83-96.

⁶⁵ PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012, s. 222.

⁶⁶ Srov. předchozí 3 pozn.

kategorie vymezuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, nicméně objevují se i v trestním zákoníku (dítě mladší patnácti let jako znak kvalifikované skutkové podstaty) nebo v trestním řádu (ustanovení o osobách ve věku blízkém věku mladistvých).

Rozlišit dítě mladší patnácti let a mladistvého je v trestním právu zapotřebí mimo jiné kvůli trestní odpovědnosti, jelikož dle § 25 trestního zákoníku není trestně odpovědný ten, kdo nedovrší patnáctý rok svého života. První jmenovaná kategorie, tedy dítě mladší patnácti let, se tak překrývá se skupinou, která je pro svůj věk trestně neodpovědná, oproti tomu mladiství už jsou trestně odpovědní. Trestně odpovědným se dítě stává až prvním dnem po patnáctých narozeninách, a to v souladu s počítáním času dle § 139 trestního zákoníku a ze stejného důvodu mladistvý přestává být mladistvým až den po svých osmnáctých narozeninách, nikoli v den svých narozenin.

2 Specifika výslechu dětí

Děti jsou skupina, jež si zasluhuje speciální ochranu, a to nejen právní, ale i faktickou. Mimo to je nepochybné, že děti potřebují odlišné zacházení také co se týká komunikace s nimi, jelikož dětská psychika je v mnohém odlišná od té dospělé. V následujícím textu se zaměřím na to, jak se skutečnosti, popsané v první části této práce, liší v případě, že vyslýchaným subjektem je právě dítě.

2.1 Právní úprava

Děti jsou právním řádem České republiky považovány za tak specifickou skupinu, že jisté odchylky týkající se řízení s nimi se objevují napříč celým trestním řízením. Na výslech dětí se použijí obecná ustanovení o výslechu, ale také navíc speciální ustanovení. Kromě ustanovení v trestním řádu a v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“), vznikl pro potřeby řízení, ve kterém se vyskytuje mládež na straně obviněného, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který modifikuje trestní řízení, která jsou vedena proti mladistvým.

Pokud jde o výslech dítěte jako svědka, nalezneme právní úpravu odchylek výslechu v § 102 trestního řádu. Do roku 2013 se toto ustanovení týkalo pouze dětí mladších patnácti let, nicméně novelou trestního řádu provedenou zákonem o obětech trestných činů bylo ustanovení pozměněno. § 102 trestního řádu tak začal platit pro všechny osoby mladší 18 let, tedy pro

všechny děti, jak je definuje trestní zákoník a také mezinárodní úmluvy jako například Úmluva o právech dítěte v čl. 1.⁶⁷

Pokud jde o výslech dítěte v pozici obviněného, tedy o podezřelého po začátku trestního stíhání,⁶⁸ upravuje odchylky od obecné úpravy zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Kromě samotného výslechu je potřeba dětem přizpůsobit i poučení tak, aby obsahu poučení dítě porozumělo. Jak přesně dítěti podat poučení bude záležet i na jeho věku a mentální vyspělosti. Povinnost přizpůsobit poučení mentálním schopnostem dítěte je upravena v § 101 odst. 1 a § 91 odst. 1 trestního řádu a v § 42 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Při výslechu může otázky osobě mladší osmnácti let klást jen orgán činný v trestním řízení.⁶⁹ Tímto omezením je dětem poskytována ochrana před nevhodnými otázkami a tím před další viktimizací a před ovlivňováním jejich výpovědi špatně položenými otázkami. Orgán činný v trestním řízení má tak kontrolu nad tím, jak jsou otázky pokládány, a je v jeho moci špatně položeným otázkám předejít. Jiné osoby však mohou klást otázky skrze tento orgán a není tím tedy dotčeno právo obviněného vyslýchat svědky, toto právo je pouze modifikováno vzhledem k ochraně dětského svědka.⁷⁰

2.1.1 Dítě jako zvlášť zranitelná oběť

Oběť je v § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů vymezena takto „*Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.*“ a také v odst. 3 stejného ustanovení takto „*Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“. Toto vymezení oběti je shodné s vymezením oběti směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012. Pokud se tedy dítě dostane do kontaktu s trestným činem způsobem uvedeným v § 2 odst. 2 nebo 3 zákona o obětech trestných činů, stává se obětí podle tohoto zákona. Podle § 2 odst. 4 písm. a) stejného zákona se dítě navíc považuje za zvlášť zranitelnou oběť. Výše zmíněná směrnice taktéž dítěti

⁶⁷ PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1500.

⁶⁸ § 34 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁶⁹ § 102 odst. 3 zákona č. 141/1961, trestní řád.

⁷⁰ PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1505.

věnuje zvláštní pozornost, a to například v článku 1 odst. 2, kde citlivý a vhodný přístup k dítěti považuje za jeden ze svých cílů, a dále v článku 24, kde se zabývá právem dětských obětí na ochranu během trestního řízení.

Je samozřejmé, že všechny oběti potřebují citlivé a ohleduplné jednání ze strany orgánů činných v trestním řízení, existují však kategorie, u kterých je potřeba citlivého jednání zvýšená, a proto zákon ze všech obětí vyčleňuje ty zvláště zranitelné.⁷¹ Těm potom zákon přiznává speciální práva, jejichž cílem je uchránit zvláště zranitelné oběti před sekundární viktimizací a před zbytečnou psychickou zátěží pramenící z necitlivě nebo nevhodně vedeného vyšetřování. Takovou obětí je i dítě.

Výslechu a podání vysvětlení zvláště zranitelných obětí se věnuje § 20 zákona o obětech trestných činů. V prvním odstavci připomíná důležitost citlivého přístupu. V druhém odstavci stanovuje požadavky na vyslyšající osobu v přípravném řízení – pokud jde o výslech dítěte (nebo dle odst. 5 o podání vysvětlení), je třeba aby takový úkon „*prováděla vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit*“. Povinnost vedení výslechu proškolenou osobou má tedy jen jednu výjimku a to situaci, kdy jde o neodkladný úkon a zároveň nelze takovou osobu zajistit. V těchto případech tedy bude v praxi záležet na tom, kolik takových osob má příslušný orgán k dispozici. Pokud však nejde o tuto výjimku, je povinností orgánů činných v trestním řízení, aby požadavek na proškolenou osobu dodržely. Pokyn policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí, označuje osoby určené pro práci s dětmi v trestním řízení slovem „specialisté“ a upravuje, kde jsou tyto osoby zařazeny (čl. 3), jejich úkoly (čl. 5) a průpravu (čl. 14).

Požadavek na určitou odbornou úroveň však obsahuje taktéž § 36 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ten nezmiňuje „*speciální vyškolenou osobu*“, ale osobu, jejíž „*znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení*“. Také ve jmenovaném policejním pokynu jsou kompetence „specialisty“ vymezeny i na úseku prověřování a vyšetřování trestných činů páchaných dětmi. Z toho plyne, že i dítě v pozici podezřelého by měla vyslyšet dostatečně vzdělaná nebo zkušená osoba.

Dále § 20 zákona o obětech trestných činů v odst. 3 klade důraz na snahu, aby se výslech nemusel již znovu opakovat a dle § 21 téhož zákona má oběť právo na doprovod důvěrníka. Oběma těmito tématům se budu věnovat později.

⁷¹ ČÍRTKOVÁ, L., DURDÍK, T., HÁKOVÁ, D. a VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI] Wolters Kluwer. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/32957/1/2#c_904 (4. 1. 2022).

Ze statusu zvláště zranitelné oběti plyne především právo na odborné a vhodné zacházení, a to kvůli ochraně oběti před znovuprožíváním traumatu a sekundární viktimizací, ale také kvůli efektivitě vyšetřování, tedy je třeba zajistit, aby výslech byl vedený takovou osobou a takovým způsobem, že získaná výpověď bude věrohodná, neovlivněná nevhodným zacházením a ponese v sobě hledané informace a v ideálním případě nebude třeba ji doplňovat nebo získávat znovu.

2.1.2 Přítomné osoby

Kromě vyslychajícího a vyslychaného mohou být u výslechu přítomny další osoby. Může to být například soudce, pokud jde o výslech jako neodkladný a neopakovatelný úkon.⁷² Mohou to ale být i další osoby, které jsou k výslechu potřeba vzhledem k povaze osoby vyslychaného. Některé z těchto osob musí být přibrány obligatorně, jiné se u výslechu vyskytnou, pokud to může pomoci správnému provedení výslechu, další z toho důvodu, že si to vyslychaná osoba přeje. V případě dítěte jako vyslychané osoby existuje několik specifických ustanovení týkajících se právě toho, kdo musí nebo může být výslechu přítomen.

2.1.2.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí a rodič

Dle § 102 trestního řádu se k výslechu dítěte, pokud je vyslycháno jako svědek (tedy dle § 158 odst. 9 trestního řádu také pokud je dítě vyslycháno před zahájením trestního stíhání) o okolnostech, „jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku této osoby mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj“, přibere orgán sociálně právní ochrany dětí. Místo orgánu sociálně právní ochrany dětí může být podle stejného ustanovení přibrána jiná osoba „mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by ... přispěla k správnému vedení výslechu.“ (touto osobou může být například pedagog nebo dětský psycholog⁷³).

Jak je zmíněno výše, povinnost přítomnosti této osoby není podmínkou vždy, ale jen pokud se jedná o výslech, jehož předmětem jsou skutečnosti, jejichž oživování v paměti by mělo na dítě negativní vliv. Pokud však jde o takový výslech, je přítomnost této osoby absolutní nutností a zákon nepřipouští žádné výjimky. Nepřítomnost této osoby potom postihuje výslech vadou a nelze jej později použít jako důkaz.⁷⁴

⁷² § 158a zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁷³ PŮRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1501.

⁷⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1993, sp. zn. 7 To 181/93 (R 11/1994-I).

K takovému výsledku mohou být přibráni taktéž rodiče vyslychaného, a to ve chvíli, kdy jejich přítomnost může přispět ke správnému provedení výsledku.⁷⁵ Přítomnost rodičů při výsledku tedy není právem rodiče, nýbrž rozhodnutím policejního orgánu, jehož cílem je přispět správnému vedení výsledku. Bude tedy záležet na každém jednotlivém případě, zda je vhodné rodiče přibrat, a pouze pokud by v daném konkrétním případě policejní orgán dovedl, že přítomnost rodičů bude pro vedení výsledku prospěšná, je možné rodiče přibrat.

Pokud jde o podání vysvětlení, nikoli o výslech, je podle § 158 odst. 5 trestního řádu v případě nezletilého potřeba o úkonu vyrozumět jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka (to neplatí, nelze-li úkon odložit a vyrozumění nelze zajistit). Ani zde však nejde o právo u tohoto úkonu být, nýbrž jen právo na to o tomto úkonu vědět, pokud je to možné.

Přítomnost rodiče nemůže nahradit přítomnost orgánu sociálně právní ochrany dětí.⁷⁶

Výše zmíněné osoby nejsou dle § 102 odst. 1 trestního řádu jen zcela pasivními pozorovateli, toto ustanovení jim dává možnost do provádění výsledku zasáhnout, a to taxativně vymezenými způsoby. Orgán sociálně právní ochrany dětí, jiná osoba mající zkušenosti s mládeží nebo rodič může navrhnout odložení výsledku na pozdější dobu, přerušeni nebo ukončení výsledku. Důvod tohoto návrhu musí vycházet ze skutečnosti, že by „provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby“. Orgán činný v trestním řízení potom musí tomuto návrhu vyhovět, pokud nehrozí nebezpečí z prodlení.

2.1.2.2 Obhájce

Obhájce je osoba poskytující obviněnému právní pomoc. Ze své pozice má práva a povinnosti, vzhledem k výsledku je relevantní především právo účastnit se vyšetřovacích úkonů podle právního řádu a v řízení před soudem právo zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný,⁷⁷ tedy je oprávněn účastnit se i výsledku. Obviněný má právo se během výsledku s obhájcem radit, nesmí se ho však ptát, jak odpovědět na již položenou otázku.⁷⁸

Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát.⁷⁹

Je právem obviněného zvolit si obhájce, případně hájit se sám. Trestní řád však stanovuje případy, kdy je zvolení nebo stanovení obhájce nutností vzhledem k osobě obviněného a k těmto

⁷⁵ § 102 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁷⁶ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.

⁷⁷ § 41 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁷⁸ § 33 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁷⁹ § 35 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

případům zavádí pojem „nutná obhajoba“.⁸⁰ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže přidává k důvodům nutné obhajoby stanoveným trestním řádem další důvod, a to osobu mladistvého v trestním řízení vedeném proti němu. „*Mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných.*“⁸¹ Nutnou obhajobu mladistvého upravuje i směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/800 ze dne 11. května 2016. Právo na nutnou obhajobu mladistvého se v našem právním řádu shoduje s požadavky směrnice Evropské unie.

Důvod nutné obhajoby je dán jen tehdy, „*jestliže jsou prováděny proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede*“.⁸² Obhájce tedy nemusí být stanoven mladistvému, který v řízení vystupuje jako oběť nebo svědek. Tito však mají na právní pomoc v trestním řízení také právo, stejně tak mají právo na to, aby daný zmocněnec byl přítomen výslechu,⁸³ nepřítomnost jejich zmocněnce ale není v jejich případě povinností v daném řízení a nezakládá tak vadu provedeného úkonu.

Podle § 42a odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je ochrana v podobě nutné obhajoby poskytována mladistvému až do jednadvaceti let, považuje-li to soud, případně v přípravném řízení státní zástupce, za vhodné vzhledem k rozumové a mravní vyspělosti mladistvého a okolnostem případu. Z důvodové zprávy k pozměňovacímu zákonu č. 203/2019 Sb. je zřejmé, že hranici jednadvaceti let v tomto ustanovení jsme do našeho právního řádu přejali jako implementaci směrnice Evropské unie.⁸⁴

Z nutné obhajoby mladistvého je v § 42a zákona o soudnictví ve věcech mládeže jediná výjimka a to případ, kdy jde o neopakovatelný a neodkladný úkon, provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění obhájce o něm nelze zajistit. Při kumulativním splnění těchto podmínek je ve zcela výjimečných případech možné provést úkon bez povinného zastoupení mladistvého obhájcem. Takové okolnosti musí být následně v protokolu o daném úkonu řádně odůvodněny.

Pokud mladistvý nemá v řízení vedeném proti němu obhájce a nejsou splněny podmínky § 42a odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jedná se o porušení nutné

⁸⁰ § 36 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁸¹ § 42a odst. 1 písm. a) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009.

⁸³ § 50 a § 51 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁸⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/800 ze dne 11. května 2016. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0800> (10. 2. 2022).

obhajoby. Porušení nutné obhajoby je porušením práva na obhajobu,⁸⁵ je to tedy podstatná vada řízení a důkazy takto získané jsou u soudu nepoužitelné.

2.1.2.3 Důvěrník

Jak jsem již výše popsala, dítě je podle zákona o obětech trestných činů zvlášť zranitelnou obětí. Všechny oběti, tedy i ty zvlášť zranitelné, tedy i děti, mají podle § 21 zákona o obětech trestných činů právo na doprovod důvěrníka k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Zákon klade na osobu důvěrníka jen minimum požadavků – musí jít o fyzickou osobu způsobilou k právním úkonům a zároveň tato osoba nesmí být obviněným, obhájcem, svědkem, znalcem nebo tlumočnickem v daném trestním řízení. Osoba důvěrníka má oběti pomoci lépe se s celou situací vyrovnat, je tedy především psychickou oporou. Je tedy pochopitelné, že dle § 21 odst. 3 zákona o obětech trestných činů nesmí důvěrník do úkonu, jehož se účastní, nijak zasahovat. Není to totiž jeho úloha.

Výslech je úkonem v trestním řízení a podání vysvětlení je ve jmenovaném ustanovení zmíněno výslovně také. Důvěrník tedy těmto úkonům může být přítomný, ale jeho přítomnost není vůbec nezbytná. Jedná se o právo oběti, které představuje možnost, jak podpořit její psychickou pohodu při výslechu nebo podání vysvětlení, pokud to bude chtít.

Pokud je vedeno hlavní líčení ve věci mladistvého, je dle § 54 zákona o soudnictví ve věcech mládeže přítomnost veřejnosti omezena na taxativně jmenované osoby. Mezi tyto osoby patří i dva důvěrníci obžalovaného a důvěrník poškozeného. Pokud se tedy dítě před soudem ocitne v jednom z těchto dvou postavení v hlavním líčení, které je vedeno proti mladistvému, má nárok na doprovod důvěrníka (případně dvou) i k hlavnímu líčení, tedy má nárok na přítomnost důvěrníka při výslechu i v případě výslechu v hlavním líčení, při němž je ostatní veřejnost vyloučena.

Stejně tak má dítě, pokud je obětí, nárok na doprovod důvěrníka při hlavním líčení proti dospělé osobě, i pokud je ostatní veřejnost vyloučena. Nárok na přítomnost důvěrníka plyne z § 201 trestního řádu.

Tatáž osoba může být zároveň důvěrníkem a zároveň zmocněncem. Tento souběh výslovně dovoluje § 50 trestního řádu. Pokud je důvěrník zároveň zmocněncem, náleží této osobě zároveň práva zmocněnce. V takovém případě tedy může daná osoba zasahovat do úkonů v trestním řízení, ačkoli je důvěrníkem.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2001, sp. zn. IV. ÚS 561/01.

Vyloučení důvěrníka z úkonu připouští § 21 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, nicméně stanovuje tuto možnost pouze pro dva důvody, a to buď pro případ, kdy by účast důvěrníka narušovala průběh úkonu nebo pro případ, kdy by účast důvěrníka měla ohrozit cíl daného úkonu. Oběti však musí být umožněno zvolit si jiného důvěrníka, pokud nejde o neodkladný úkon nebo by odložení daného úkonu bylo spojeno s nepřiměřenými náklady nebo obtížemi.

2.1.3 Opakovaný výslech a výslech dětského svědka před soudem

Z pohledu kriminalistiky je obecně vhodné, aby výslech nemusel být opakován. Opakujícím se výslechem může obecně docházet ke zmenšení ochoty vypovídat u vyslýchaného, ke zjednodušování vypovězených skutečností a vynechávání některých detailů. Kromě toho u obětí dochází k sekundární viktimizaci a k připomínání prožitého traumatu, což je pro psychiku oběti velmi náročné.

Pokud jsou osoby vyslýhány znovu, mají tendenci sdělovat to, co už sdělily. Tyto informace se v paměti lépe uchovávají tím, že už jednou byly sděleny, ostatní informace podléhají oproti nim procesu zapomínání rychleji. Chyby, které nastaly při prvním výslechu, se při opakovaném výslechu neztrácí, naopak přenáší se i do výslechu pozdějšího.⁸⁶ Kromě toho mají malé (předškolní až mladší školní) děti tendenci při opakování stále stejných otázek měnit svou odpověď, protože mají dojem, že když se otázky opakují, je předchozí odpověď špatná.⁸⁷

Pro všechny oběti je účast na úkonech v trestním řízení stresující a náročná, nicméně jsou ochotny vše podstoupit, aby bylo dosaženo spravedlnosti. Orgány činné v trestním řízení by se měly snažit oběti podpořit a co nejméně je zatěžovat, čemuž může pomoci zamezení zbytečného opakování jednotlivých úkonů včetně výslechu.⁸⁸

U dětí platí totéž, přičemž některé ze zmíněných problémů se u dětí ještě násobí. „Opakovaným výslechem dítěte může docházet k negativnímu ovlivnění jeho duševního a psychického nebo mravního vývoje. Je proto třeba zajistit, aby tyto úkony byly prováděny jen v nezbytné míře a zabránit tomu, aby docházelo k jejich zbytečnému opakování.“⁸⁹ Problematika opakovaných výslechů dětí není žádným novým fenoménem. To, že je takový postup pro

⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 354.

⁸⁷ CECI, S. J. a KLEMFUSS, J. Z. Children's Suggestibility: Knowns and Unknowns. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 4.

⁸⁸ MUSIL, J. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: PA ČR, 2001, s. 51.

⁸⁹ ZIKMUND, J. Nebezpečí narušení duševního a mravního vývoje nezletilce při vyšetřování. *Kriminalistický sborník* roč. XXIV. č. 11. Praha: Naše vojsko, 1980, s. 651.

psychiku dětí náročný a nežádoucí, věděli kriminalisté i zákonodárce již dříve. Dokladem toho je například citovaný článek z Kriminologického sborníku z roku 1980.

Zákonodárce si je všech těchto skutečností vědom a pamatuje na ně i v aktuálním trestním řádu. § 102 odst. 2 trestního řádu říká, že v dalším řízení má být osoba mladší 18 let vyslechnuta znovu jen v nutných případech, v odst. 1 stejného ustanovení potom nalezneme požadavek na dostatečnou obsahovou stránku prvního výslechu, tedy že „*je třeba výslech provádět ... po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat*“. Stejně tak § 20 odst. 3 zákona o obětech trestných činů stanoví, že výslech zvláště zranitelné oběti se provádí tak, aby později nemusel být opakován. Zákon o obětech trestných činů pamatuje v tomto ustanovení na všechny zvláště zranitelné oběti, tedy nejen na děti, ale i na další skupiny zvláště zranitelných obětí. Pokud už výslech z nějakých důvodů musí být opakován, měla by ho vést ta stejná osoba, která vedla první výslech (nebrání-li tomu důležité důvody).⁹⁰ Toto pravidlo bude použitelné jen pokud půjde o výslech před stejným orgánem.⁹¹ Důvod tohoto ustanovení je zřejmý – snaha neuvádět danou osobu do nové stresující situace a ulehčit jí výslechovou situaci tím, že komunikuje s již dříve známou osobou.

Ze zmíněných ustanovení neplyne absolutní zákaz opětovného výslechu dětí, ale možnost vyslýchat dítě vícekrát se považuje za situaci, která by měla nastat jen v nutných případech. K tomuto závěru, tedy že z daného ustanovení neplyne absolutní zákaz opakování výslechu, ale „*termínem „zpravidla“ připouští v ojedinělých případech výslech opakovat*“⁹² došel i Strolený ve svém článku v Kriminologickém sborníku již v roce 1978. Nutno podotknout, že by nebylo pro samotné vyšetřování žádoucí, aby byl zákaz opakování výslechu zákazem absolutním. V praxi se může velmi snadno stát, že vyjdou najevo nové skutečnosti, které dříve učiněnou výpověď rozporují nebo zcela nové skutečnosti, které nebyly známy v průběhu prvního výslechu a ke kterým je třeba dítě vyslechnout.

Ústavní soud se k problematice výslechu dětí vyjádřil v tom smyslu, že „*Ačkoli je takový výslech mnohdy důležitou součástí zjišťování podkladů pro spravedlivé rozhodnutí ... nemůže a nesmí představovat absolutní povinnost, ale naopak musí být předmětem pečlivého posouzení, v závislosti na požadavcích spojených s nejvlastnějším zájmem dítěte v každém konkrétním případě.*“⁹³ Dané rozhodnutí se týká výslechu dětí v řízení před soudem o zbavení rodičovské

⁹⁰ § 20 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a § 102 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁹¹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 126.

⁹² STROLENÝ, P. Přípustnost či nepřipustnost opakování výslechu osoby mladší patnácti let. *Kriminologický sborník*. roč. XXII. č. 12. Praha: Naše vojsko, 1978, s. 750-751.

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 2643/13-2.

odpovědnosti, tedy jde o civilní řízení, nicméně jedná se o zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku trestného činu, a to v důsledku vraždy matky dětí jejich otcem. Závěry Ústavního soudu o důvodech ospravedlňujících neuskutečnění výslechu dítěte jsou dle mého názoru použitelné i pro trestní řízení, jelikož důvody a principy použité v nálezu jsou shodné s důvody, pro něž je dítě chráněno před zbytečně vedeným výslechem v trestním řízení.

Pokud je dítě v pozici svědka, lze ho samozřejmě vyslechnout i v hlavním líčení před soudem, čemuž nebrání žádné ustanovení zákona. Aby však výslech dítěte nemusel být opakován zbytečně, dává § 102 odst. 2 trestního řádu možnost v hlavním líčení provést důkaz přečtením protokolu (případně přehráním záznamu) i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 trestního řádu. Toto ustanovení v jiných případech ukládá podmínky, za kterých je možné číst protokol o výpovědi svědka místo jeho výslechu v hlavním líčení. Pokud jde o výslech, který není neodkladným nebo neopakovatelným úkonem, je ke čtení protokolu místo výslechu třeba souhlasu obžalovaného a státního zástupce. Dále je možné číst protokol o výpovědi svědka také tehdy, je-li svědek nezvěstný, nedosažitelný, nemocný tak, že je jeho výslech znemožněn nebo pokud tato osoba zemřela. Podle § 102 odst. 2 trestního řádu není u výslechu dětí potřeba na základě rozhodnutí soudu tyto podmínky pro nahrazení výslechu čtením protokolu dodržet. Musí ale jít o protokol o výslechu, nikoli o úřední záznam o podání vysvětlení. Tento postup se může dostat do kolize s právem obviněného na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). K tomu podrobněji později.

Čírtková k tomu dodává, že obzvláště u případů sexuálního zneužívání dětí je velmi žádoucí pro psychiku dítěte, aby jeho výslech nebyl prováděn vícekrát, a právě u těchto případů by mnohem větší roli měla hrát například videodokumentace výslechu a přehrání nahrávky jako důkazu namísto opakovaného výslechu před soudem. Podle ní v praxi soud často odkazuje na procesní nedostatky videozáznamů, hodnotí to však jako „procesní pohodlnost“.⁹⁴ V případech sexuálního zneužívání se k používání videozáznamů a k co nejmenšímu opakování výslechů zneužívaných dětí přiklání i Evropský soud pro lidská práva.⁹⁵

2.1.4 Výslech před zahájením trestního stíhání

Před zahájením trestního stíhání jsou podstatné skutečnosti zachycené ve vědomí osob zjišťovány formou podání vysvětlení (ne pomocí výslechu), o kterém se neseписuje protokol, ale

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 334.

⁹⁵ Viz. kapitola této práce 2.1.5.

úřední záznam.⁹⁶ Existují však situace, za kterých lze provést výslech i před zahájením trestního stíhání. Takovou situací je případ, kdy má výpověď povahu neodkladného a neopakovatelného úkonu. Další takovou situací je podle § 159 odst. 9 trestního řádu to, že jde o osobu mladší 18 let, a to i v případě, že se nejedná o neodkladný a neopakovatelný úkon.

2.1.4.1 Neodkladný a neopakovatelný úkon

Co se rozumí neodkladným a neopakovatelným úkonem definuje § 160 odst. 4 trestního řádu: „*Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést.*“ Pokud jde o výpověď osoby nebo o rekognici, které mají povahu neodkladného a neopakovatelného úkonu, stanoví trestní řád povinnost dodržet podmínky § 158a trestního řádu.⁹⁷ Ten požaduje, aby byl daný úkon navržen státním zástupcem a aby byl prováděn za přítomnosti soudce. Soudce zde má podle § 158a trestního řádu za úkol dohlížet na zákonnost provádění výslechu a k tomuto cíli může do jeho průběhu i zasahovat.

Vzhledem k tomu, že jde o úkon prováděný před zahájením trestního stíhání, není v té době v řízení žádný obviněný, a tak ten nemá možnost u takového výslechu být (případně nemá možnost, aby u výslechu byl alespoň jeho obhájce) a uplatňovat tak svá práva v řízení. Tento institut je tedy narušením kontradiktornosti řízení. I tak je ale výslech podle § 158a trestního řádu v souladu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Soudce zde plní úlohu záruky zákonnosti a jeho přítomnost je kompenzací za omezenou kontradiktornost v případě takto získávaného důkazu. K tomuto závěru došel i Nejvyšší soud, podle nějž „*Byl-li výslech proveden za účasti soudce, došlo ke kompenzaci případného omezení práva na obhajobu vyplývající z dané procesní situace, když v době výslechu poškozené osoby ještě nebylo zahájeno trestní stíhání.*“⁹⁸

Protokol o výpovědi spoluobviněného nebo svědka získané při výslechu vedeném jako neodkladný a neopakovatelný úkon za podmínek § 158a trestního řádu se v hlavním líčení přečte místo výslechu svědka podle § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Není tedy třeba v hlavním líčení daného svědka nebo spoluobviněného znovu vyslýchat. Tím opět trpí kontradiktornost takového důkazu a je proto nutné zachovávat striktně všechny podmínky dané trestním řádem.

⁹⁶ § 158 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁹⁷ § 158 odst. 9 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2013, 5 Tdo 1241/2013.

Dle § 160 odst. 4 trestního řádu je zapotřebí uvést do protokolu důvody, pro které je úkon považován za neodkladný nebo neopakovatelný. Povaha tohoto úkonu spočívá v tom, že existují důvody, pro které nelze daný důkaz provést až po začátku trestního stíhání, a protože provádění úkonů před začátkem trestního stíhání je zásahem do práv obviněného, resp. tou dobou ještě podezřelého, je třeba zajištění důkazu takovým způsobem řádně odůvodnit. Pokud však není odůvodnění zcela přesvědčivé, nemusí to mít tak závažné důsledky jako absolutní neúčinnost důkazu, pokud existují reálné důvody, pro které je úkon považován za neodkladný nebo neopakovatelný. Podstatné jsou tedy věcné důvody, nikoli formální popsání důvodů v odůvodnění v protokolu o provedení úkonu.⁹⁹

2.1.4.2 Osoba mladší 18 let mimo neodkladný a neopakovatelný úkon

Další situací, kdy lze vést výslech před zahájením trestního stíhání, aniž by šlo o neodkladný a neopakovatelný úkon, je potřeba vyslechnout dítě, tedy osobu mladší 18 let. Dítě mladší 18 let se podle § 158 odst. 9 trestního řádu vyslechne jako svědek před zahájením trestního stíhání obligatorně („*Jako svědka vyslechne i osobu mladší osmnácti let.*“).

Oproti výslechu s povahou neodkladného a neopakovatelného úkonu v tomto případě není přítomen soudce. Není tedy nijak kompenzována porušená kontradiktornost tohoto důkazu a nelze takový protokol o výslechu bez dalšího číst v hlavním líčení místo výslechu svědka.

Výslech provedený před začátkem trestního stíhání policejní orgán na návrh obviněného provede znovu nebo obžalovaného a jeho obhájce poučí o tom, že mají právo domáhat se osobního výslechu takového svědka před soudem.¹⁰⁰ Porušená kontradiktornost takto provedeného důkazu je tedy řešena tak, že je obviněnému dána možnost, aby se domáhal znovu provedení tohoto důkazu kontradiktorním způsobem po zahájení trestního stíhání nebo v hlavním líčení. Je to však právo obviněného, nikoli jeho povinnost, tedy je možné, že výslech dětského svědka provedený před zahájením trestního stíhání nebude muset být opakován.

Vzhledem k tomu, že se v tomto případě jedná o výslech, nikoli o podání vysvětlení, lze protokol o výpovědi v hlavním líčení číst místo výslechu svědka. Podle § 158 odst. 9 lze v případě, že výslech nebyl znovu proveden podle § 164 odst. 4, protokol číst pouze za podmínek § 211 odst. 1, odst. 2 písm. a) nebo odst. 3 písm. b) nebo c).

⁹⁹ COUFALOVÁ, D. Přítomnost soudce při provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů: kritické zamyšlení de lege lata a de lege ferenda. *Trestněprávní revue*. roč. 20, č. 2, Praha: C. H. Beck 2021, s. 66.

¹⁰⁰ § 164 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

Těmito podmínkami je podle odst. 1 skutečnost, že soud nepokládá osobní výslech za nutný a se čtením protokolu souhlasí státní zástupce i obžalovaný. Souhlas obžalovaného není potřeba, pokud se nedostaví bez omluvy na hlavní líčení, ačkoli k němu byl řádně předvolán, nebo se bez vážného důvodu z jednací síně vzdálí. Druhou možností, kdy lze číst protokol o výpovědi svědka, je situace v odst. 2 písm. a), kdy předtím vyslýchaná osoba zemřela nebo se stala nezvěstnou, pobývá v cizině a je proto nedosažitelná nebo onemocněla chorobou, jejíž podstata na trvalo nebo po dohlednou dobu znemožňuje výslech. Dále lze přečíst protokol o výpovědi svědka v situaci předestřené v odst. 3, kdy ten u soudu bez oprávnění odepře výpověď nebo se nově podaná výpověď podstatně liší od té dříve podané a je splněna některá z podmínek písm. b) nebo c), tedy že b) bylo zjištěno, že na svědka byl vyvíjen nátlak v podobě násilí, zastrašování, podplácení nebo příslibů jiných výhod a tím byl svědek nabádán ke změně nebo odepření výpovědi, c) obsah výpovědi byl ovlivněn průběhem výslechu v hlavním líčení, zejména v důsledku chování obžalovaného.

Čtení výpovědi dítěte učiněné před zahájením trestního stíhání za těchto podmínek je možné právě díky tomu, že je dítě vyslechnuto do protokolu o výpovědi svědka, nikoli do úředního záznamu o podání vysvětlení. Úřední záznam o vysvětlení osob lze totiž v hlavním líčení podle § 211 odst. 6 číst pouze, pokud s tím souhlasí státní zástupce i obžalovaný a tyto souhlasy nelze nijak nahradit.

Existuje ovšem další situace, kdy se podmínky pro čtení protokolu modifikují. Touto situací je aplikace § 102 odst. 1, 2 trestního řádu, tedy výslech dítěte o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj. Pokud je dítě vyslýcháno o takových okolnostech, aplikuje se vzhledem ke čtení protokolu v hlavním líčení § 102 odst. 2 trestního řádu který stanoví, že lze přečíst protokol o výpovědi i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2.¹⁰¹ Poslední věta § 158 odst. 9 trestního řádu, tedy že „*Pokud výslechy těchto osob nebyly po zahájení trestního stíhání provedeny znovu podle § 164 odst. 4, lze protokoly o jejich výslechu v hlavním líčení číst ... pouze podle § 211 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) ...*“ platí pouze pro výslech svědků mimo režim neodkladných a neopakovatelných úkonů a mimo režim výslechů dětí o některých okolnostech podle § 102 odst. 1 trestního řádu.¹⁰²

¹⁰¹ ŠÁMAL, P. a RŮŽIČKA, M. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1966.

¹⁰² ŠÁMAL, P. a RŮŽIČKA, M. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1966-1967.

2.1.5 Výslech dítěte před zahájením trestního stíhání v kolizi s čl. 6 Úmluvy

V případě, že je osoba mladší osmnácti let vyslýchána před začátkem trestního stíhání, nejedná se o neodkladný a neopakovatelný úkon a zároveň se nejedná o případ podle § 102 trestního řádu, má následně obviněný možnost žádat opakování výslechu buď během vyšetřování nebo během hlavního líčení. Tato možnost je mu dána § 164 odst. 4 trestního řádu. Také jsou jen omezené podmínky, za nichž lze číst protokol o výslechu místo výslechu svědka před soudem, kdy za standardní situace lze číst protokol jen se souhlasem obžalovaného (pokud je přítomen nebo řádně omluven). Obžalovaný má tedy v takovém případě prostředky pro to, aby se k důkazu vyjádřil a má možnost dát vyslýchat svědky a v takovém případě je právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy zachováno.

Pokud je výslech osoby podle § 102 trestního řádu prováděn během trestního stíhání, tedy potom, co už v trestním řízení vystupuje obviněný, je pouze třeba zajistit, aby měl sám nebo prostřednictvím svého obhájce možnost se výslechu účastnit, aby nedošlo k rozporu s čl. 6 Úmluvy.¹⁰³

Složitější je ovšem případ, kdy jde o neodkladný a neopakovatelný úkon a případ, kdy jde o situaci podle § 158 odst. 9 trestního řádu a zároveň podle § 102 trestního řádu, tedy jde o dítě vyslýchané před začátkem trestního stíhání k okolnostem, jejichž oživování v paměti může mít na dítě neblahý vliv.

V prvním případě je výslech proveden před začátkem trestního stíhání, tedy v době, kdy ještě neexistuje obviněný, a ten tedy nemá možnost u výslechu být, případně nemá možnost, aby u výslechu byl jeho advokát. Zároveň však výslech není později opakován a protokol o něm lze číst v hlavním líčení místo výslechu svědka před soudem i bez souhlasu obžalovaného. Alespoň malou kompenzací je zde přítomnost soudce.

Ve druhém případě je dítě vyslechnuto „do protokolu“ před začátkem trestního stíhání a nastává stejný problém jako u neodkladného a neopakovatelného úkonu. Oproti neodkladnému a neopakovatelnému úkonu zde však chybí soudce, který by byl výslechu přítomen a působil jako jistá kompenzace narušení kontradiktornosti řízení. Naproti neodkladným a neopakovatelným úkonům se zde však velmi výrazně objevuje právo oběti na její ochranu před sekundární viktimizací. V tomto případě tedy půjde především o snahu vyvážit právo obviněného na spravedlivý proces a právo oběti na ochranu před znovuprožíváním utrpeného traumatu.

¹⁰³ HRACHOVEC, P. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod jako pramen českého trestního práva procesního. *Právní rozhledy*. roč. 6., č. 12, Praha: C. H. Beck, 1998, s. 614-616.

Vzhledem k tomu, jak velký zásah do zásady kontradiktornosti řízení, tedy do práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy (zásada kontradiktornosti je součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy), se v případě uplatňování ustanovení, která se týkají výsledků prováděných před zahájením trestního stíhání, jedná, dovodila judikatura hranice takových úkonů. Obecný názor judikatury na výpověď získanou popsáním způsobem je, že „*Přečtená výpověď svědka, který nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorně, nemůže být výlučným nebo rozhodujícím důkazem viny.*“¹⁰⁴ Pokud tedy nastane situace, kdy výpověď získaná pomocí výslechu za podmínek § 158 odst. 9 ve spojení s § 158a trestního řádu nebo § 158 odst. 9 a ve spojení s § 102 trestního řádu je jediným usvědčujícím důkazem, případně hlavním, stěžejním důkazem bez něž se vina nedá prokázat, nemůže být protokol o této výpovědi použit jako stěžejní důkaz v řízení a daná osoba musí být vyslechnuta znovu, tentokrát kontradiktorně.

Aby mohl být takový výslech použit jako stěžejní důkaz, nepostačuje ani záruka v podobě přítomnosti soudce při neodkladném a neopakovatelném úkonu. Ústavní soud toto popisuje ve svém nálezu ze dne 17. 12. 2007 sp. zn. I. ÚS 375/06, kde zdůrazňuje, že je nutné, aby v případě, že je použit postup dle § 158a trestního řádu a následně čtení protokolu podle § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu, byly dostatečně zjištěny důvody, pro něž nelze výslech opakovat a pro které musel být proveden bezodkladně a tyto důvody musí být nepochybné. Nicméně dle stejného nálezu „*I při splnění všech podmínek stanovených § 158a, § 160 odst. 4 a § 211 odst. 2 písm. b) TrŘ neziskává takto opatřený důkaz povahu důkazu, který mohla obhajoba obvyklými způsoby prověřit, a právě proto nemůže obstát ve funkci stěžejního důkazu viny.*“

Stejný názor na tuto problematiku se objevuje také v nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03: „*Přečtená výpověď svědka, který nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorně, nemůže být podle Evropského soudu výlučným nebo rozhodujícím důkazem viny (srov. věc P. S. proti Německu, 2001); naopak čtení výpovědi takového svědka nemusí představovat porušení čl. 6 Úmluvy, jestliže odsouzení není výlučně založeno ani v rozhodující míře založeno na takové výpovědi (srov. věc Verdam proti Nizozemí, 1999).*“ a v rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva jmenovaných v předcházející citaci.

Evropský soud pro lidská práva je v dané problematice konstantní a z jeho judikatury vychází judikatura tuzemská. I Evropský soud pro lidská práva zastává názor, že výslech vedený před zahájením trestního řízení nemusí být porušením práva na spravedlivý proces, pokud jsou

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11.

dostatečné důvody pro provádění procesního úkonu takovým způsobem. Není však možné takový důkaz použít jako stěžejní důkaz pro prokázání viny. Tento postoj zaujímá Evropský soud pro lidská práva již od případu Baegen proti Nizozemí, ke kterému se ve své zprávě vyjadřovala Evropská komise pro lidská práva.¹⁰⁵ Evropský soud pro lidská práva vnímá kromě práva na obhajobu na straně obviněného také práva oběti na ochranu soukromého života a vnímá kolizi těchto dvou práv v trestním řízení a potřebu tato práva patřičně vyvážet. Kromě toho vnímá citlivost této kolize u trestných činů v sexuální oblasti a považuje za legitimní určitá opatření, jež mají chránit oběť před sekundární viktimizací a zároveň do jisté míry omezují právo na obhajobu. Právo na obhajobu však musí zůstat zachováno v takové míře, aby bylo možno jej adekvátně a účinně vykonávat.¹⁰⁶

Evropský soud pro lidská práva ve svých rozsudcích nachází případy, na kterých ukazuje, jak lze obě tato práva zachovat v co možná nejvyšší možné míře. Takový příklad nachází ve svém rozsudku ze dne 2. 7. 2002 ve věci S. N. proti Švédsku, číslo stížnosti 34209/96, kde schvaluje postup švédských orgánů činných v trestním řízení a v pozdějších rozsudcích dává takový postup jako příklad, jak lze dosáhnout minimálního omezení práv obviněného a zároveň maximálně šetřit práva oběti. „ESLP ... konstatoval, že v průběhu řízení **před soudem byl přehrán videozáznam prvního a audiozáznam druhého výslechu nezletilého policíi. Během těchto výslechů právní zástupce obviněného sice nebyl přítomen, podílel se ale na přípravě druhého výslechu a s jeho průběhem byl spokojen. ESLP zde vyslovil, že vzhledem ke zvláštní povaze řízení o sexuálních trestných činech nelze ustanovení článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy vykládat tak, že vyžaduje ve všech případech, aby otázky byly kladeny přímo obviněným nebo jeho právním zástupcem. V daném případě měla obhajoba dostatečnou příležitost zpochybnit věrohodnost nezletilého či jeho výpovědi. ESLP také přihlédl k tomu, že národní soudy si byly samy dobře vědomy obtíží, kterým je obhajoba nucena vzhledem ke konkrétním okolnostem případu čelit, a při hodnocení provedených důkazů postupoval s extrémní pečlivostí. K porušení práva na spravedlivý proces proto nedošlo.**“¹⁰⁷ Tento postup Evropský soud pro lidská práva doporučuje následně v dalších rozsudcích, například ve věci Bocos-Cuesta proti Nizozemí,¹⁰⁸

¹⁰⁵ Zpráva Evropské komise pro lidská práva ze dne 20. 10. 1994 ve věci Baegen proti Nizozemí, číslo stížnosti 16696/90.

¹⁰⁶ KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – květen a červen 2007. *Soudní rozhledy*. č. 8., Praha: C. H. Beck 2007, s. 324-329.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 11. 2005 ve věci Bocos-cuesta proti Nizozemí, číslo stížnosti 54789/00. Dostupné z:

W. proti Finsku¹⁰⁹ nebo A. H. proti Finsku.¹¹⁰ Zmíněné případy se týkají situací, kdy jde o trestné činy v sexuální oblasti, u nichž Evropský soud pro lidská práva vnímá zvýšenou potřebu ochrany práv oběti, kdy ta se nachází v těchto případech v situaci, ve které je obzvláště potřeba šetřit jejích práv a chránit ji před sekundární viktimizací. Tyto závěry se tím spíš týkají také dětí v postavení oběti v těchto situacích, jelikož traumatizace může být u dětí v takto citlivých případech ještě výraznější.¹¹¹ Nicméně troufám si tvrdit, že pokud jde o děti, nebude pro aplikaci daných pravidel potřeba charakter sexuálního trestného činu, ale budou aplikovatelná i na jiné trestné činy, jež jsou pro děti podobně extrémně traumatické, především pokud jde o intenzivní dlouhodobou trestnou činnost v podobě fyzického či psychického týrání.

Lze tedy shrnout, že neodkladný a neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu osoby a následné čtení protokolu o výpovědi místo výslechu svědka před soudem samo o sobě není zásahem do práva na spravedlivý proces, protože nedostatky z hlediska kontradiktornosti jsou obviněnému kompenzovány například přítomností soudce při výslechu. Výslech dítěte provedený před zahájením trestního stíhání a následné čtení protokolu o jeho výpovědi namísto jeho výslechu před soudem bez splnění podmínek § 211 odst. 1 a 2 trestního řádu také samo o sobě není porušením práva na spravedlivý proces, resp. je porušením ospravedlnitelným ochranou jiného základního práva, a to práva oběti na ochranu soukromí.

V případě, kdy takový výslech, resp. taková výpověď, je stěžejním důkazem viny, není ani přítomnost soudce dostatečným naplněním práv obviněného na obhajobu. Není možné, aby byl obviněný uznán vinným pouze na základě výslechu, který nikdy nebyl proveden kontradiktorně. Pokud není právo na obhajobu v tomto případě nahrazeno dalšími zárukami a důkaz provedený již popsáním způsobem je důkazem stěžejním, je třeba výslech provést znovu a kontradiktorně.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-70963%22%5D%7D>
(11. 3. 2022).

¹⁰⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 2007 ve věci W. proti Finsku, číslo stížnosti 14151/02. Dostupné z:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-80213%22%5D%7D>
(11. 3. 2022).

¹¹⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 2007 ve věci A. H. proti Finsku, číslo stížnosti 46602/99. Dostupné z:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-80480%22%5D%7D>
(11. 3. 2022).

¹¹¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 7. 2002 ve věci S. N. proti Švédsku, číslo stížnosti 34209/96, odst. 47. Dostupné z:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-60564%22%5D%7D>
(11. 3. 2022).

2.2 Psychologické hledisko

Úvodem k psychologickým aspektům výslechu dítěte je třeba poznamenat, že každé dítě (stejně jako každá dospělá osoba) je jedinečné a obecně popsané psychologické jevy nemusí vždy zcela přesně odpovídat potřebám a schopnostem daného jednotlivce. Vývoj dítěte může ovlivnit také výchova nebo celkové prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Mnoho psychologických zákonitostí platí v průměru, ne však pro každou jednotlivou bytost. Popsaná psychologická specifika je tedy třeba vždy vykládat vzhledem k osobnosti každého jedince.

Děti mají oproti dospělým zcela odlišnou psychiku. Liší se jejich vnímání, jejich životní zkušenosti, způsob ukládání do paměti i způsob vyjadřování nebo slovní zásoba. Proto je výslech dětského svědka náročnou disciplínou, ke které je potřeba přistupovat s pečlivou přípravou, empatií a citlivostí.

2.2.1 Vývojová specifika

Při výslechu je třeba vzít v úvahu i vývoj dítěte, tedy že děti různého věku mají různé předpoklady. Pod jednotný pojem „dítě“ spadá jak čtyřleté, tak čtrnáctileté dítě a je zřejmé, že s takovými dvěma dětmi je potřeba komunikovat zcela rozdílně. Je tedy třeba vzít v úvahu i to, v jakém vývojovém stádiu se dítě právě nachází a samozřejmě jako vždy také vzít v úvahu samotného jedince, jelikož vývoj může u dětí probíhat různou rychlostí a nemusí se tak vždy přesně shodovat s věkovými hranicemi stanovenými vývojovou psychologií. Mimo to hraje roli i inteligence, sociální prostředí nebo pohlaví dítěte (Například dívky mívají v dětském věku lepší řečové schopnosti, naproti tomu chlapci ve středním nebo vyšším školním věku mají většinou lepší vizuální představivost.¹¹²). Obecně se s věkem zlepšují a rozvíjí sociální, kognitivní a emocionální dovednosti, s přibývajícím věkem se zvyšuje schopnost logického uvažování a hypotetického přemýšlení, také spolehlivěji funguje paměť a schopnost reprodukce vlastních vzpomínek.¹¹³ Všechny tyto schopnosti ovlivňují obsah a rozsah podané výpovědi.

Do konce mladšího, resp. středního školního věku (zhruba po jedenáctém roce) děti vystupují v trestním řízení především jako oběti a svědci. Ve středním školním věku se zřídka některé děti stávají i pachateli trestné činnosti. V období dospívání se děti již objevují ve všech

¹¹² LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 199.

¹¹³ REDLICH, A. D., SILVERMAN, M., CHEN, J. a STEINER, H. *The Police Interrogation of Children and Adolescents* In: LASSITER, D. *Interrogations, confessions, and Entrapment*. New York: Springer New York, 2013, s. 114.

zmíněných rolích v trestním řízení a lze je tedy, nikoli výjimečně, vyslýchat v pozici svědka i v pozici obviněného.¹¹⁴

Vývojová psychologie je široká disciplína a pro tuto práci není zcela nutné věnovat se jí do všech podrobností. Věnovat se budu těm aspektům, které jsou relevantní pro taktiku vedení výslechu dítěte.

2.2.1.1 Předškolní věk (cca 4-6 let)

Paměť předškolních dětí je prozatím neúmyslná, a tak je tvořena především citově zabarvenými událostmi. Díky tomuto způsobu ukládání do paměti je následná reprodukce vzpomínek ze strany mladších dětí neutříděná, nemá zcela logickou strukturu, některým reálně zažitým skutečnostem mohou přisuzovat fantaskní vysvětlení.¹¹⁵ Neznamena to ovšem, že si vymýšlí. Některé fantaskní skutečnosti, které popisují, se opravdu mohou v hrubých rysech shodovat s realitou, některým vjemům jsou pouze dítětem připisovány jiný význam a jiný zdroj.

V předškolním věku se propojuje myšlení a řeč, myšlení je v tomto věku intuitivní záležitostí. Děti teprve začínají vnímat symbolismus a není u nich zcela rozvinuté hypotetické myšlení nebo jiné abstraktní operace, proto je potřeba vyvarovat se při výslechu otázkám, které by takové operace vyžadovaly.¹¹⁶ Slovní zásoba v této době není ještě úplně bohatá, ale velmi rychle se zlepšuje. Mluvení může zaostávat za myšlením, které se v tomto období rovněž velkou rychlostí vyvíjí.¹¹⁷

2.2.1.2 Mladší školní věk (cca 6-12 let)

V tomto věku je dítě stále velmi závislé na autoritě.

Při nástupu do školy je již paměť dětí záměrná a také má trvalejší charakter, díky docházení do školy se zdokonaluje, stejně jako schopnost se soustředit. Vnímání je cílevědomé a rozvíjí se analyzační schopnosti.¹¹⁸ Také se rychle zlepšuje řeč, a to jak po stránce slovní zásoby, tak po stránce větné stavby. Oproti dřívějším rokům dítě rozšiřuje své vnímání času, lépe si vybaví věci minulé, dokáže lépe porovnávat, co bylo dříve a co později. Na počátku školního věku je také dítě schopné snazších logických operací, které se týkají konkrétních věcí.¹¹⁹ Jak

¹¹⁴ POLIŠENSKÁ, V. A. *Forenzní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 81.

¹¹⁵ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 534.

¹¹⁶ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 200.

¹¹⁷ POLIŠENSKÁ, V. A. *Forenzní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 75.

¹¹⁸ POLIŠENSKÁ, V. A. *Forenzní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 76.

¹¹⁹ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 119-121.

jsem již zmínila, v tomto období stále roste slovní zásoba, nicméně díky tomu děti v tomto věku občas používají slova, jejichž význam vlastně pořádně neznají. Tím zároveň mohou mást člověka, se kterým hovoří, protože ten díky těmto používaným slovům nadhodnotí úroveň dětského chápání a vyjadřování.¹²⁰

Z období mladšího školního věku lze vyčlenit **Střední školní věk** (cca 9-12 let). V tomto období se dítě stává kritičtějším k autoritám. Vnímání je s blížícím se dvanáctým rokem života zhruba na úrovni dospělé osoby, nemá ale tolik životních zkušeností a liší se tak co do třídění informací a vyvozování souvislostí. Paměť, soustředění a slovní zásoba se dále zdokonalují díky školní docházce.¹²¹

2.2.1.3 Období dospívání

Dítě v období dospívání je schopné pracovat s abstraktními pojmy a lépe chápe jejich význam. Také dokáže přemýšlet ve zcela teoretické rovině i bez ukotvení ke konkrétní věci.¹²²

Celé období dospívání je provázeno změnami a výkyvy v psychickém vývoji. Dítě během dospívání je emočně labilní a také velmi citlivé. V návaznosti na to může být občas ovlivněno vnímání, na něž mohou mít vliv právě silné emoce. V rovině myšlení se zlepšuje abstraktní a hypotetické uvažování. Po pubertální fázi dospívání se emoční nerovnováha zklidňuje a dochází k získání myšlení skutečně nezávislého na rodičích. Adolescent podrobuje své myšlení a své znalosti přezkumu, nicméně vzhledem k chybějícím životním zkušenostem nezvládne postihnout všechny faktory. V tomto věku také adolescent vytváří svůj vlastní hodnotový systém.¹²³

2.2.2 Sugestibilita

Sugestibilita je pojem označující míru ovlivnitelnosti, tedy tendenci přijmout cizí myšlenky či názory za své. Sugescce, tedy ovlivňování, není při výslechu žádoucí, jelikož ovlivněný jedinec nevyovídá o tom, co se skutečně stalo, a to ztěžuje zjištění skutečných okolností případu, které jsou podstatné pro trestní řízení.

Sugescce funguje na základě dvou základních mechanismů. Tím závažnějším je přepis původní vzpomínky na nepravdivou vzpomínku, čímž se původní vzpomínka stane

¹²⁰ LAMB, E., MALLOY, L. C. a LA ROOY, D. J. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 16.

¹²¹ POLIŠENSKÁ, V. A. *Forezní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 76.

¹²² LANGMEIER, J. a KREJČÍROVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 147-148.

¹²³ POLIŠENSKÁ, V. A. *Forezní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 77.

nedosažitelnou nebo jen těžko dosažitelnou. Druhý mechanismus způsobí, že ačkoli si je dotýčný vědom rozporu mezi vlastní a vnucenou vzpomínkou, sděluje právě tu vnucenou. K tomu může existovat více důvodů, jako například tlak okolí („*Když to všichni říkají, tak to asi bude pravda, oni si to určitě pamatují lépe.*“) nebo snaha vyhovět autoritě. V tomto případě je vzpomínka lépe dosažitelná a může být získána při výslechu nesugestivními dobře vedenými otázkami.¹²⁴

K sugesci je v určité míře náchylný každý včetně dospělých osob. Na to myslí i právní úprava, proto § 92 a § 101 trestního řádu zakazuje použití otázek, ve kterých je naznačena odpověď. Takové otázky jsou považovány za sugestivní, a proto je zakázáno je použít.

Děti jsou k ovlivnění cizími názory o mnoho náchylnější než dospělé osoby, a to především děti zhruba do šesti let věku.¹²⁵ S přibývajícím věkem se postupně sugestibilita snižuje a zdá se, že dvanáctileté děti už se v této oblasti vyrovnají dospělým, tedy nebývají již více ovlivnitelné než dospělí. Nicméně i adolescenti více podléhají „tázacímu tlaku“ než dospělí. To znamená, že při opakovaných výsleších mohou díky opakujícím se otázkám podlehnout pocitu, že jde o negativní zpětnou vazbu a tím se nechají ovlivnit.¹²⁶ Mladší děti navíc často chtějí odpověď tak, jak si myslí, že vyslychající chce, aby odpověděly, protože nechtějí vyslychajícího dospělého zklamat. Pokud je tedy v otázce poznat, co je očekávaná odpověď, dítě častěji odpovídá tak, aby očekávání vyhovělo.¹²⁷ Tuto potřebu mají děti nejspíš i proto, že vyslychající osobu vnímají jako autoritu a je jim nepříjemné autoritě odporovat.¹²⁸

Je třeba brát na vědomí i riziko bezděčné sugesci, tedy takového ovlivňování, kterého si vyslychající osoba vůbec není vědoma i přes to, že si dává pozor, aby otázky samy o sobě nebyly návodné. Bezděčnou sugesci může vyslychající navodit, pokud si nedá dostatečný pozor na své neverbální projevy a nechá své postoje a své předem utvořené názory, aby se projevíly v jednání s vyslychanou osobou. Dítě je na takové náznaky citlivé a nechá se snadno ovlivnit i takto neúmyslně.

V důsledku sugesci nejen, že mohou děti podat výpověď, která se neslučuje s realitou, ale v případě obviněných mladistvých se může stát, že se falešně doznají k proviněním, která nespáchali. To je totiž způsobeno mimo jiné i mírou sugestibility. V experimentu A. Redlich

¹²⁴ CECI, S. J. a KLEMFUSS, J. Z. Children's Suggestibility: Knowns and Unknowns. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 3.

¹²⁵ HOYANO, L. a KEENAN, C. *Child Abuse: Law and Policy across boundaries*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 493.

¹²⁶ GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s. 380-381.

¹²⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 325-326.

¹²⁸ AUGUST, C. N. a HENDERSSON, K. S. Juveniles in the Interrogation Room: Defense Attorneys as a Protective Factor. *Psychology, Public Policy, and Law*. roč. 27, č. 2, American Psychological Association, 2020, s. 2.

(1999) bylo prokázáno, že čím mladší dítě, tím větší je pravděpodobnost k falešnému přiznání. Celkově tato studie ukazuje na souvislost sugestibility s pravděpodobností falešného přiznání a zároveň upozorňuje na to, že mladší věk má význam pro nebezpečí uskutečnění falešného přiznání.¹²⁹

Výpověď bývá nejméně ovlivněná ve spontánní části výsledku, kdy vyslychaná osoba sama hovoří o dané skutečnosti. Množství informací poskytnuté při volném vyprávění je u malých dětí menší než u dospělých osob a se zvyšujícím se věkem se množství poskytnutých informací zvětšuje. Okolo dvanácti let je dítě schopné podat ve fázi monologu stejně informací, jako dospělá osoba.¹³⁰

Je však třeba podotknout, že dané závěry nemusí platit absolutně. Existují děti, které jsou výjimkou potvrzující pravidlo a jsou naopak méně ovlivnitelné než většina dospělých osob. Mohou také existovat specifické podmínky, při nichž se mladší děti nechají ovlivnit méně snadno, než starší děti nebo dospělí.¹³¹ Také vývoj dítěte je u různých jedinců různě rychlý, zmíněná hranice dvanácti let je tedy pouze orientační.

2.2.3 Uzavřené otázky

Uzavřené otázky, zvláště typu „ano-ne“, v sobě mohou ukrývat bezděčnou sugesci popsanou výše,¹³² proto je potřeba si při jejich pokládání dobře rozmyslet, zda a jak je použít.

Kromě toho je u výsledku třeba dávat pozor na uzavřené otázky směřující na odpověď ano/ne (a to nejen u dětí) také z jiného důvodu. I u dospělých bylo pozorováno, že mnohem častěji používají odpověď „ano“ oproti možnosti odpovědět „ne“. U dětí je tato tendence ještě výraznější, jsou ochotné odpovědět „ano“ i na otázky, jimž vůbec nerozumí nebo které nedávají smysl. Jedním z důvodů, proč se tak děje, může být to, že odpověď „ne“ vnímají děti jako odpor vůči tomu, kdo dotazy klade.¹³³

Pokud je dítě dotázáno otázkou s otevřeným koncem, je mnohem pravděpodobnější, že podá informace podrobnější a hlavně opravdu shodující se se skutečností. Otázky s uzavřeným koncem mají kromě již zmíněných problémů tu nevýhodu, že dítě se více soustředí na to, co chce

¹²⁹ GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s. 409-410.

¹³⁰ HOYANO, L. a KEENAN, C. *Child Abuse: Law and Policy across boundaries*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 494.

¹³¹ CECI, S. J. a KLEMFUSS, J. Z. Children's Suggestibility: Knowns and Unknowns. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 3.

¹³² CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 160 nebo STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 168.

¹³³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 325-326.

vyslýchající slyšet, než na samotnou dotazovanou skutečnost a odpoví často bez většího zamyšlení.¹³⁴

Problému uzavřených otázek velmi napomáhá, pokud se před výslechem dítě vhodně poučí – tedy je mu připomenuto, že je zcela v pořádku říct ne a také že existuje možnost říct „nevím“ a i to je naprosto v pořádku. Této možnosti rozumí i děti velmi nízkého věku, pokud je jim vhodně nabídnuta, například znázorněna na jednoduchých příkladech.¹³⁵

2.2.4 Věrohodnost výpovědi dětí

Dříve panoval názor, že dítě není schopné podat plnohodnotnou věrohodnou výpověď. Dnes se naopak přijímá názor, že dítě obvykle je schopné věrohodnou výpověď podat.¹³⁶ Aby ale byla výpověď věrohodná, musí vyslýchající osoba dbát na všechny zvláštnosti, které k dětské psychice patří, aby sám svým nevhodným vedením výslechu výpověď neznevěrohodnil. Je potřeba mít na paměti základní poznatky z dětské psychologie a také základní taktické postupy a podle nich ovládat své vystupování vůči dítěti.

Podle Čírtkové některé výzkumy naznačují, že děti školního věku mohou být schopny dokonce lepších paměťových výkonů než vysokoškoláci nebo jiní dospělí. To je způsobeno odlišným způsobem, jakým si děti události pamatují – jejich způsob je více popisný, vesměs fotografický a mohou si tak zapamatovat detaily, které dospělému pozorovateli častěji uniknou. Podle této teorie tedy nejen, že je výpověď dětí obecně věrohodná, ale může být v daném případě dokonce velmi cennou pro probíhající vyšetřování.¹³⁷ Dle Velikovské paměť malých dětí funguje více emocionálně a je tvořena citově zbarvenými událostmi, díky tomu dítě filtruje okolní vjemy jinak než dospělá osoba a může tak překvapit detaily, kterých by si dospělý spíše nevšimnul.¹³⁸ Dítě tedy v některých situacích může paradoxně podat detailnější výpověď než dospělá osoba.

Nejvěrohodnější část výpovědi je ta, kdy dítě samo líčí prožité události. Tato část je totiž nejméně zkreslena způsobem dotazování a nejméně hrozí úprava dětských vzpomínek otázkami

¹³⁴ LAMB, E., MALLOY, L. C. a LA ROOY, D. J. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 21-22.

¹³⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 325-326.

¹³⁶ Viz. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 324 nebo CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 168.

¹³⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 324.

¹³⁸ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 534.

vyslychajícího.¹³⁹ U mladších dětí (zejména pod 5 let) však množství informací poskytnuté během jejich spontánního vyprávění nebývá dostatečné, a tak je třeba jim nesugestivním způsobem pomoci například otevřenými otázkami nebo demonstračními pomůckami.¹⁴⁰

Stejně jako u dospělých platí i u dětí, že je věrohodnost třeba posuzovat v kontextu konkrétních okolností v každém konkrétním případě. To, že jsou děti obecně věrohodné, znamená, že věk není důvod pro stanovení obecné nevěrohodnosti, nikoli to, že by všechny děti byly automaticky obecně věrohodné. Mezi dětmi (stejně jako mezi dospělými) existují takové osoby, které jsou z různých jiných důvodů považovány za nevěrohodné.

O věrohodnosti dětské výpovědi je přesvědčen i zákonodárce, což lze dovodit z faktu, že v trestním řádu výslech dětí připouští a upravuje jeho podmínky.

2.2.5 Adaptační syndrom u sexuálně zneužitých dětí

Pokud se dítě vyskytuje v roli oběti, bývá to často v souvislosti se sexuálním zneužíváním nebo jiným týráním. Akomodační syndrom, u nás nazývaný také jako adaptační syndrom, je souhrn typických znaků chování sexuálně zneužívaného dítěte. Tento pojem použil R. C. Summit ve svém článku „*The Child sexual abuse accommodation syndrome*“,¹⁴¹ kde popisuje pět typických prvků chování takových dětí. Neznamena to ovšem, že by všechny sexuálně zneužívané děti musely tyto znaky splňovat. Jak jsem již nastínila dříve, každé dítě je jedinečné a nemusí vždy přesně zapadat do předpokládaných modelů.

Akomodační syndrom se dle Summity¹⁴² vyznačuje těmito pěti znaky: **Secrecy** (utajování), **Helplessness** (bezbrannost), **Entrapment and accommodation** (přizpůsobení, bezvýchodnost), **Delayed, conflicted and unconvincing disclosure** (opožděné a nepřesvědčivé oznámení), **Retraction** (odvolání).

2.2.5.1 Secrecy (utajování)

Secrecy, do češtiny přeložitelné jako utajování, znamená, že dítě, které je sexuálně zneužívané, většinou nikomu neřekne o tom, co se mu děje. Dospělý, který dítě zneužívá, často

¹³⁹ LONDON, K. Overview of the issue. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 2.

¹⁴⁰ BROWN, D. A. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 218.

¹⁴¹ SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 177-193.

¹⁴² SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 181.

tyto aktivity doprovází větami znějícími zhruba takto: „*Bude to naše tajemství.*“ „*Nikomu to neříkej, ostatní by tomu nerozuměli.*“ nebo „*Pokud to někomu řekneš, tak mě od vás odtrhnou a maminku a celou rodinu to zničí.*“. Tím je dítěti dospělou autoritou sdělováno, že nesmí nikomu o ničem říct a pokud to udělá, nebude to mít dobré následky. Tyto věty působí zároveň jako pohružka, ale zároveň také jako „příslib bezpečí“, tedy tak, že pokud dítě tajemství udrží, bude vše v pořádku. Dítě má navíc představu, že jakýkoli pokus o tomto trápení někomu říct skončí spíše nedůvěrou nebo zapíráním. Mezi laickou veřejností se předpokládá, že oběť vyhledá pomoc, když ji potřebuje, nicméně u sexuálního obtěžování dětí je to právě naopak – většina obětí během svého dětství nikomu nic neřekla.¹⁴³ Výzkum prof. PhDr. Petra Weisse z roku 2008, kterého se účastnilo 2 000 osob, přinesl takové výsledky, že policii byla oznámena pouze 4% zneužití dívek a 9% zneužití chlapců.¹⁴⁴

Schopnost efektivně utajovat však vyžaduje od dítěte řadu mentálních a sociálních schopností. Utajování je snazší než lhaní a zvládají ho už tříleté děti, ale aby utajování bylo efektivní, je potřeba udržet ho dlouhodobě a neprozradit se. Toto činí problém i dětem kolem sedmi let věku, které se při různých způsobech dotazování a při různě vedených rozhovorech mohou prozradit.¹⁴⁵ Některé mladší děti se tedy mohou snažit utajovat a dokud nikdo nepojme žádné podezření, tajemství udrží, nicméně při výslechu mohou mít problém nic nevědomky neprozradit.

Problém sexuálního zneužívání je ale i mezi dospělými velmi citlivým tématem, a tak se mu většina dospělých vyhýbá. Hodně dospělých si také vůbec nepřipouští, že by tento problém mohl nastat mezi jemu blízkými osobami, a tak zcela přehlíží náznaky, které má k dispozici. I když tedy dítě nezvládne utajovat zcela efektivně, často to nepomůže, protože si jeho zaváhání nikdo nevšimne.

2.2.5.2 Helplessness (bezbrannost)

Dítě je vůči dospělé osobě v nevyrovnaném vztahu, kde dospělý je jakousi autoritou. V tomto vztahu je pro dítě velmi obtížné říct „ne“ a tuto autoritu neposlechnout. Skutečnost, že zneužívání většinou provádí osoba, již dítě věří a má ji i rádo, tuto složitou situaci pro dítě ještě zhoršuje. Ve své bezbrannosti děti často neprotestují a nebrání se – děti častěji volí strategii

¹⁴³ LONDON, K. Overview of the issue. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 2.

¹⁴⁴ WEISS, P. *Sexuální chování a sexuální postoje obyvatelstva České republiky: Výsledky reprezentativních výzkumů*. Praha, 2012. Disertační práce. Sexuologický ústav VFN a 1. LF UK v Praze, Katedra psychologie FF UK v Praze.

¹⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 328.

schovat se nebo ztuhnout než se aktivně bránit – přikryjí se, hrají spánek... Proti dospělé osobě se cítí bezbranné nejen po fyzické stránce, ale také proto, že pokud by protestovaly, mohly by přijít o lásku, péči a náklonnost.¹⁴⁶

Společnost si často představuje, že oběť by se logicky bránila tomu, co se jí nelíbí. Tento předpoklad neplatí ani u dospělých lidí – argument, že se žena nebránila, a proto se nejednalo o znásilnění, je zcela zcestný. Naopak mnoho žen v takové situaci je tak šokována, že je po dobu útoku zcela paralyzována v důsledku extrémního stresu a strachu.¹⁴⁷ Tím spíše je potřeba se takovým závěrům ubránit v případech zneužívání dětí, v jejichž výchozí pozici je pro ně extrémně náročné až prakticky nemožné se nějak aktivně bránit a pro něž je taková situace taktéž extrémně stresující.

2.2.5.3 Entrapment and accommodation (přízpusobení, bezvýchodnost)

Pohlavní zneužívání bývá často prováděno opakovaně. Dítě o těchto zážitcích nemůže s nikým mluvit a zůstává tak samo v situaci, z níž se nemá, jak vymanit. Jejich cestou, jak všechno zvládnout, je přizpůsobit se situaci a naučit se s danou situací žít. Některé děti tak unikají k sebepoškození, jiné se naučí na věc pohlížet s nadějí, že pokud všemu vyhoví, budou odměněny láskou ze strany zneuživatele.

Dalšími možnými únikovými strategiemi jsou různé psychologické úniky, jako je vytvoření dalších osobností, shlížení na sebe „mimo tělo“ ve chvílích zneužívání, vytvoření imaginárních společníků, vytěšňování vzpomínek nebo jejich detailů. Bez těchto pomůcek se dítě potýká s intenzivními pocity stresu, vzteku, sebe znechucení a tím později také sebenenávisti, která může vést k již zmiňovanému sebepoškození. Pocity vzteku mohou vyvolávat agresivní chování nebo přecházet do toho, že oběti po čase samy zneužívají nebo znásilňují jiné. Možným únikem z reality se mohou stát také návykové látky.¹⁴⁸

Pocity bezvýchodnosti situace může posilovat pocit zodpovědnosti a ochránářství, pokud je v rodině více dětí. Zneužívané dítě má potom dojem, že tím, že strpí jednání zneužívajícího rodiče nebo jiné zneužívající osoby, ochrání alespoň své sourozence.¹⁴⁹

Každé zneužívané dítě se s danou situací vypořádává po svém. Ty, které své zážitky vytěšňují nebo se je snaží kompenzovat soustředěním se na jinou oblast v životě, nemusí být

¹⁴⁶ SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 182-183.

¹⁴⁷ Přednášky doktorky Čírtkové z předmětu Soudní psychologie na Právnické fakultě UK z roku 2020.

¹⁴⁸ SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 184-186.

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 329.

nijak nápadné, naopak děti, které si se situací neumějí poradit, se mohou stát nápadně problémovými a jejich chování může být upozorněním na to, že něco není v pořádku.

2.2.5.4 Delayed, conflicted, and unconvincing disclosure (opožděné a nepřesvědčivé oznámení)

Jak jsem předešlela výše, v době, kdy je dítě zneužíváno, většinou chování dospělého neohlašuje. K ohlášení dochází často v závislosti na jiné události, například jako reakce na nějaký konflikt v rodině. Bohužel právě daný konflikt bývá následně použit jako argument, proč je oznámení nepravdivé a pouze pomstychtivé. Kromě rodinného konfliktu je blízkými často jako argument proti dítěti používáno prakticky cokoli, jen aby se neukázalo, že se takové věci mohou dít přímo před očima těch, kteří právě sdělené opožděné svědectví zaznamenají. Argumentem se pak může stát jiná delikvence dítěte, vzteklé jednání, ale i to, že je dítě slušné a bezproblémové („*Očividně to na něm nezanechalo následky, nemůže to tedy být pravda.*“). Dospělým také dělá problém pochopit to, proč dítě oznamuje takové jednání s takovým zpožděním.¹⁵⁰

Dalším důvodem, proč oznámení přichází opožděně, může být fakt, že dítě ve svém nízkém věku vlastně nechápe, co se s ním děje a neví, co na něm ve skutečnosti bylo prováděno. Toto zjišťuje až později v pubertě nebo v dospělosti, když se setká s někým s podobným zážitkem, když pozoruje, že se jednání pachatele opakuje u mladších dětí nebo když takové jednání vidí ve filmech. Teprve potom se někomu se svým tajemstvím svěří a teprve během následného vyšetřování se u něj dostaví psychické obtíže v důsledku zpracovávání svého nově uvědomělého postavení oběti.¹⁵¹

2.2.5.5 Retraction (odvolání)

Pokud se zneužívané dítě i přes všechny překážky odhodlá zneužívání nahlásit, často svá obvinění po čase zase stáhne. Výhrůžky, kterými zneužívající rodič nebo jiná osoba, která dítě zneužívala, strašil, se ukáží jako pravdivé – druhý rodič je zděšený, naštvaný (buď na dítě, protože mu nevěří, nebo na partnera, který dítě zneužíval), spousta lidí mu nevěří, rodina se rozpadá... Dítě se cítí zodpovědné za všechny negativní emoce spojené s vyšetřováním a jako

¹⁵⁰ SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 186-188.

¹⁵¹ ČIHÁK, F. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*. roč. 12, č. 5, Olomouc: Solen, s.r.o., 2011, s. 325.

jedinou správnou variantu, jak tomu všemu zabránit, vidí právě v odvolání vzneseného obvinění a dalšího snášení zneužívání.¹⁵²

Čihák tvrdí, že se „*Obvykle ... udává, že až 50 % obvinění ze strany dětí je falešných, ale seriózní studie prokázaly, že je to jen 5–10 %. Ostatní případy jsou naopak falešná odvolání obvinění.*“¹⁵³

2.2.5.6 Shrnutí adaptačního syndromu

Popsané znaky chování sexuálně zneužívaného dítěte se mnohým dospělým mohou zdát nelogické, a tak je často špatně interpretují a získávají tak naopak dojem, že si dítě vymýšlí a že zde není přítomný žádný problém. Tuto chybu si však mohou dovolit jen laikové. Orgány činné v trestním řízení, které takové činy vyšetřují, by měly popsané psychologické problémy znát a brát je při vyšetřování v potaz. Na vědomí by všechny tyto zákonitosti měly mít orgány činné v trestním řízení i při vedení výslechu.

Dítě se bojí mnoha negativních reakcí a je na vyslychajícím, aby pokud možno co nejvíce působil na dítě uklidňujícím dojmem a navozoval pocit bezpečí, pochopení a toho, že dítě nikdo kvůli ničemu neodsuzuje. Fakt, že je oznámení opožděné a fakt, že se dítě praktikám dospělého nebránilo, by vyslychající neměl brát jako známku toho, že je oznámení lživé, a měl by dát svou důvěru dítěti najevo. Zároveň je potřeba, aby vyslychající dobře komunikoval i s rodiči, protože ti si často kladou za vinu to, co se děje, nebo dítěti nevěří. Vzhledem ke komplikovanosti psychologických procesů v dětské mysli v takových situacích by měl vyslychající zvážit přítomnost a pomoc odborné osoby – psychologa.

2.2.6 Týrané dítě

Velmi podobné příznaky, jaké vykazuje sexuálně zneužívané dítě, se vyskytují i u dítěte, které je týráno jinak než sexuálně, tedy psychicky nebo fyzicky.

Rozdíl u fyzického týrání spočívá v tom, že s přibývajícím věkem je dítě schopné se lépe bránit (například útekem). Následky pro jeho psychiku jsou velmi podobné, ačkoli nepůsobí takové problémy v intimní oblasti života a vynětí z takto destruktivního rodinného prostředí

¹⁵² SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 188.

¹⁵³ ČIHÁK, F. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*. roč. 12, č. 5, Olomouc: Solen, s.r.o., 2011, s. 325.

může dítěti přinést úlevu.¹⁵⁴ U fyzického násilí je také mnohem větší šance, že se včas násilí odhalí, jelikož fyzická síla vůči dítěti zanechává stopy na jeho těle.

Znaky adaptačního syndromu pojmenované jako utajování, bezbrannost a bezvýchodnost se odráží i u dětí fyzicky nebo psychicky týraných.

2.3 Kriminalistické hledisko

Z poznatků o psychice dítěte vychází kriminalistika při taktice výslechu. Kromě psychologických zvláštností dítěte se v kriminalistice také odráží zákonná ustanovení.

2.3.1 Taktika výslechu

2.3.1.1 Příprava výslechu

Při přípravě výslechu dítěte je potřeba zvážit mnoho faktorů. Velmi důležitá je zde volba místa (viz. dále). Stejně důležitá je však analýza vyslychajícího – je potřeba, aby vyslychající byl vyškolen pro práci s dětmi, obzvláště jde-li o děti po traumatických zážitcích nebo o mladší děti. V obecné rovině není důležité, zda je vyslychající muž nebo žena.

Důležitým atributem přípravy je také stanovení času. Výslech by měl vždy proběhnout co nejdříve po rozhodné události, protože prodleva mezi činem a výslechem má vliv na množství zapamatovaných informací.¹⁵⁵ Mladší děti mají jen omezený čas, po který se jejich zážitky uchová v paměti. Pokud jde o obzvláště šťastné nebo obzvláště traumatické zážitky, udrží se v paměti déle, nicméně ani tak nemusí v paměti vydržet navždy. Obecně platí, že čím starší bylo dítě v době zážitku, tím déle si jej pamatuje. Například dítě, kterému je rok a půl, zvládne udržet zážitek v paměti zhruba následujících dvanáct týdnů. Pětileté dítě si je schopno pamatovat zážitek i po dvou letech, tedy pamatuje si jej v době, kdy mu je sedm let.¹⁵⁶

Je také vhodné zvážit délku výslechu. Dítě se oproti dospělému rychleji unaví a rychleji ztrácí pozornost. V souvislosti s rostoucím věkem dítěte roste i jeho schopnost udržet pozornost

¹⁵⁴ SEJČOVÁ, Ľ. *Deti a mládež ako obeť násilia*. Bratislava: Album, 2001, s. 84.

¹⁵⁵ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 202.

¹⁵⁶ LAMB, E., MALLOY, L. C. a LA ROOY, D. J. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 53.

a odolávat rušivým dojmům. U dětí by výslech neměl být delší než 60 minut a u dětí ve věku kolem pěti let je vhodné případně výslech rozdělit na kratší úseky.¹⁵⁷

Při přípravě je také třeba zvážit přítomnost psychologa a / nebo pracovníka OSPOD a tyto osoby případně včas náležitě zajistit. Také je třeba již při přípravě zvážit přítomnost rodičů při výslechu.

2.3.1.2 Poučení

Aby byl výslech procesně použitelným důkazem, musí být vyslychaná osoba vždy poučena o svých právech, o významu své výpovědi, svědek o povinnosti mluvit pravdu a nic nezamlčovat, obviněný o tom, jak funguje trestní řízení atd. a to přiměřeně svému věku a tak, aby tomu vyslychaná osoba porozuměla.¹⁵⁸ Nedostatečné porozumění může být problémem i u dospělých osob, jelikož ani dospělé osoby nemusí vždy plně chápat význam všech právních institutů. Pokud jde o dítě, je také potřeba ho alespoň základně poučit o tom, čeho se právě účastní a jaké to může mít důsledky. Je ovšem potřeba toto poučení provést přiměřeně věku. Toto se zdá být jasné a intuitivní, pokud jde o mladší děti, nicméně potřeba věnovat se správně formulovanému poučení by neměla být přehlížena ani u adolescentů. Dle výzkumů lze mladistvé, tedy děti ve věku 15 až 18 let poučit ve stejném rozsahu jako dospělou osobu,¹⁵⁹ nicméně je zapotřebí přihlídnout k jejich nedospělosti. Někteří mladiství mohou tvrdit, že poučení rozumí, jen aby nevypadali hloupě, proto je potřeba vhodně ověřit, zda poučení opravdu porozuměli.¹⁶⁰ Pokud jde o mladistvého v roli obviněného, je v § 42 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanoven obsah poučení mladistvého o jeho právech, který je oproti poučení dospělé osoby rozšířený.

U mladších dětí je samozřejmé, že by bylo neúčelné poučovat je stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako dospělé osoby. O základních věcech je však třeba je poučit. U mladších dětí (zhruba do osmi let) se doporučuje nejdříve projevit zájem o ně samotné, případně přidat se k nim během hraní. Teprve následně citlivě přejít k poučování především o tom, že by teď dítě nemělo lhát (mladší děti jsou častěji v trestním řízení v roli svědka). Možným způsobem jsou například otázky podobné těmto: „*Co si myslíš, má se mluvit pravda nebo se může i lhát?*“

¹⁵⁷ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 200.

¹⁵⁸ § 101 odst. 1 a § 91 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád a §42 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁵⁹ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 170.

¹⁶⁰ HOFSCHEIDEROVÁ, A., MATIAŠKO, M., RIRRIHOVÁ, B., KAMENÍKOVÁ, Z. *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let v řízení o činu jinak trestném*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 22.

„*Lhal/a jsi už někdy?*“ (Je zapotřebí, aby taková otázka nevyzněla jako odsouzení, aby bylo jasné, že toto ještě není výslech.) „*Dobře, pojd' me si ted' slíbit, že si dneska nebudeme lhát, platí? Protože...*“.¹⁶¹

Je také potřeba dítě poučit o tom, že proti svým příbuzným nemusí vypovídat, ale zároveň mu vysvětlit, že nikdo (ani jeho blízcí) nemá právo dítěti ubližovat a je v pořádku případně o takovém jednání někomu říct. Dále také o tom, že je správné, když lidé, kteří ubližují jiným, jsou potrestáni.¹⁶² Opět je potřeba tyto informace podat způsobem, který dítěti nepodsouvá odpovědi na nadcházející otázky.

Vzhledem k tendenci dětí odpovídat na otázky „ano-ne“ spíše kladným způsobem se doporučuje před začátkem výslechu dítě poučit o tom, že je v pořádku nevědět odpověď nebo odpovědět „*nevím*“. Stejně tak je vhodné připomenout, že je v pořádku odpovědět „*ne*“. Pokud je tato informace dítěti podána vhodně a demonstrována na příkladech, dokáže ji pochopit i dítě předškolního věku.¹⁶³

2.3.1.3 Formování psychologického kontaktu

Formování psychologického kontaktu je u dětí zásadní částí výslechu a oproti výslechům dospělých by mělo být u dětí této části věnováno mnohem více času. Dalším rozdílem je to, že dítě následně udrží pozornost k vyslyšajícimu kratší čas, tedy i získaný kontakt vydrží kratší dobu než u dospělých.¹⁶⁴

U mladšího dítěte lze formovat psychologický kontakt například tím, že si s ním před výslechem bude vyšetřovatel povídat, přidá se k němu při hře, kreslení, bude se zajímat o jeho hračky. U staršího dítěte také pomůže zájem o něj (co ho baví, co naopak ne...). Je zapotřebí tuto fázi nepodcenit, jelikož může mít rozhodující vliv na to, zda a jakou výpověď dítě podá.

2.3.1.4 Atmosféra výslechu

K atmosféře výslechu přispívá jednak vnější prostředí, jednak vystupování vyslyšajícího. Celková atmosféra má velký vliv na průběh výslechu a obzvláště je tomu tak u dětí. Co se týká vnějšího prostředí, dítě jej vnímá velmi citlivě, proto je potřeba, aby prostředí bylo vlídné a v dítěti co nejvíce navozovalo pocit klidu a bezpečí. Velmi se nedoporučuje strohé

¹⁶¹ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 170.

¹⁶² BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 197.

¹⁶³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 326.

¹⁶⁴ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 166.

prostředí policejních kanceláří¹⁶⁵ a také výslech osobou v uniformě, která v dítěti vyvolává nepříjemnou představu úřední autority a zvyšuje v dítěti úzkost.¹⁶⁶ Za tímto účelem vznikají speciální výslechové místnosti.

Vlastní výslech a chování vyslychajícího

Kromě samotného prostředí působí na dítě podstatným dojmem i vyslychající. Stejně jako u dospělého člověka platí, že nepůsobí dobře strohé vystupování vyšetřující osoby, které může vytvořit komunikační bariéru. Vztah vyslychajícího k dítěti dokáže dítě velmi dobře odhadnout. Je tedy nežádoucí, aby dítě vyslychala osoba, které je dítě nesympatické a která k němu chová negativní pocity, obzvláště pokud tyto své postoje nedokáže vyslychající zcela dobře ovládat.¹⁶⁷ Vyslychající by na dítě měl působit jako autorita, nikoli však v příliš velké míře, která by dítěti navozovala pocit strachu nebo úzkosti nebo která by ho ovlivňovala v tom, jak bude odpovídat na otázky.¹⁶⁸

Během formování psychologického kontaktu a během začátku výslechu se doporučuje klást jednoduché otázky, na které umí dítě snadno odpovědět („*Chodíš do školky?*“ „*Jak se jmenuješ?*“ „*Jak se jmenuje tvoje hračka?*“).¹⁶⁹ Dítě tak zklidní svou nervozitu.

Je rozhodně zapotřebí uvědomění na straně vyslychajícího, že jedná s dítětem, nikoli s dospělou osobou. Vzhledem k psychologickým odlišnostem dítěte od dospělé osoby není vhodná velká část taktik používaných u dospělých osob. Jako vhodné se jeví postupy, jejichž účelem je pouze podpořit paměť nebo odstranit příčinu, jež má na svědomí odmítání podat výpověď (například strach, stud). Většina ostatních postupů doporučovaných pro dospělé však pro výslech dětí není vhodná (především pro děti mladší 15 let), protože může působit příliš sugestivně a dítě má potom tendenci odpovídat podle představ vyslychajícího nebo v případě podezřelých falešně přiznávat vinu.¹⁷⁰ Zvláště nevhodná je pak Reidova technika (a její jednotlivé prvky), jejíž použití je problematické i u dospělých osob, natož u dětí.

¹⁶⁵ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 196.

¹⁶⁶ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 167-168.

¹⁶⁷ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 196.

¹⁶⁸ CHMELÍK, J. In: CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 167-168.

¹⁶⁹ PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí*. Praha: MV, 2015, s. 14.

¹⁷⁰ REDLICH, A. D., SILVERMAN, M., CHEN, J. a STEINER, H. The Police Interrogation of Children and Adolescents In: LASSITER, D. *Interrogations, confessions, and Entrapment*. New York: Springer New York, 2013, s. 122.

Obecně je možné konstatovat, že přátelské vystupování vyslychajícího má na dítě dobrý vliv a je menší šance, že dítě bude odpovídat na otázky pouze podle toho, jak si myslí, že vyslychající chce, aby odpovědělo, oproti situacím, kdy se vyslychající chová nepřátelsky a přehnaně autoritativně. V takovém případě totiž může být dítě ve své výpovědi motivováno strachem z autority. Obsah výpovědi však může být ovlivněn také přehnanou podporou vyslychaného dítěte ze strany vyslychajícího policisty, protože dítě začne odpovídat tak, aby dostalo odměnu v podobě pochvaly nebo aby se zavděčilo vyšetřovateli. Takto mohou reagovat především děti mezi 5 a 7 lety.¹⁷¹ Je tedy potřeba najít „zlatou střední cestu“ a k dítěti se chovat mile a přívětivě, ale vyvarovat se používání pozitivní motivace vzhledem k informacím, které dítě podává.

Při výslechu dítěte je potřeba zabývat se i zvoleným slovníkem a dávat pozor na skladbu vět. Příliš složitými větami nebo slovy lze dítě, vzhledem k jeho nezkušenosti, teprve se rozvíjejícímu kritickému myšlení a v mladším věku nedostatečné slovní zásobě, snadno zmást. To potom odpovídá na otázky, kterým nerozumí.¹⁷²

Pokud jde o dítě, které prošlo sexuálním zneužitím a trpí akomodačním syndromem, je vhodné začít s výslechem opatrně od prvního případu zneužití a postupně se propracovat k těm nejčerstvějším.¹⁷³ První zážitky bývají méně traumatické, méně agresivní a pachatel při nich často nezachází tak daleko, proto je pro dítě snazší začít u nich. Je velmi důležité, aby po sdělení svých zážitků dítě cítilo z vyšetřovatele podporu a pochopení a především to, že není nikým odsuzováno. Jen tak dítě překoná své obavy a je ochotné dále vypovídat.¹⁷⁴

2.3.2 Přítomnost rodičů

Policejní orgán může k výslechu dítěte přibrat rodiče, pokud to může přispět ke správnému provedení výslechu.¹⁷⁵ Toto rozhodnutí může mít velmi podstatný vliv na průběh a výsledek výslechu. Rodič by měl pomoci především svou přítomností, aby se dítě cítilo více v bezpečí a v klidu a svou přítomností by měl rodič dítě podporovat ke spolupráci s vyslychajícím. Někdy však může být přítomnost rodiče spíše na škodu, například pokud rodiče

¹⁷¹ REDLICH, A. D., SILVERMAN, M., CHEN, J. a STEINER, H. The Police Interrogation of Children and Adolescents In: LASSITER, D. *Interrogations, confessions, and Entrapment*. New York: Springer New York, 2013, s. 116.

¹⁷² LAMB, E., MALLOY, L. C. a LA ROOY, D. J. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 18-19.

¹⁷³ SEJČOVÁ, Ľ. *Deti a mládež ako obeť násilia*. Bratislava: Album, 2001, s. 92.

¹⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 330.

¹⁷⁵ § 102 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

mají zájem na výsledku řízení nebo pokud dítě v jejich přítomnosti pravděpodobně nebude chtít pravdivě nebo úplně vypovídat.¹⁷⁶ To se může stát například pokud se dítě před rodičem bude stydět o daných skutečnostech mluvit nebo nebude chtít v očích svých rodičů klesnout.

Rodiče bývají při vyšetřování trestných činů týkajících se jejich dětí také vystavováni stresu, strachu o dítě nebo pocitům viny (ať už důvodným či nikoli). Aby rodič mohl svému dítěti pomoci, musí všechny tyto pocity zvládnout korigovat a být dítěti oporou. Pokud tomu tak není a rodič je v důsledku svého prožívání labilní, chová se agresivně nebo hystericky, nemůže být při výslechu svému dítěti oporou.¹⁷⁷ Takový rodič bude dítě při výslechu spíše rozptylovat a znervózňovat a bude vhodnější ho k výslechu nepřizvat.

Také je vhodné zajistit, aby rodič při výslechu dítěti nemohl naznačovat svým neverbálním projevem, co si o daných otázkách nebo odpovědích myslí. Dítě by se tak mohlo snažit vyhovět nejen vyšetřovateli, ale také svému rodiči. Někteří rodiče jsou schopni toto své jednání ovládnout, u ostatních rodičů je vhodné umístit je tak, aby jejich neverbální projevy dítě nemohlo pozorovat, například za dítě mimo jeho zorný úhel. Rodič tak může dítěti poskytovat potřebnou psychickou oporu svou přítomností a zároveň neovlivňovat odpovědi dítěte. Pokud by naopak takový kontakt mohl na dítě působit způsobem, díky kterému spíše podá pravdivou výpověď, policista takový kontakt umožní.¹⁷⁸

2.3.3 Speciální výslechová místnost

Vnější prostředí má na dítě při výslechu podstatný vliv. Vhodným prostředím lze nejen dosáhnout kvalitnější výpovědi, ale také omezit sekundární viktimizaci a jiné nežádoucí negativní vlivy na dítě. Sekundární viktimizace může být pro dítě stejně problematická, jako samotný zdroj traumatu. Aby bylo zbytečné zátěži pro psychiku dítěte předcházeno, vznikají za tímto účelem speciální výslechové místnosti, jejichž cílem je zároveň zvýšit kvalitu dětských výpovědí a zajistit co nejefektivnější dokumentaci.

Dle Programu zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR vydaného Ministerstvem vnitra ČR je specializovaná výslechová místnost vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště, které má umožnit co možná nejvyšší autenticitu

¹⁷⁶ PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1501.

¹⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 334.

¹⁷⁸ NOVOTNÝ, F. Příprava výslechu. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*. Praha: PA ČR, 2018, s. 215.

prováděného úkonu a jeho přesnou dokumentaci. Speciální místnost je prostor tvořený více místnostmi (standardně alespoň dvěma) které tvoří propojený komplex.

Jednou z těchto místností je výslechová místnost, kde probíhá rozhovor vyslyšajícího s dítětem. Vnitřním prostředím a vybavením by měla místnost navozovat v dítěti pocit klidu a bezpečí a být svým vybavením dětem blízká. Doporučené je například barevné vymalování místnosti, obrázky a hračky. Vybavení však nesmí dítě příliš rozptylovat například příliš velkým množstvím hraček. Co se týká technických požadavků na výslechovou místnost, jsou požadované minimálně dvě kamery vhodně umístěné tak, aby detailně snímaly vyslyšajícího i vyslyšchanou osobu, a mikrofony schopné zachytit i slabší zvukový projev vyslyšchané osoby.¹⁷⁹

Druhou místností komplexu speciální výslechové místnosti je technická / monitorovací místnost, která může být v případě dostatečné kapacity a vhodného rozložení prostoru rozdělena na dvě samostatné místnosti. Technická / monitorovací místnost by měla být vybavena audiovizuální a počítačovou technikou, která umožňuje záznam z výslechové místnosti zpracovat a uložit na přenosná média. Také by tato místnost měla umožnit pozorování dění v místnosti, čímž lze splnit požadavek na přítomnost jiných osob u výslechu a zároveň minimalizovat pro dítě stresující faktory.¹⁸⁰ Vybavení v monitorovací místnosti by mělo poskytovat dostatek místa pro studium spisových materiálů nebo dělání poznámek, zkrátka mělo by umožnit efektivní pozorování dění ve výslechové místnosti. Kromě monitoru, na němž lze sledovat dění ve výslechové místnosti, musí být v monitorovací místnosti umístěno zařízení, které umožňuje komunikaci s vyslyšajícím ve výslechové místnosti. Jednocestné zrcadlo mezi výslechovou a monitorovací místností není potřeba, pokud se na tomto místě neprovádí také rekognice utajeným svědkem.

Technická místnost obsahuje vybavení pro ovládání kamer, pořizování a zpracovávání záznamu apod. Tato místnost může být součástí monitorovací místnosti.¹⁸¹

K 31. 1. 2022 bylo podle seznamu speciálních místností vedeného Ministerstvem vnitra zřízeno v České republice 77 speciálních místností. Dle seznamu je naprostá většina speciálních výslechových místností umístěna v policejní budově, což je logické a nabízející se řešení. Nevýhodou je však to, že dítě před příchodem do speciální místnosti musí většinou projít částí

¹⁷⁹ <https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx> (20. 3. 2022).

¹⁸⁰ Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/kriminalita-na-detech-program-svm-doc.aspx> (20. 3. 2022).

¹⁸¹ <https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx> (20. 3. 2022).

policejní budovy, a tak není zcela ušetřeno pro něj stresujícího prostředí. Některé speciální místnosti jsou však umístěné v neutrálních budovách – Městský úřad nebo nemocnice – a existuje i pár místností umístěných v prostředí, které je pro dítě obecně vhodnější – 1 v dětském centru a 1 v dětském domově pro děti do 3 let, obě v Moravskoslezském kraji. Podle sdělení Policie ČR v odpovědi na mou žádost podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, je aktuálně v provozu 81 speciálních výslechových místností, tedy o čtyři místnosti více než na začátku roku 2022. Ve všech speciálních místnostech bylo během roku 2022 podle zmíněného sdělení provedeno 2429 úkonů.

Podle čl. 12 odst. 8 Pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí, by provádění výslechu ve speciální výslechové místnosti mělo být pravidlem v případě dětí podezřelých z protiprávního činu, u nichž je to vhodné vzhledem k rozumové a mravní vyspělosti, a v případě dětí v postavení zvláště zranitelné oběti. Toto pravidlo nemusí být dodrženo, pokud speciální výslechová místnost není k dispozici nebo pokud provedení výslechu v ní není pro dítě vhodné.

Speciální výslechová místnost slouží primárně k výslechu dětí, nicméně lze ji použít i pro výslech jiných osob, pro něž je použití vhodné. Bude se jednat například o oběti sexuálního násilí, mladé dospělé po prožitém traumatu nebo osoby sice dospělé, ale na mentální úrovni dítěte. Využívání speciální výslechové místnosti není bezpodmínečnou povinností, nýbrž nejvhodnější variantou, není tedy třeba vždy a za všech okolností speciální místnost vyhledávat. Například pokud půjde o výslech staršího dítěte o skutečnostech pro něj nijak netraumatizujících, není důvod výslech neprovést kdekoli jinde.

Výhodou speciálních výslechových místností však není jen příznivé prostředí, ale také technické vybavení umožňující velmi přesnou dokumentaci na audiovizuálním zařízení a možnost přítomnosti dalších osob, aniž by s nimi vyslychaná osoba musela být v jedné místnosti tváří v tvář (kromě ochrany oběti před traumatizací je toto vhodné například pro utajeného svědka při rekognici).

2.3.4 Demonstrační pomůcky

Pomůcky mohou mít při výslechu více různých funkcí a mohou mít různou podobu. Důležitou funkcí pomůcek je znázorňování dotazovaných skutečností na demonstračních pomůckách, díky kterým může být pro dítě snazší o některých událostech mluvit. Některé děti například nemusí umět danou skutečnost zcela přesně popsat (kvůli nedostatečné slovní zásobě nebo nedostatečným znalostem) a bude tak pro ně snazší vše znázornit na pomůcce. Jiné se

mohou stydět o některých tématech mluvit. Kromě toho však mohou mít jiné pomůcky i podpůrnou funkci oživení paměti nebo funkci uklidňující a pomocnou k navázání psychologického kontaktu s dítětem.¹⁸²

Pokud jde o demonstrační pomůcky, nejznámějším příkladem jsou anatomické loutky Jája a Pája, které pomáhají s vyšetřováním sexuálních trestných činů. Jedná se o hadrové figury, jejichž těla mají znázorněny genitálie a vytvořené otvory a jsou oblečeny do jednoduchých šatů, které lze snadno sundat. Kromě chlapce a holčičky aktuálně existují i loutky zobrazující dospělou ženu a dospělého muže a také starší ženu (babičku) a staršího muže (dědu).¹⁸³

Práce s demonstračními pomůckami není úplně jednoduchou záležitostí. Dítěti musí být vysvětleno, že se nejedná pouze o hru a to, co pomocí demonstračních pomůcek dítě sděluje, je potřeba správně interpretovat. Z toho důvodu by loutky určené k tomuto účelu neměly být používány jako hračka při rozptýlení dítěte před výsledkem, stejně jako by neměly být vystaveny mezi hračkami v místnosti.¹⁸⁴ Naopak měly by být použity izolovaně jako cílená pomůcka pro podání výpovědi, tedy předvést je dítěti až ve chvíli, kdy mají být použity. Pokud tomu tak není, dítě může pochopit figury jako součást hry a jakékoli závěry o jeho nakládání s nimi jsou potom zcestné.¹⁸⁵

Jako první by měla být představena postava představující vyslýchané dítě a zpočátku je vhodné použít ji k tomu, aby byl zjištěn slovník dítěte v oblasti částí těla včetně názvů genitálií, a tento zjištěný slovník beze všeho přijmout a dále dodržet. Používat označení „to“ pro některé části těla je zcela nevhodné.¹⁸⁶

Práce s demonstračními loutkami je ze zřejmých důvodů svěřena specialistům.¹⁸⁷ Je vhodné výsledk s použitím demonstračních pomůcek nahrávat, aby bylo sdělení dítěte prostřednictvím ukázky na panenkách zachyceno co nejpřesněji. Pokud výslech nahráván není, musí být vše detailně popsáno, což je náročné a může to působit rušivým dojmem.¹⁸⁸

Vzhledem k tomu, jak složité je nastavit a dodržet podmínky, při nichž nebudou informace dané dítětem skrze anatomické panenky zkreslené, jsou anatomické panenky

¹⁸² VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 541.

¹⁸³ PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí*. Praha: MV, 2015, s. 9.

¹⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 331.

¹⁸⁵ HOYANO, L. a KEENAN, C. *Child Abuse: Law and Policy across boundaries*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 498.

¹⁸⁶ PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí*. Praha: MV, 2015, s. 16-18.

¹⁸⁷ Čl. 13 Pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí.

¹⁸⁸ BOUKALOVÁ, H., KOSTELNÍKOVÁ, Z. a GILLEROVÁ, I. In: BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forezní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 196-197.

v zahraničí přijímány rezervovaně a s četnými pochybnostmi. Mnoho výzkumů dokázalo, že pokud panenky nejsou správně použity a v dítěti vzbudí představu hry nebo je jejich použití doplněno sugestivními otázkami, chybovost podaných informací se zvyšuje. Vybavování vzpomínek, použití panenky jako projekce sebe sama a zároveň odpovídání na dotazy vyslýchajícího je pro malé děti velmi náročnou kognitivní činností. Rozdílnost panenek oproti panenkám, na které jsou děti zvyklé, navíc sama o sobě může působit sugestivně, protože vzbuzují dojem, že se očekává, že budou nějakým způsobem použity.¹⁸⁹

2.3.5 Kresba

Kreslení je pro děti velmi přirozenou činností. Pomocí svých kreseb se dítě brzy naučí vyjadřovat své emoce a prožitky a kreslení tak může být pro dítě prostředkem komunikace.¹⁹⁰

Jedním ze způsobů, jak lze kreslení při výslechu použít, je nechat dítě malovat během toho, kdy samo vypráví o tom, co se stalo. V takovém případě se nehodnotí obrázek, který dítě nakreslí, ale pouze to, co dítě řekne. Kreslení působí jako uklidňující prvek a umožňuje odpoutat dětskou pozornost od tazatele, a tím zklidnit svou nervozitu nebo zmírnit stud.¹⁹¹

Další výhodou tohoto postupu je, že dítě, které k vyprávění danou událost kreslí, si vzpomene na více detailů a dokáže si tak vybavit až dvakrát tolik informací, zejména pokud jde o události, které u dítěte vyvolávají emoce. Aby se dítěti informace „navíc“ vybavily, je potřeba jej stimulovat pomocí otázek k dané události. Kreslení zároveň usnadňuje dítěti mluvení o traumatických zážitcích. Popsaný postup, tedy že dítě k vyprávění kreslí, nemůže přinášet výhody u velmi malých dětí (čtyř až pětiletých), protože jejich vývoj v požadovaných mentálních oblastech ještě nedosáhl potřebné úrovně. Přes všechny své pozitivní efekty má kreslení pro stimulaci vybavování vzpomínek i své úskalí. Existuje tak totiž mírně vyšší pravděpodobnost, že si dítě vytvoří vzpomínky falešné.¹⁹²

Kresba lze také použít jednoduše pro popis místa, věci nebo osoby, pokud dítě není schopné danou věc popsat, ale je schopné ji nakreslit. Například plán místa nebo rozložení bytu lze tímto způsobem názorně zobrazit. Toto lze využít až u dětí, které jsou schopné konkrétní věc nakreslit. Nakreslit výtvar odpovídající vlastní představě zvládne zhruba pětileté dítě, nicméně

¹⁸⁹ BROWN, D. A. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 226.

¹⁹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017, s. 10.

¹⁹¹ BROWN, D. A. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 235.

¹⁹² VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017, s. 19 a 69.

vyspělejší výtvořiny zvládá až dítě šestileté.¹⁹³ Zprvu také dítě kreslí spíše to, co o věci ví, než jak věc skutečně vidí.¹⁹⁴ To je také třeba mít na paměti při hodnocení dětské kresby. Čím je dítě potom starší, tím složitější věci zvládne pomocí kresby znázornit.

Jedním ze způsobů, jak lze dětskou kresbu využít, je také diagnostika psychických problémů nebo diagnostika problémů v rodině či v jiném prostředí, kde se dítě pohybuje. K tomu existuje více postupů, z nichž mohou jmenovat například volnou kresbu, kresbu rodiny či kresbu postavy.¹⁹⁵ Ve všech těchto postupech je předpokladem promítání vnitřního prožívání dítěte do dané kresby. Pomocí daných prvků v kresbě lze potom usuzovat na různé problémy. Příkladem může být kresba rodiny, z níž lze vyčíst vztahy mezi dítětem, které kresbu vytvořilo, a zbylými členy rodiny a podle toho usuzovat na agresi v rodině či zanedbávání potřeb dítěte. Z kresby postavy lze zase usuzovat na pokročilost mentálního vývoje dítěte. Závěry o takovém použití dětské kresby by však měl vždy činit psycholog.

Diagnostika přítomnosti nějakého druhu týrání je však nejistou disciplínou a není zcela nekriticky přijímána. Dané prvky kresby, které mají indikovat problém, se mohou vyskytovat i u dětí, které tyto prvky začlenily díky své fantazii, bezmyšlenkovitě nebo na základě zcela jiných problémů. Proto ne všichni autoři souhlasí s použitím kresby v této podobě jakožto pomůcky při výslechu.¹⁹⁶ Některé děti naopak nemusí žádné z předpokládaných prvků v kresbě ztvárnit vůbec, protože ve své kresbě vyjadřují naději v lepší časy nebo své přání.¹⁹⁷ Pokud je k posouzení kresby přibrán psycholog, lze z jeho závěrů vycházet vzhledem k dalšímu vyšetřování, nicméně tyto závěry by měly být brány vzhledem ke zmíněným problémům jako možný ukazatel, nikoli jako nezvratný důkaz.

3 Výzkum

Cílem mého výzkumu je zjistit, jak jsou zjištěná specifika výslechu dětí naplňována v praxi a jak jsou které možnosti dané právním řádem využívány při vyšetřování, v němž se objevuje dítě.

¹⁹³ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 85.

¹⁹⁴ PIAGET, J. a INHELDER, B. *Psychologie dítěte*. Přeložila E. VYSKOČILOVÁ. 6. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 55.

¹⁹⁵ Viz. např. PLEVOVÁ, I. a PUGNEROVÁ, M. *Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2022 / COGNÉT, G. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Přeložila K. BODNÁROVÁ. Praha: Portál, 2013 / VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017 / VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017.

¹⁹⁶ BROWN, D. A. In: LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY, L. C. a KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 237.

¹⁹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017, s. 174.

3.1 Metoda

Účel tohoto výzkumu je zjistit praxi výslechu dětí po celé České republice. Z toho důvodu jsem zvolila empirický výzkum metodou dotazníku, který jsem vytvořila online. Tato forma umožní získání širokého a různorodého vzorku. K online odkazu na dotazník jsem rozeslala stejný dotazník jako přílohu v dokumentu Microsoft Word, abych umožnila vyplnění i pracovištím, kde online odkazy nelze otevírat vzhledem ke kybernetické bezpečnosti. Takto získaná data jsem následně přepsala do online podoby k datům získaným skrz online odkaz. Všechna data tak byla anonymní, případně následně anonymizována, a vyhodnocována dohromady.

Účelem dotazníku je kvantitativní sběr dat, i proto jsou otázky formulovány z většiny uzavřeně. Je však vždy dána široká škála odpovědí, které jsou doplněny volbou „jiné“, výsledky by proto neměly být zkreslené kvůli uzavřenosti otázek.

V dotazníku se nachází i otevřené otázky, které jsou použity jako doplňující možnost k uzavřeným otázkám. Otevřené otázky jsou zvoleny jako dobrovolný prvek, díky kterému bude možné ke kvantitativním datům získat i kvalitativní data, která doufám objasní některé výsledky výzkumu a která poskytnou více informací o zkoumaném tématu. Dobrovolnost jsem u otevřených otázek zvolila proto, aby neodradily respondenty od vyplnění dotazníku a neomezil se tak vzorek kvantitativních dat.

3.2 Respondenti

Abych zajistila vyšší vypovídající hodnotu dotazníkového šetření, volila jsem respondenty z řad policistů, ale také z řad pracovníků OSPOD a trestních soudců. Pro každou skupinu byl vytvořen dotazník zvlášť, přičemž některé otázky jsou velmi podobné a některé naopak specifické pro danou skupinu respondentů.

Dotazník jsem rozeslala pomocí emailových adres na obvodní a místní oddělení policie, oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování, trestní úseky okresních i krajských soudů a pracovníkům OSPOD, vše v rámci všech 14 krajů České republiky.

Tímto způsobem jsem získala 228 odpovědí od pracovníků OSPOD, 69 odpovědí od policistů a 63 odpovědí od soudců trestního úseku.

Z řad pracovníků OSPOD byli mezi respondenty zastoupeni pracovníci ze všech 14 krajů České republiky, z 9 % muži, z 90 % ženy a 1 % nechtělo na tuto otázku odpovědět. Co se týká věku, 28 % respondentů spadá do kategorie více než 51 let, 32 % do kategorie 41-50 let, 25 % do kategorie 31-40 let, 14 % do kategorie 20-30 let a 1 % nechtělo na tuto otázku odpovědět.

Z řad policistů byli mezi respondenty zastoupeni pracovníci z 13 krajů, ze 75 % muži a z 25 % ženy. Co se týká věku, 15 % respondentů spadá do kategorie více než 51 let, 52 % do kategorie 41-50 let, 30 % do kategorie 31-40 let a 3 % do kategorie 20-30 let.

Z řad soudců trestního úseku byli mezi respondenty zastoupeni pracovníci ze všech 14 krajů České republiky, z 56 % muži a ze 44 % ženy. Co se týká věku, 37 % respondentů spadá do kategorie více než 51 let, 46 % do kategorie 41-50 let a 17 % do kategorie 31-40 let.

Vzhledem k výše uvedenému považuji tento vzorek respondentů za reprezentativní.

3.3 Samostatné výsledky výzkumu

Vzhledem k tomu, že data byla sbírána pomocí třech dotazníků, vyhodnotím nejprve každou skupinu (OSPOD, policejní orgán, trestní soudy) zvlášť. Poté porovnáím výsledky z jednotlivých dotazníků mezi sebou a vyvodím celkové závěry.

Pokud jsou data udávána v procentech, jsou zaokrouhlována na celá čísla. Proto se může stát, že součet všech dílčích výsledků uvedených v procentech nebude celkem 100 %, ale bude se o jednotky procent lišit. Další odchylku v tomto směru může způsobit fakt, že někteří respondenti vybrali možnost „jiná“ a dále se k danému tématu nevyjádřili, jejich odpověď jsem tedy následně nezapočítala do žádné z kategorií.

3.3.1 Dotazník pro OSPOD

3.3.1.1 Odbornost vyslychajících

Jako odpověď na otázku týkající se toho, jak často nelze zajistit osobu speciálně proškolenou pro práci s dětmi, vybralo skoro 27 % (61 odpovědí) respondentů možnost, že takovou osobu lze zajistit vždy a 32 % (73 odpovědí) dotazovaných vybralo možnost, že se jen výjimečně stane, že by nebylo možné takovou osobu zajistit. Pouze 7 % (16 odpovědí) dotazovaných odpovědělo, že vyškolenou osobu lze zajistit jen v polovině případů nebo pouze výjimečně. K tomu 29 % (67 odpovědí) respondentů uvedlo, že nemá informace o osobách, které vedou výslechy a necelá 4 % (8 odpovědí) dotazovaných si nemyslí, že na výslech dětí existují speciálně vyškolené osoby. Nadpoloviční většina respondentů se tedy domnívá, že proškolených vyslychajících je dost a skoro třetina respondentů o proškolení vyslychajících nemá informace.

V otevřených otázkách na konci dotazníku, které mířily na to, jaké nedostatky u výslechu dětí respondenti vnímají, se však zhruba v pětině (49 odpovědí) došlých dotazníků objevila stížnost na nedostatečnou odbornost policistů. Mezi těmito odpověďmi lze nalézt stížnosti i na to, že policisté sice jsou proškoleni, nicméně nedokáží tyto znalosti využít. Dále se objevilo také

konstatování, že se policisté nechovají k dítěti vhodně vzhledem k jeho věku bez ohledu na případné školení. Mezi odpověďmi se objevil také názor, že taktéž pracovníci OSPOD by měli být v této problematice více školení.

Dle pracovníků OSPOD by tedy mělo projít více policistů školením zaměřeným na výslechy dětí a především by se tato školení měla více věnovat praxi a dovednostem použitelným při výslechu. Podle odpovědí se totiž zdá, že i proškolení policisté se mnohdy nechovají z pohledu pracovníků OSPOD dostatečně odborně, nejednou se však objevila odpověď, že se odbornost chování policistů v problematice výslechů dětí v posledních letech zlepšuje.

Mezi jednotlivými kraji nejsou podle odpovědí významné rozdíly.

3.3.1.2 Psycholog u výslechu

Více než 53 % (122 odpovědí) dotazovaných vybralo jako odpověď na otázku „*Jak často je k dětským výslechům přibírán psycholog?*“ možnost „*Jen ve výjimečných případech*“. Další třetina (86 odpovědí) vybrala možnost „*nikdy*“ nebo „*nevím / nemohu posoudit*“. Zdá se tedy, že psycholog je k výslechu dítěte přibírán pouze, pokud jsou pro to dané konkrétní důvody, není to tedy běžným standardem.

Co se týká důvodů, pro něž je psycholog přibírán, odpověděla téměř pětina dotazovaných (42 odpovědí), že jeho úkolem bývá zpracování znaleckého posudku, a 13 % (30 odpovědí) respondentů uvedlo, že důvodem je ochrana dítěte před sekundární viktimizací nebo podpora psychického stavu dítěte.

Navzdory mému očekávání, že je sice vhodné, aby s přípravou a průběhem výslechu dítěte pomáhal psycholog, ale v praxi se to dít nebude, odpovědělo 11 dotazovaných, že psycholog pomáhá s přípravou výslechu nebo s jeho vedením v průběhu a dalších 11 dotazovaných, že psycholog je ten, kdo v potřebném případě klade dotazy podle pokynů policejního orgánu.

To, že OSPOD zaznamenává případy, kdy psycholog s přípravou výslechu jako celku nebo přípravou konkrétních otázek pomáhá, vnímám pozitivně, nicméně nutno podotknout, že četnost takových odpovědí není obzvláště vysoká.

Odpovědi naznačující (byť podle četnosti odpovědí ojedinělou) praxi, kdy psycholog je tím, kdo otázky pokládá, mě překvapila vzhledem k zákonné povinnosti klást otázky

prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.¹⁹⁸ Domnívám se však, že ačkoli jde tento postup proti dikci zákona, nejde proti jeho smyslu, jelikož smyslem tohoto ustanovení je ochrana dítěte před nevhodnými otázkami od osob, které by svou neoborností a nezkušeností mohly otázky nevhodně formulovat.¹⁹⁹ V případě, kdy policejní orgán deleguje kladení otázek na psychologa, zmíněné nebezpečí nehrozí. Pokud k tomu navíc sám orgán činný v trestním řízení cítí nedostatky v odbornosti u své vlastní osoby, lze postup, kdy kladení otázek svěří raději osobě, která má s prací s dětmi zkušenosti a potřebné vzdělání, shledat jako zodpovědný a podle mého názoru v souladu se smyslem zákona, a tedy nikoli za protiprávní, pokud se daný policista podílí na tom, na jaké informace se má psycholog dotazovat.

V závěrečných otevřených otázkách dotazníku vyjádřilo mnoho dotazovaných nespokojenost s četností používání psychologů, s nimiž by podle těchto respondentů měla být navazována užší a častější spolupráce. Zároveň však z odpovědí bylo čitelné, že jedním z problémů v této oblasti je nedostatek dětských psychologů, což může být mimo jiné důvodem pro jejich veskrze výjimečné využívání.

3.3.1.3 Rodiče u výslechu

Ani rodiče podle odpovědí pracovníků OSPOD nebývají příliš často přítomni výslechům dětí, oproti psychologům jsou pro to zde však zcela jiné důvody.

Skoro 30 % (64 odpovědí) respondentů odpovědělo, že rodič není výslechu dítěte přítomen nikdy a přes 45 % (103 odpovědí) respondentů odpovědělo, že rodiče jsou přítomni jen ve výjimečných případech. Dohromady tedy tři čtvrtiny dotazovaných z řad pracovníků OSPOD nevnímá přítomnost rodiče při výslechu jako běžnou součást výslechu dítěte.

V dobrovolné otevřené otázce mířící na doplňující informace k přítomnosti rodičů u výslechu uvedla více než čtvrtina (61 odpovědí) respondentů, že podle jejich názoru není přítomnost rodiče vůbec vhodná v naprosté většině případů. Mezi důvody se nejčastěji objevovalo, že děti se před rodiči stydí a nechtějí před nimi o některých věcech mluvit, často i pokud jsou v procesním postavení svědka.

Menší počet odpovědí se také shodoval v tom, že v některých případech může být přítomnost rodiče užitečná. Těmito případy jsou podle názorů OSPOD velmi malé děti vyslychané v pozici svědka ve věcech, které nejsou nijak emočně náročné.

¹⁹⁸ § 102 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁹⁹ PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1505.

Odpovědi týkající se přítomnosti rodičů u výsledku přinesly ještě jedno zjištění, ačkoli ne zcela průkazné vzhledem k počtu relevantních odpovědí. Zhruba pět dotazovaných uvedlo odpověď, ze které je čitelné, že daní respondenti si myslí, že pokud je rodič přítomen u výsledku svého dítěte, nemusí být výsledku přítomen pracovník OSPOD. Rodič u výsledku dětského svědka však nemůže pracovníka OSPOD nahradit. Těchto několik ojedinělých odpovědí vnímám jako ukazatel, že je možné, že ne všichni pracovníci OSPOD znají dostatečně právní úpravu týkající se této tematiky. Respondentů, kteří odpověděli zmíněným způsobem, sice není mnoho, nicméně vzhledem k tomu, že předmětná otázka byla dobrovolná a nemířila explicitně na tuto znalost, považuji i tento malý počet odpovědí za hodný pozornosti.

3.3.1.4 Odložení, přerušení nebo ukončení výsledku z podnětu OSPOD

Co se týká možnosti OSPOD výsledek odložit, přerušit nebo ukončit, pokud by pokračování ve výsledku mělo mít na psychiku dítěte špatný vliv, zajímalo mě, zda je tato možnost pracovníky OSPOD využívána. V dotazníku 55 % (126 odpovědí) respondentů odpovědělo, že tento institut nikdy nevyužilo a 45 % (102 odpovědí) dotazovaných naopak někdy danou možnost využilo. Jako důvod pro přerušení nebo ukončení výsledku respondenti nejčastěji uváděli délku výsledku a únavu dítěte, vedení výsledku v pozdních hodinách, případně fyziologické potřeby dítěte (jídlo, pití, toaleta). Dalším důvodem, pro který tuto možnost respondenti někdy využili, byl špatný psychický stav dítěte. Mezi odpověďmi se ojediněle objevil i důvod spočívající v nevhodně vedeném výsledku nebo nevhodném chování obhájce obviněného.

3.3.1.5 Poučení

Další zkoumanou oblastí byl rozsah poučení, kterého se vyslychaným dětem dostává. Z nabízených možností vybralo přes 80 % (184 odpovědí) respondentů možnost „*Podle věku – poučení projdou se všemi dětmi, jen podoba se liší podle věku*“. Zbylí respondenti až na ojedinělé výjimky vybrali možnost, že policisté „*Poučují všechny děti stejně*“.

V otázce, jejímž předmět bylo zjistit, na co je podle respondentů potřeba dávat nejvíce pozor, pokud jde o výsledek dítěte, odpovědělo 27 respondentů, že je důležité vhodné poučení přiměřeně věku. Vzhledem k šíři otázky a k tomu, že byla otázka dobrovolná, považuji i takový počet odpovědí za ukazatel toho, že mezi pracovníky OSPOD je poučení dítěte přiměřeně jeho věku vnímáno za důležitou součást výsledku.

3.3.1.6 Speciální výslechové místnosti

Přes 62 % (142 odpovědí) respondentů vybralo z nabízených možností tu, že se speciální výslechové místnosti používají, pokud je to potřeba vzhledem k dané situaci. Ke každé z ostatních odpovědí vyjadřujících různou frekvenci používání speciálních výslechových místností se přiklonil zhruba stejný počet respondentů, kdy u každé z odpovědí pocházeli respondenti z různých krajů.

Většina respondentů odpověděla, že se speciální výslechové místnosti využívají, pokud je to třeba v dané situaci. Z toho se zdá, že pokud situace vyžaduje citlivý přístup a bezpečné prostředí, speciální výslechové místnosti se využívají. Rozložení zbylých odpovědí přisuzují tomu, že na úrovni krajů je situace zřejmě srovnatelná a používání speciálních místností, respektive možnosti jejich používání se liší až na úrovni okresů.

V doplňující otázce ke speciálním místnostem se respondenti z řad OSPOD vyjadřovali k jejich používání velice pozitivně a považují je za velmi přínosné. Kromě pocitu bezpečí a přirozenějšího prostředí se některé odpovědi vyjadřovaly kladně i k faktu, že speciální výslechová místnost umožňuje, aby byl přímo výslechu přítomen pouze jeden člověk a zbylé osoby byly v monitorovací místnosti.

V závěrečných otázkách dotazníku vyjádřilo 27 respondentů nespokojenost s prostory, ve kterých je dítě obvykle vyslýcháno. Z těchto respondentů zhruba polovina vyjádřila přání, aby se výslechové místnosti používaly častěji. Ačkoli se tedy (podle těchto výsledků) výslechové místnosti v případech, kdy jsou potřeba, využívají, existuje stále prostor pro zlepšení. Z odpovědí respondentů pracovníků OSPOD není znatelné, zda jsou tyto nedostatky způsobené počtem speciálních výslechových místností nebo jejich nevyužíváním.

3.3.1.7 Nahrávání výslechu

Na otázku zjišťující frekvenci nahrávání výslechů dětí vybralo 67 % (154 odpovědí) respondentů odpověď, že jsou výslechy nahrávány pouze ve speciální výslechové místnosti. Zhruba po třetinách jsou odpovědi rozděleny mezi jednotlivé varianty této odpovědi, a to mezi to, že jinde není potřebná technika, jindy není nahrávání zapotřebí a to, že respondent nemá informace k tomu, proč k nahrávání mimo speciální výslechové místnosti nedochází. Odpověď, že se výslech dítěte nenahrává nikdy, vybralo přes 17 % (39 odpovědí) dotazovaných. Odpověď, že se výslech dítěte nahrává „vždy“, „téměř vždy“ a „často, i mimo výslechovou místnost“ vybralo dohromady přes 10 % (24 odpovědí) dotazovaných.

Ve spojení s výsledky týkajícími se používání speciálních výslechových místností se tedy zdá, že výslechy, které jsou důležité nebo zvláště citlivé, se odehrávají ve speciální výslechové místnosti, a tedy jsou nahrávány. Mimo tyto prostory však zřejmě alespoň z pohledu pracovníků OSPOD není nahrávání výslechů dětí standardem, ačkoli se zdá, že alespoň výjimečně k tomu dochází.

3.3.1.8 Kresba

Na otázku, zda respondenti zažili v praxi, že by byla u výslechu dítěte použita nějakým způsobem kresba, odpovědělo přes 70 % (161 odpovědí) dotazovaných, že nikoli, a zbylých skoro 30 % (67 odpovědí), že kresbu u výslechu zažili. K situaci, při níž byla kresba při výslechu využita, uvedlo nejvíce dotazovaných (skoro třetina těch, kteří kresbu u výslechu zažili), že se jednalo o náčrt domu, bytu nebo jiného místa nebo náčrt jině konkrétní popisované věci. Nejčastější zkušenost mají tedy pracovníci OSPOD se zakreslením konkrétní skutečnosti, u které je pro dítě snadnější ji graficky znázornit než slovně popsat. Další čtvrtina uvedla jako důvod použití kresby stud nebo spojitost se zneužíváním nebo týráním. Několik málo odpovědí zmínilo využití kresby způsobem tzv. kresby rodiny. Některé odpovědi také zmiňovaly kresbu jako prostředek k navázání kontaktu s dítětem nebo jako účinný nástroj pro uklidnění dítěte.

3.3.1.9 Závěrečné doplňující otázky

Více než třetina respondentů uvedla v závěrečných otevřených otázkách jako zásadní problematiku výslechu citlivý a osobní přístup vyslychajícího. Z těchto odpovědí se každá pátá zmiňovala o důležitosti navázání psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným dítětem. Vhodný přístup a důvěra dítěte jsou podle mých zjištění opravdu zásadním faktorem během výslechu dítěte a je dobře, že pracovníci OSPOD je stejně zásadně vnímají.

Dohromady 34 odpovědí se zmínilo také o nevhodnosti návodných otázek a 27 odpovědí o potřebě přizpůsobit poučení věku a mentálním schopnostem dítěte. Pochybení v obou těchto případech může mít za následek snížení věrohodnosti výpovědi, proto je dobře, že i OSPOD důležitost těchto faktorů vnímá.

V otázkách, které mířily na nedostatky a problémy, se kterými se respondenti v praxi setkávají, se nejčastěji (49 odpovědí) objevila stížnost na neodborné chování policistů, i když podle některých odpovědí se toto v posledních letech zlepšuje. Další mnohokrát zmíněnou odpovědí (38 odpovědí) byl problém opakujících se výslechů, které jsou pro dítě zbytečně zatěžující. Poměrně častou odpovědí taktéž byl problém s prostory, kde je dítě vyslycháno (27 odpovědí), z čehož přibližně polovina vyjádřila přání více využívat výslechové místnosti.

Zhruba stejně často se objevovala stížnost na formulování otázek policisty (17 odpovědí), nepřizpůsobený slovník vzhledem k věku dítěte (13 odpovědí), dlouhá doba mezi předmětnou událostí a výslechem (12 odpovědí) a představa častějšího využívání psychologů (18 odpovědí).

Z těchto odpovědí vnímám ve výsledku nejvíce stížností na neodborné jednání policistů ať už během výslechu nebo kvůli nedostatečné přípravě. Musím však zmínit také to, že mezi odpověďmi se objevovaly i kladné zkušenosti a náznaky zlepšující se tendence.

3.3.2 Dotazník pro policejní orgán

3.3.2.1 Odbornost vyslychajících

Z policistů, kteří dotazník vyplnili, bylo 55 % (38 odpovědí) dotazovaných proškolen pro práci s dětmi a zbylých 45 % (31 odpovědí) respondentů nikoli. Přitom z těch, kdo nijak speciálně proškolen nebyl, se dvě třetiny zúčastnili výslechu dítěte více než desetkrát, tedy ne pouze jednou ve výjimečném případě. Z respondentů, kteří byli pro práci s dětmi proškoleni, uvedli všichni (vyjma tří výjimek) jako zdroj svého vzdělání v tomto oboru formální školení. Několik málo respondentů dokonce sdělilo, že absolvovalo více kurzů, na druhou stranu několik málo dotazovaných naopak uvedlo, že školení proběhlo pouze jednou, a to před několika lety.

I přes to, že skoro polovina dotazovaných proškolen nebyla, 66 % (46 odpovědí) respondentů vybralo z nabízených odpovědí na otázku, jak často lze zajistit k vedení výslechu dítěte proškolenou osobu, možnost „vždy“ nebo „téměř vždy“. Dále 11 % (8 odpovědí) respondentů vybralo možnost, že lze takovou osobu zajistit zhruba v polovině případů, 10 % (7 odpovědí) možnost, že takovou osobu lze zajistit jen málo kdy a tři respondenti si nemyslí, že jsou pro tento účel speciálně vyškolené osoby. V odpovědi „jiná“ potom dva dotazovaní sdělili, že na obvodním oddělení často nejsou v tomto ohledu vyškolení vyšetřovatelé. Tito policisté provádí první výslech, kdežto později při druhém výslechu na SKPV (Služba kriminální policie a vyšetřování) jsou již přítomni vyškolení pracovníci. Tato praxe by mohla vysvětlovat některé odpovědi.

V závěrečných otevřených otázkách dotazníku každý čtvrtý dotazovaný vyjádřil nespokojenost s nedostatečným proškolením mezi policisty. Součástí těchto odpovědí bylo konstatování, že by bylo ideální, kdyby na každém oddělení byla alespoň jedna osoba proškolená pro práci s dětmi. V praxi toto tedy nejspíše nefunguje. Některé z odpovědí zastávaly názor, že alespoň jednou proškolen v oblasti úkonů s dětmi by měl být každý policista.

3.3.2.2 Psycholog u výsledku

Z celkového počtu 69 odpovědí skoro polovina respondentů (34 odpovědi) vybrala v otázce směřující k frekvenci přibírání psychologa možnost, že je psycholog přibírán jen ve výjimečných případech. Dalších 15 dotazovaných vybralo možnost „nevím / nemohu posoudit“ a 4 respondenti vybrali možnost „jiná“, kde následně všichni shodně popsali, že záleží na případě. Dalších 12 respondentů vybralo možnost, že psycholog není přibírán nikdy a 4 respondenti odpověděli, že v méně než v polovině případů. Pouze jeden respondent vybral možnost, že je psycholog přibírán téměř vždy a pouze dva respondenti vybrali odpověď „alespoň polovina případů“.

K důvodům, pro něž je psycholog přibírán, uvedla skoro polovina respondentů, že jeho úkolem je příprava posudku. Dalších 11 odpovědí zmínilo v souvislosti s psychologem podporu dítěte a hlídání psychického stavu dítěte.

Z těchto výsledků se zdá, že psycholog je přibírán pouze pokud je pro to dán nějaký konkrétní důvod.

3.3.2.3 Rodiče u výsledku

Rodiče jsou k výsledku podle 46 % (32 odpovědi) respondentů přibírání jen ve výjimečných případech. Odpověď, že rodič je přibírán vždy nebo téměř vždy, vybralo dohromady 19 % (13 odpovědi) respondentů, k tomu dalších 7 % (5 odpovědi) vybralo možnost, že rodiče jsou přibírání alespoň v polovině případů. Opačnou odpověď, tedy že rodiče nebývají přibírání nikdy nebo v méně než polovině případů, vybralo 20 % (14 odpovědi) respondentů.

V dobrovolné otevřené otázce doplňující informace k přibírání rodičů k výsledku dítěte uvedlo 27 respondentů, že přibírání rodičů k výsledku nebývá vhodné, protože dítě před rodiči není zcela otevřené, stydí se nebo má strach z odsouzení rodiči nebo z trestu. Poměrně častá odpověď byla také ta, že velmi záleží na případě a je třeba to vždy zvažovat. Některé odpovědi se shodly také v tom, že v případech, kdy to není zjevně nevhodné, dávají v tomto ohledu dítěti na výběr.

Odpovědi respondentů naznačují, že přítomnost rodičů u výsledku není standardem a je spíše brána jako nevhodná. Některé odpovědi také zmínilo, že častěji je přítomnost rodiče vhodná u dětí v pozici poškozených nebo svědků než u dětí v pozici pachatelů, ačkoli ani tak není přítomnost rodičů vhodná vždy, jelikož výše zmíněné důvody platí i u dětí v procesním postavení svědků a poškozených.

Celkem ve čtyřech dotaznících se objevila odpověď, která budí zdání, že daní respondenti si myslí, že pokud je přítomen rodič, OSPOD přítomen být nemusí (a naopak). Počet takových respondentů není vysoký, na druhou stranu se jedná o poměrně podstatnou problematiku, proto si myslím, že i takovému počtu je třeba věnovat pozornost. Pokud totiž u případu, který se týká okolností popsanych v § 102 trestního řádu, není OSPOD přítomen, jedná se o chybu, která může způsobit neplatnost úkonu a potřebu výsledk zbytečně zopakovat.

3.3.2.4 Přítomnost OSPOD

Naprostá většina (65 odpovědí) dotazovaných přibírá OSPOD nebo jinou vhodnou osobu podle § 102 trestního řádu vždy. Pouze 3 respondenti vybrali možnost, že zvažují, zda se jedná o okolnosti, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku této osoby mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj a na základě toho případně přiberou OSPOD nebo jinou vhodnou osobu. Většina policistů tedy zřejmě nerozlišuje mezi situacemi popsány v § 102 trestního řádu a ostatními případy a OSPOD nebo jinou vhodnou osobu přibírá vždy.

Všichni respondenti, kteří na otázku ohledně přítomnosti rodičů u výsledku odpovídali způsobem „*rodiče přibírám, pokud nemohu sehnat OSPOD*“, vybrali v otázce ohledně OSPOD nebo jiné vhodné osoby možnost, že tyto přibírají vždy. Zdá se tedy, že tito jedinci opravdu považují rodiče za jinou vhodnou osobu podle § 102 trestního řádu.

3.3.2.5 Poučení

Skoro 77 % (53 odpovědí) tedy více než tři čtvrtiny respondentů vybralo v otázce týkající se poučení dětí při výsledku možnost, že děti poučují vždy, jen podoba a rozsah poučení se liší podle věku dítěte. Fakt, že tato odpověď mezi jinými tolik dominuje, považuji za pozitivní.

Dalších 16 % (11 odpovědí) dotazovaných vybralo odpověď, že u mladších dětí poučují pouze rodiče.

K otázce, zda dětem u výsledku respondenti jako vyslychající sdělují výslovně, že je v pořádku odpovědět „*nevím*“, se 30 % dotazovaných (21 odpovědí) vyjádřilo tak, že toto nedokáže posoudit, záleží na situaci. Vždy alespoň jednou před začátkem výsledku připomíná možnost odpovědi „*nevím*“ čtvrtina (17 odpovědí) dotazovaných. Vždy, když dítě váhá, připomene tuto možnost pětina (14 odpovědí) respondentů a dalších 7 % (5 odpovědí) respondentů tuto větu používá zřídka kdy. Naopak 17 % (12 odpovědí) respondentů vybralo možnost, že tuto větu vůbec nepoužívá.

Lze tedy říct, že dle výzkumu většina policistů poučuje děti přiměřeně věku a alespoň třetina běžně děti poučuje také o tom, že nemusí vždy znát odpověď na otázku.

3.3.2.6 Speciální výslechové místnosti

Podle 48 % (33 odpovědí) respondentů se speciální výslechové místnosti použijí, pokud je to potřeba vzhledem k situaci, a podle 16 % (11 odpovědí) respondentů záleží na věku dítěte, přičemž pokud jde o mladší děti, použijí se speciální výslechové místnosti vždy, když tomu nebrání důležité skutečnosti. Že se speciální výslechové místnosti využívají vždy, pokud tomu nebrání důležité skutečnosti, odpovědělo pouze 5 respondentů a 2 dotazovaní vybrali možnost, že mají k dispozici jiné vhodné prostředí.

Skoro 22 % (15 odpovědí) dotazovaných sdělilo, že speciální výslechové místnosti nepoužívají nikdy, z toho 3 respondenti (každý z jiného kraje) sdělili, že na obvodních odděleních speciální místnosti nejsou a nevyužívají se. Využívají se dle těchto respondentů pouze na SKPV nebo na krajských odděleních. Těchto 15 dotazovaných je ze sedmi různých krajů, nelze tedy dovodit tuto situaci na území pouze jednoho kraje.

V otevřené otázce ke speciálním výslechovým místnostem se nejčastěji objevovalo konstatování, že speciální výslechové místnosti jsou velice užitečné. Několik odpovědí se zmínilo o nedostatku takových místností, tedy že místní oddělení nemívají reálnou možnost místnosti využít a také o tom, že využívání těchto místností spadá do kompetence SKPV. Ojedinelé odpovědi si naopak chválily dostupnost výslechových místností. Tento rozpor může být způsoben buď odlišnou technickou vybaveností jednotlivých okrsků nebo tím, že na dotazník odpovídali taktéž pracovníci SKPV, kteří dle některých odpovědí mají ke speciálním výslechovým místnostem lepší přístup.

3.3.2.7 Nahrávání výslechu

K nahrávání výslechů dětí vybrala třetina (23 odpovědí) respondentů možnost, že výslech je nahráván jen ve speciální výslechové místnosti, kdy nepatrně více dotazovaných toto zdůvodňuje tím, že jindy není nahrávání zapotřebí, a zbylí dotazovaní pak vidí jako důvod nedostatečnou techniku mimo speciální výslechové místnosti.

Dále 36 % (25 odpovědí) respondentů vybralo z předložených odpovědí možnost, že výslech dítěte pomocí audiovizuálního zařízení nedokumentují nikdy. Tento počet může být způsoben tím, že jak se z výsledků zdá, obvodní oddělení předávají složitější případy okamžitě na vyšší oddělení nebo SKVP a ti následně provádí a nahrávají důležité výslechy.

Dohromady zhruba pětina (14 odpovědí) dotazovaných odpověděla, že výslech dítěte nahrává často i mimo speciální výslechovou místnost vždy nebo téměř vždy.

3.3.2.8 Kresba

Na otázku, zda respondenti použili v praxi nějakým způsobem kresbu, odpovědělo 61 % (42 odpovědí) respondentů, že nikoli, a zbylých 39 % (27 odpovědí) dotazovaných, že kresbu použili. K důvodům, pro které policisté kresbu využívali, uvedla naprostá většina potřebu popisu konkrétní věci. Důvodem podle těchto odpovědí bývá to, že dítě danou věc nechtělo nebo neumělo popsat slovy nebo z toho důvodu, že náčrt byl obecně snazší variantou (např. náčrt místa).

Kresba přímo pro diagnostické účely nebyla výslovně zmíněna ani jednou, pouze jednou bylo zmíněno, že se spontánně nakresleným obrázkem následně zabýval psycholog. Kresba jako pomoc s vyjadřováním však zřejmě má své místo mezi metodami vyslychajících.

3.3.2.9 Závěrečné doplňující otázky

V odpovědích na otázku, která se ptala, na co je dle respondentů potřeba nejvíce dávat pozor při výslechu dítěte, se nejčastěji (26 odpovědí) objevil citlivý přístup k dítěti a navázání psychologického kontaktu s dítětem. Další častou odpovědí (11 odpovědí) byla formulace otázek, většinou z důvodu sugesce, ojediněle kvůli srozumitelnosti. Dle policistů je také potřeba si dávat pozor na to, zda dítě nelže (8 odpovědí).

K nedostatkům, které v praxi dotazovaní vidí, nejčastěji respondenti uváděli (17 odpovědí) odbornost policistů. V těchto odpovědích se často objevovala stížnost také na to, že školení nejsou prováděna pravidelně a že by měl být na každém oddělení alespoň jeden proškolený policista.

Co se týká slabín v právní úpravě, častěji se objevila pouze stížnost na reálnou nutnost opakování výslechů kvůli kontradiktornosti (5 odpovědí), nutnost přepisovat nahraný záznam do protokolu (3 odpovědi) a složitost právní úpravy (3 odpovědi). Na druhou stranu se objevily i odpovědi, které k právní úpravě žádné výtky nemají, vnímají však nedostatek v časté nesprávné aplikaci.

3.3.3 Dotazník pro trestní soudy

3.3.3.1 Psycholog u výslechu

Podle 49 % (31 odpovědí) soudců, kteří vyplnili dotazník, je psycholog přibírán jen ve výjimečných případech, a podle dalších 16 % (10 odpovědí) respondentů je psycholog přibírán v méně než polovině případů. Odpověď, že je psycholog přibírán vždy, téměř vždy nebo alespoň v polovině případů vybralo dohromady 17 % (11 odpovědí) dotazovaných.

Zdá se tedy, že podle soudců je přibírání psychologa také spíše výjimečnou situací.

Zdaleka nejčastějším důvodem, pro něž je psycholog přibírán, je podle odpovědí soudců příprava znaleckého posudku (29 odpovědí). Dalšími často zmiňovanými důvody byla psychická podpora dítěte při výslechu (10 odpovědí) a pomoc s přípravou nebo průběhem výslechu (6 odpovědí).

3.3.3.2 Čtení protokolu místo výslechu dětského svědka před soudem podle § 102 trestního řádu

Skoro 86 % (54 odpovědí) respondentů vybralo z nabízených možností, že protokol o výpovědi nezletilého svědka čtou u soudu místo jeho výpovědi vždy, když to jen trochu jde. Tedy snaží se o to, aby tuto možnost danou trestním řádem využili u co nejvíce případů. Zbylé odpovědi jsou po jednotkách rozptýleny do zbylých možností. V doplňující otázce k tomuto tématu se respondenti vyjádřili nejčastěji tak, že případy, kdy je dítě před soudem vyslýcháno, jsou případy opravdu výjimečné, spojené například se zjištěním nových skutečností, ke kterým je třeba dítě vyslechnout.

V otevřených otázkách na konci dotazníku se přesto čtyři respondenti zmínily o nedostatečném využívání tohoto institutu, kdy jedna z odpovědí nastínila úvahu o zakotvení dostatečného odůvodnění v případě, že soudce zvolí namísto čtení protokolu výslech dítěte před soudem. Je tedy možné, že ačkoli se většina soudců snaží co nejvíce využívat možnosti ušetřit děti výslechů před soudem, existují tací, kteří stejnou snahu ve stejné míře nesdílí.

3.3.3.3 Nahrávání výslechu

Podle 62 % (39 odpovědí) respondentů je výslech dítěte nahráván vždy nebo téměř vždy a podle dalších 29 % (18 odpovědí) respondentů je výslech dítěte nahráván vždy, pokud jde o důležitý výslech nebo závažný trestný čin. Podle většiny soudců je tedy výslech dítěte nahráván minimálně v důležitých případech nebo častěji.

Další otázka týkající se nahrávání výslechu mířila na použití takto získané nahrávky u soudu místo výslechu dítěte před soudem. K tomu 51 % (32 odpovědí) respondentů vybralo možnost, že se s takovým postupem setkávají často a 25 % (16 odpovědí) respondentů vybralo možnost, že se s takovým postupem už někdy setkali, avšak pouze jednou nebo velmi zřídka. Dalších 22 % (14 odpovědí) respondentů zvolilo možnost, že se s takovým postupem nikdy nesetkali.

V doplňující otázce k tomuto tématu se někteří respondenti (4 odpovědi) vyjádřili v tom smyslu, že nahrávka je součástí spisu a je účastníkům známa, provádí se jako důkaz, nicméně při

hlavním líčení se již nepřehrává a pouze se čte protokol. Přehrávání celé nahrávky v hlavním líčení je podle respondentů často zbytečně časově náročné. Z této nahrávky však soud i účastníci vychází.

Z těchto výsledků se zdá, že v případech, které se dostanou k projednání před soudem, jsou výslechy dětí nahrávány poměrně často a tato nahrávka je následně v hlavním líčení často použita, ať už přímo přehráním v hlavním líčení, nebo tím, že je součástí spisu, strany jsou s ní obeznámeny a je z ní vycházeno při rozhodování soudu.

3.3.3.4 Závěrečné doplňující otázky

Nejčastějším tématem odpovědí v závěrečných otevřených otázkách byla odbornost policejních orgánů. Dle 25 % (16 odpovědí) respondentů z řad trestních soudců nejsou všichni policisté dostatečně zkušené nebo nejsou dostatečně proškoleni. Kromě kapciózních otázek vyčítali respondenti policistům také nedostatečnou znalost právní úpravy. Na druhou stranu se našly také odpovědi, které konstatovaly, že odbornost policejních orgánů je na dobré úrovni a v posledních letech se rapidně zlepšila. Takových odpovědí však nebylo mnoho (3 odpovědi).

Druhým častým tématem odpovědí v závěrečných otevřených otázkách bylo vybavení soudu v tom smyslu, že soudy nejsou nijak vybavené pro výslechy dětí. Soudy nemají žádné prostory vhodné pro děti a prostředí je pro dítě velmi nepříjemné a stresující. Stejně tak nejsou reálné možnosti dálkového výslechu z vhodnějšího prostředí. Pokud tedy dojde k tomu, že dítě přes všechny procesní možnosti musí být před soudem vyslechnuto, je vystaveno strohému formálnímu prostředí soudu a výslechu před více lidmi. Některé odpovědi také zmiňovaly, že v přípravném řízení sice většinou výslechy vedou proškolené vyslyšající osoby, u soudu tomu tak ovšem nebývá.

3.4 Souhrnné výsledky výzkumu

Výsledky jednotlivých skupin respondentů se v hrubých rysech na většině otázkách shodují. Některé odpovědi jedné skupiny také občas doplňují a osvětlují odpovědi skupiny jiné. Nenašla jsem žádné podstatné rozdíly mezi jednotlivými kraji.

3.4.1.1 Odbornost vyslyšajících

Co se týká odbornosti vyslyšajících, zdá se, že úroveň se v posledních letech zlepšuje. I přesto ale není zajištěn dostatek proškolených policistů na to, aby výslechy dětí vedli vždy tito proškolení policisté. Úroveň vzdělání v oblasti výslechů dětí je nejspíše poměrně dobrá na

SKPV, nicméně na obvodních odděleních je úroveň slabší. Několik odpovědí naznačuje praxi, že pokud není rovnou dán důvod pro zvlášť citlivé zacházení, první předběžný výslech provede policista obvodního oddělení (často nevyškolený pro práci s dětmi) a až následně se věc předá SKPV, kde už s dítětem pracuje někdo vyškolený. Touto praxí však dochází k tomu, že je výslech opakován a také k tomu, že se mění osoba, která výslech vede. Oba tyto důsledky jsou z pohledu psychologie a kriminalistiky nežádoucí. Pokud už musí fungovat takový postup, bylo by dle mého názoru vhodné, aby alespoň byly všechny osoby v tomto procesu zúčastněné vhodně vyškoleny pro práci s dětmi.

Je pravda, že výzkum nerefletoval rozdíly mezi dětmi v pozici podezřelých a v pozici obětí, což je důležitý faktor ovlivňující výběr vyslychajícího policisty (v několika odpovědích toto bylo i zmíněno). I s přihlédnutím k tomuto nedostatku dotazníku však závěry šetření ukazují na nedostatek proškolených policistů, případně sice proškolených, ale ne dostatečně. Zdá se totiž, že i vyškolení policisté často nejsou schopni tyto znalosti převést do praxe, chybí jim potřebné zkušenosti nebo prošli školením na toto téma už před dlouhou dobou a účinek tohoto školení je tak skoro nulový. Následkem toho je pokládání nevhodných otázek, nepřizpůsobení slovníku a vyjadřování věku a schopnostem dítěte, necitlivý přístup nebo neznalost právní úpravy.

Neznalost právní úpravy jsem zaregistrovala sice jen v ojedinělých případech, přesto to považuji za problém. Jedná se především o přítomnost rodičů u výslechu, kdy si policejní orgány i pracovníci OSPOD v ojedinělých případech myslí, že rodiče mohou OSPOD při výslechu dětského svědka nahradit nebo že rodič má právo u takového výslechu být.

Odbornost vyslychajících je možná dostatečná na odděleních SKPV a na obvodních odděleních se v posledních letech lepší, nicméně stále je zde prostor pro zlepšení, uvážíme-li, že první kontakt s dítětem mívají většinou právě tito policisté.

Kromě policistů však nejsou dostatečně proškoleni ani pracovníci OSPOD, kteří možná jsou školeni dostatečně ohledně dětské psychiky, totéž se však nedá říci o právní úpravě trestního řízení. Zde bude nejspíš rozdíl mezi kurátory a ostatními pracovníky OSPOD, tento rozdíl bohužel dotazník nerefletoval.

Pokud se dítě i přes veškerou snahu dostane k jednání před soudem, chybí proškolení vyslychající podle dotazníků od trestních soudců i zde.

3.4.1.2 Psycholog u výslechu

Ohledně přítomnosti psychologa u výslechu lze říci, že to nebývá standardem. Psycholog je přibírán jen ve výjimečných případech, přičemž nejvýraznější je jeho funkce jakožto

příbraného znalce. U výslechu se v tom případě objevuje kvůli následnému vypracování znaleckého posudku. Dalším důvodem přítomnosti psychologa je dle dotazníkového šetření psychická podpora dítěte. Někteří respondenti se setkali i s tím, že psycholog pomáhal s přípravou nebo průběhem výslechu, což považují za velmi pozitivní zjištění. Jedním z důvodů přítomnosti psychologa jsou také speciální potřeby dítěte například vzhledem k duševní poruše nebo vzhledem k jinému problému podobného charakteru.

Několik málo odpovědí naznačovalo, že využívání dětských psychologů je složité, protože jich není mnoho a jsou tak pracovníčně hodně vytíženi. V důsledku toho jsou občas využíváni méně, než by bylo ideální. K přítomnosti či nepřítomnosti psychologů jsem však kromě jejich občasné nedostupnosti nezaznamenala žádné další problémy.

3.4.1.3 Rodiče u výslechu

Názor na přítomnost rodičů u výslechu je u obou dotazovaných skupin (pracovníci OSPOD a policie, v dotazníku soudců tato otázka nefigurovala) srovnatelný. Lze tedy říct, že v praxi rodiče nebývají u výslechu přítomni příliš často nebo alespoň převládá snaha o to, aby tomu tak bylo. Důvody uváděné v dotaznících se shodují s výše popsányými poznatky z psychologie a kriminalistiky. Dítě před rodičem zkrátka ve většině případů nebývá zcela otevřené, ať už je důvodem stud, strach z toho, že zklame své rodiče nebo pocit, že porušilo nějaká pravidla.

Rodiče jsou vnímáni jako nevhodný prvek u výslechu jak dětí v pozici podezřelého, tak dětí v pozici poškozeného nebo svědka. Jako přínosná se jejich přítomnost respondentům nejčastěji jeví v případech, kdy nejde o nijak zvlášť závažný trestný čin či pokud jde o velmi malé děti.

3.4.1.4 Vnější prostředí

Vhodné prostředí speciálních výslechových místností je přijímáno velice kladně a možnost jejich využití je velice chválena. Podle výsledků výzkumu se speciální výslechové místnosti využívají většinou vždy, když je to vzhledem k situaci potřeba. Existují však zřejmě i oddělení, pro která je dostupnost výslechových místností z nějakého důvodu omezena, což dokazují i stížnosti od pracovníků OSPOD na jejich nedostatečné využívání.

Používání speciálních místností by mělo být standardem, od kterého se lze odklonit v případě, že použití výslechové místnosti není vhodné nebo účelné. Aktuálně však zřejmě panuje spíše opačná praxe, tedy výslech se ve speciální výslechové místnosti provádí v případě, že je pro to důvod. V tomto ohledu tedy vidím prostor pro rozvoj využívání speciálních

výslechových místností. Na druhou stranu se zdá, že v závažných případech jsou tyto místnosti využívány. Tento stav považuji za uspokojující, jelikož primárně je potřeba zajistit vhodné prostředí zranitelnějším obětem. Přesto však nepovažuji tento stav za zcela ideální.

Po konci přípravného řízení se dítě objevuje i v prostředí soudních budov, které nejsou dle názoru respondentů z řad soudců pro dítě uzpůsobeny vůbec. Soudní budovy jsou stresujícím prostředím i pro dospělého, natož pro dítě. Navíc nejsou soudy vybaveny žádnou místností vhodnou pro výslech samotný (například s přenosem do soudní síně), ani žádnou místností vhodnou k tomu, aby v ní dítě před jeho výslechem vyčkalo. Řešení tohoto problému považuji za téma, které by se mělo objevit v úvahách de lege ferenda nebo alespoň v úvahách v praxi při rekonstrukcích soudních budov. Vzhledem k nevelkému počtu odpovědí by však byl v tomto ohledu potřeba další výzkum.

3.4.1.5 Nahrávání výslechu

K nahrávání výslechu dítěte dochází podle výsledků výzkumu nejčastěji ve speciální výslechové místnosti, která je pro nahrávání uzpůsobena. Kromě toho se zdá, že k nahrávání dochází v některých případech i mimo speciální výslechové místnosti, což považuji za dobré zjištění. Kromě možného opětovného shlédnutí a zachycení také neverbálních projevů dítěte vidí respondenti přínos také v tom, že výslech není rušen zapisováním odpovědí, které bylo nejdnou zmíněno jako problematický faktor při vedení výslechu.

Vzhledem k předchozím výsledkům lze tedy říct, že v praxi jsou závažné nebo důležité výslechy prováděny ve speciální výslechové místnosti, kde jsou také nahrávány. Pokud je předpoklad, že výslech bude zásadní a není prováděn ve výslechové místnosti, je zřejmě nezřídka také nahráván. Naopak nejspíše nejsou nahrávány výslechy, u kterých se nepředpokládá, že by byly pro řízení zásadní nebo u kterých se nepředpokládá zvýšená náročnost pro dítě.

Tyto nahrávky bývají následně použity u soudu jako důkaz (nejsou přehrávány přímo v soudní síni, ale nahrávka je soudci i účastníkům známa) nebo jsou použity znalcem pro vyhotovení posudku. Audiovizuální technika se tedy podle výsledků dotazníků v některých případech běžně používá, což vnímám jako pozitivní zjištění. Podrobnosti k technice a k její funkčnosti dotazník nezjišťoval.

3.4.1.6 Kresba

Kresba při výslechu je podle výzkumu používána spíše v menšině případů. Pokud použita je, jedná se o znázornění některé konkrétní skutečnosti, která se dítěti lépe popisuje grafickým

znázorněním než slovním popisem. Nejčastěji byly v tomto smyslu zmiňovány plánky bytů, domů nebo jiných míst. Respondenti také vnímají, že se dětem o některých skutečnostech takto lépe mluví. V této podobě má kresba u vyslychajících své místo.

Kresba pro diagnostické účely se podle výzkumu spíše nepoužívá nebo používá jen sporadicky.

3.4.1.7 Ostatní

Dalším tématem objevujícím se u všech tří skupin respondentů je problematika opakovaných výsledků. Mezi všemi skupinami existují respondenti, kterým se zdá, že v některých případech dochází ke zbytečnému opakování výsledku dítěte. Důvody shledávají většinou v chybách při provádění prvního výsledku. Mezi policisty je potom vina často dávana právní úpravě, která nedává jiné možnosti. Vysvětlením by mohlo být například to, že v některých případech neumí policejní orgány vždy správně právní úpravu použít a dochází tak k chybám, které vedou k opakování výsledků.

Jako pozitivní shledávám zjištění, že velká část respondentů vnímá jako zásadní citlivý a osobní přístup vyslychajícího a navázání kontaktu s dítětem před začátkem výsledku. Vzhledem ke zjištěním v této práci považuji i já citlivý přístup za jeden ze stěžejních prvků výsledku dítěte, proto považuji tento výsledek výzkumu za pozitivní.

Další problematikou skloňovanou v tomto šetření bylo poučení vyslychaných dětí. Zde se zdá, že většinou jsou děti vzhledem k věku přiměřeně poučeny (nebo alespoň podle názoru respondentů). Co se týká zdůraznění, že je v pořádku nevědět odpověď na otázku, je pozitivní, že znatelná část policistů toto dětem připomíná (někteří se podělili i o způsob, jakým toto dítěti sdělují), nicméně existuje i nezanedbatelné procento těch, kteří podobné upozornění nepoužívají.

Závěr

Cílem této práce bylo popsat specifika výslechu dětí z pohledu práva, psychologie a kriminalistické taktiky a zjistit, jak jsou některá tato specifika naplňována v praxi.

Dílčí cíl popsat zvláštnosti právní úpravy výslechu dětí považuji za splněný.

Dítě je dle zákona o obětech trestných činů zvlášť zranitelnou obětí. Z tohoto titulu dítěti vyplývají zvláštní práva, například právo na citlivé zacházení nebo právo na přítomnost důvěrníka. Pokud jde o dítě v pozici oběti, zakotvuje zákon o obětech trestných činů povinnost provádět výslech takové osoby speciálně vyškolenou osobou a to tak, aby výslech později nemusel být, pokud je to možné, opakován. Pokud je dítě v trestním řízení v pozici svědka, musí být jeho výslechu přítomen orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná vhodná osoba mající zkušenosti s dětmi. Touto osobou však není rodič, kterého lze za určitých podmínek taktéž přibrat. Dítě lze jako svědka vyslechnout i před zahájením trestního stíhání. Protokol o takovém výslechu lze v hlavním líčení použít jako důkaz, nicméně vzhledem k tomu, že dítě takto nebylo vyslechnuto kontradiktorně, nelze takový důkaz použít jako jediný nebo stěžejní důkaz viny.

Mým dalším dílčím cílem bylo popsat zvláštnosti dětské psychiky relevantní pro vedení výslechu. I tento cíl považuji za splněný.

Dětská psychika se během vývoje mění. Čím je dítě starší, tím lepší má slovní zásobu a paměť, s věkem se také mění způsob vnímání okolí a otevírá se prostor pro složitější myšlenkové operace. S věkem se také dítě stává méně závislým na autoritách. Velkým problémem pro výslechy dětí je značná sugestibilita, díky níž byly děti dlouhou dobu považovány za obecně nevěrohodné. Dnes víme, že děti jsou obecně věrohodné, pokud se výslech provede správně a bez faktorů, které mohou dítě ovlivňovat.

Třetím dílčím cílem této práce, taktéž dle mého názoru splněným, bylo na základě předešlých dvou oblastí popsat výslech dítěte pohledem kriminalistické taktiky.

Z pohledu kriminalistické taktiky je velmi žádoucím faktorem citlivý přístup a navázání psychologického kontaktu mezi vyslychající osobou a vyslychaným dítětem ještě před začátkem výslechu. Dále je potřeba vhodné poučení, aby dítě chápalo, o co se při výslechu jedná. Pro dítě je také velmi důležitá celková atmosféra výslechu včetně vnějšího prostředí. Z toho důvodu existují speciální výslechové místnosti, které jsou výslechu dětí přizpůsobeny. Dalšími taktickými prostředky pro práci s dětmi jsou například demonstrační pomůcky nebo použití kresby jako prostředku komunikace.

Posledním dílčím cílem práce bylo zjistit naplňování některých vybraných specifík výslechu dítěte v praxi. I tento cíl považuji za splněný.

Největším problémem v praxi se zdá být nedostatečné nebo nedostatečně účinné proškolení policistů, kteří vedou výslechy dětí. Ačkoli se podle některých respondentů výzkumu úroveň odbornosti v tomto ohledu v posledních letech zlepšuje, není stále na uspokojivé úrovni. Co se týká vnějšího prostředí výslechů dětí, v praxi se pro závažnější výslechy používají speciální výslechové místnosti. Jejich využívání je prozatím méně časté, než by mělo v ideálním případě být, nelze ale podle výsledků výzkumu říct, že by bylo zcela nedostatečné. Problémem je však prostředí soudu, které dětem není přizpůsobeno ani minimálně. Ačkoli je snaha, aby se děti k soudům příliš nedostávaly, zcela vyhnout se tomu nedá a četnost těchto případů navyšují chyby v přípravném řízení. Ohledně přítomnosti rodičů při výslechu panuje shoda na tom, že ve většině případů je jejich přítomnost spíše kontraproduktivní.

Problematika výslechu dětí je pro praxi náročnou disciplínou, protože děti vzhledem ke své podstatě vyžadují na straně vyslychajícího mnohem více času, energie a empatie než většina dospělých. K tomu navíc vyslychající potřebuje pro správné provedení takového výslechu i speciální znalosti a dovednosti. Proto by měli být pracovníci těch složek, které se s dětmi během výslechu v trestním řízení setkávají, pro takové výslechy dostatečně odborně vzděláni, dostatečně materiálně vybaveni a měli by takovým výslechům při jejich provádění věnovat patřičnou pozornost.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BOUKALOVÁ, H. a GILLERNOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Karolinum, 2020, s. 161-204. ISBN: 978-80-246-4461-5
- COGNET, G. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Přeložila K. BODNÁROVÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0499-2
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 272-374. ISBN: 80-86473-86-4
- GUDJONSSON, G. H. *The psychology of interrogations and confessions: a handbook*. Chichester: Wiley, 2003, s. 7-36, 380-371, 403-410. ISBN: 0-471-49136-5
- HOFSCHEIDEROVÁ, A., MATIAŠKO, M., RIRRICOVÁ, B. a KAMENÍKOVÁ, Z. *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let v řízení o činu jinak trestném*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 11-27. ISBN: 978-80-87414-17-0
- HOYANO, L. a KEENAN, C. *Child Abuse: Law and Policy across boundaries*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 490-500. ISBN: 978-0-19-829946-2
- CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 160-176. ISBN: 80-86898-36-9
- KONRÁD, Z., NĚMEC, M. a NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: PA ČR, 2008, s. 9-10. ISBN 978-80-7251-294-2
- KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J. a SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 56-67, 327-335. ISBN: 978-80-7380-859-4
- KURILOVSKÁ, L. a SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 314-324. ISBN: 978-80-8054-724-0
- LAMB, E., LA ROOY, D. J., MALLOY a L. C., KATZ, C. *Children's Testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*. 2. ed. Chichester: Wiley, 2011, s. 15-285. ISBN: 978-0-470-68677-5
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 84-203. ISBN: 80-7169-195
- LASSITER, D. *Interrogations, confessions, and Entrapment*. New York: Springer New York, 2013, s. 107-123. ISBN: 978-9-387-38598-3
- MUSIL, J. *Kriminalistika – vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: PA ČR, 2001, s. 51, 129-138. ISBN: 80-7251-080-0
- MUSIL, J., KONRÁD, Z. a SUCHÁNEK J. *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327-337. ISBN: 80-7179-878-9

- NOVOTNÝ, F. Příprava výslechu. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*. Praha: PA ČR, 2018, s. 211-215. ISBN: 978-80-7251-485-4
- NETT, A. K problematice věrohodnosti výpovědi svědků. *Pokroky v kriminalistice 2004*. Praha: PA ČR, 2005, s. 209-221. ISBN: 80-7251-171-8
- PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012, s. 222-226. ISBN: 978-80-247-4332-5
- PIAGET, J. a INHELDER, B. *Psychologie dítěte*. Přeložila E. VYSKOČILOVÁ. 6. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 47-73, ISBN: 978-80-262-0691-0
- POLIŠENSKÁ, V. A. *Forenzní psychologie: teorie a praxe*. Praha: VŠFS, 2019, s. 72-83. ISBN: 978-80-7408-187-3
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika – Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 2019, s. 57-64, 468-478, 529-530. ISBN: 978-80-7380-589-0
- PLEVOVÁ, I. a PUGNEROVÁ, M. *Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2022. ISBN: 978-80-271-0218-1
- SEJČOVÁ, L. *Deti a mládež ako obeť násilia*. Bratislava: Album, 2001, s. 83-93. ISBN: 80-968667-0-2
- SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 15-20. ISBN: 978-80-7380-153-3
- STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 97-123. ISBN: 80-86898-40-7
- SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava: KEY Publishing, 2016, s. 35-40, 319-330 319-328. ISBN: 978-80-7418-259-4
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, 2017, s. 10-69, 173-177. ISBN: 978-80-7496-333-9
- VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 534-541. ISBN: 978-80-271-9173-4

2. Seznam použitých článků

- AUGUST, C. N. a HENDERSSON, K. S. Juveniles in the Interrogation Room: Defense Attorneys as a Protective Factor. *Psychology, Public Policy, and Law*. roč. 27, č. 2, American Psychological Association, 2020, s. 2
- CECI, S. J. a KLEMFUSS, J. Z. Children's Suggestibility: Knowns and Unknowns. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 3-5
- CLEARY, H. M. D. a WARNER, T. C. Police Training in Interviewing and Interrogation Methods: A Comparison of Techniques Used With Adult and Juvenile Suspects. *Law and Human Behavior*. roč. 40, č. 3, American Psychological Association, 2015, s. 270-284

COUFALOVÁ, D. Přítomnost soudce při provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů: kritické zamyšlení de lege lata a de lege ferenda. *Trestněprávní revue*. roč. 20, č. 2, Praha: C. H. Beck, 2021, s. 63-70

ČIHÁK, F. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*. roč. 12, č. 5, Olomouc: Solen, s.r.o., 2011, s. 325-327

ČÍRTKOVÁ, L. Úskalí při interpretaci psychologických závěrů o věrohodnosti. *Kriminalistika* 2. roč. LI, Č. 2, MV ČR, 2018, s. 83-96

HRACHOVEC, P. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod jako pramen českého trestního práva procesního. *Právní rozhledy*. roč. 6, č. 12, Praha: C. H. Beck, 1998, s. 614-616

KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – květen a červen 2007. *Soudní rozhledy*. č. 8, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 324-329

KONRÁD, Z. K některým problémům psychologických léček v kriminalistické taktice. *Československá kriminalistika roč. XVI*. č. 4, Praha: Naše vojsko, 1984, s. 289-297

LONDON, K. Overview of the issue. *The Advocate*. roč. 33, č. 1, Div. 37 of the American Psychological Association, 2010, s. 1-2

STROLENÝ, P. Přípustnost či nepřipustnost opakovaného výslechu osoby mladší patnácti let. *Kriminalistický sborník roč. XXII*. č. 12, Praha: Naše vojsko, 1978, s. 750-751

SUMMIT, R. C. The Child sexual abuse accommodation syndrom. *Child Abuse & Neglect*. roč. 7, č. 2, Pergamon Press, 1983, s. 177-193

ZIKMUND, J. Nebezpečí narušení duševního a mravního vývoje nezletilce při vyšetřování. *Kriminalistický sborník roč. XXIV*. č. 11, Praha: Naše vojsko, 1980, s. 649-651

3. Seznam použitých komentářů

ČÍRTKOVÁ, L., DURDÍK, T., HÁKOVÁ, D. a VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI] Wolters Kluwer

GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P. a VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 126

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1500-1505, 1963-1967 ISBN: 978-80-7400-465-0

4. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/800/EU ze dne 11. května 2016

Pokyn policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o právech dítěte

5. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2001, sp. zn. IV. ÚS 561/01

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2007, sp. zn. I. ÚS 375/2006

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 2643/13-2

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2013, 5 Tdo 1241/2013

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1993, sp. zn. 7 To 181/93 (R 11/1994-I)

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 7. 2002 ve věci S. N. proti Švédsku, číslo stížnosti 34209/96

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 11. 2005 ve věci Bocos-cuesta proti Nizozemí, číslo stížnosti 54789/00

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 2007 ve věci W. proti Finsku, číslo stížnosti 14151/02

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 2007 ve věci A. H. v. Finsko, číslo stížnosti 46602/99

Zpráva Evropské komise pro lidská práva ze dne 20. 10. 1994 ve věci Baegen proti Nizozemí, číslo stížnosti 16696/90

6. Seznam ostatních použitých zdrojů

PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí*. Praha: MV, 2015

WEISS, P. *Sexuální chování a sexuální postoje obyvatelstva České republiky: Výsledky reprezentativních výzkumů*. Praha, 2012. Disertační práce. Sexuologický ústav VFN a 1. LF UK v Praze, Katedra psychologie FF UK v Praze.

Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR

Důvodová zpráva k pozměňovacímu zákonu č. 203/2019 Sb.

<https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx>

<https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti>

<https://reid.com/programs/program-descriptions/the-reid-technique-of-investigative-interviewing-and-advanced-interrogation-techniques>

Přednášky doktorky Čírtkové z předmětu Soudní psychologie na Právnické fakultě UK z roku 2020

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník OSPOD	s. 86
Příloha č. 2 – Dotazník Policejní orgán	s. 89
Příloha č. 3 – Dotazník trestní soudy	s. 92

Příloha č. 1

DOTAZNÍK OSPOD

První část – stručné informace o respondentovi

1. Pohlaví
 - a. Žena
 - b. Muž
 - c. Nechci odpovídat

2. Věk
 - a. 20-30 let
 - b. 31-40 let
 - c. 41-50 let
 - d. 51+ let

3. Ve kterém kraji vykonáváte svou práci

4. Kolikrát jste se zhruba účastnil/a výslechu dítěte? (dítě = osoba mladší osmnácti let)
 - a. 1x-5x
 - b. 6x-10x
 - c. 11x-20x
 - d. 21x-50x
 - e. 51x+

Druhá část – obsahová část dotazníku

1. Dle §20 Zákona o obětech "*Je-li obětí dítě, výslech v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit.*"
Podle vašich zkušeností, jak často takovou osobu nelze zajistit?
 - a. Nemyslím si, že na to jsou speciálně vyškolené osoby.
 - b. Takovou osobu lze zajistit vždy, v našem obvodu je dostatek proškolených vyšetřovatelů.
 - c. Takovou osobu lze zajistit téměř vždy, výjimečně se stane, že proškolení vyšetřovatelé jsou všichni mimo dosah.
 - d. Takovou osobu lze zajistit zhruba v polovině případů, podle toho, zda mají proškolení vyšetřovatelé čas.
 - e. Takovou osobu lze zajistit málokdy, v našem obvodu jich není dostatek.
 - f. Nevím, nemám bližší informace o osobách, které vedou výslechy.

2. Jak často je k výslechu dítěte (k jakékoli fázi včetně přípravy) přibírán psycholog?
 - a. Vždy
 - b. Téměř vždy
 - c. Alespoň polovina případů
 - d. Méně než polovina případů
 - e. Jen ve výjimečných případech
 - f. Nikdy
 - g. Nevím / nemohu posoudit

3. Pokud je psycholog přibírán, co bývá jeho úkolem? (stačí stručně, např. zpracovává posudek, pomáhá s přípravou apod.)
4. Jak často jsou k výsledku dítěte přibírání rodiče?
 - a. Vždy
 - b. Téměř vždy
 - c. Alespoň polovina případů
 - d. Méně než polovina případů
 - e. Jen ve výjimečných případech
 - f. Nikdy
 - g. Nevím / nemohu posoudit
 - h. Jiné:
5. Chcete něco dodat k přibírání rodičů k výsledku jejich dítěte?
6. Dle § 102 trestního řádu máte právo jako přibraná osoba OSPOD žádat odložení, přerušeni nebo ukončení výsledku. Využíváte/využili jste někdy tohoto práva?
 - a. Ne
 - b. Ano
7. Pokud jste odpověděl/a ano, napište zhruba jak často (*stačí řádově, zda u jednoho z deseti případů, u jednoho ze sta, každý druhý případ, jen jednou v ojedinělém případě...*) nebo z jakých důvodů.
8. Prochází vyslychající policista s dětmi v pozici svědka nějakým způsobem alespoň základní obsah poučení? (např. vysvětlení, že by v téhle situaci nemělo lhát a jaké to může mít důsledky)
 - a. Podle věku – se staršími dětmi ano, s mladšími ne, u mladších poučí rodiče
 - b. Podle věku – poučení projdou se všemi dětmi, jen podoba se liší podle věku
 - c. Nepoučují žádné děti, vždy jen jejich rodiče
 - d. Poučují všechny děti stejně
 - e. Nevím, mám zkušenost jen s dětmi v pozici podezřelého / obviněného a ty poučují
 - f. Nevím, mám zkušenost jen s dětmi v pozici podezřelého / obviněného a ty nepoučují
 - g. Jiné:
9. Jak často se podle vás používají speciální výslechové místnosti?
 - a. Vždy u všech dětí, když tomu nebrání důležité skutečnosti (např. pobyt v nemocnici)
 - b. Podle věku dítěte, u mladších dětí vždy, když tomu nebrání důležité skutečnosti
 - c. Použijí se, když je to potřeba vzhledem k situaci
 - d. Použijí se jen výjimečně, nemáme jich v okolí dostatek, a tak nebývají volné nebo v dosahu vždy ani v případech, kdy by byly potřebné.
 - e. Nebyl/a jsem u případu, kdy by se použila výslechová místnost
 - f. Jiné:

10. Chcete něco dodat k možnostem používání výslechových místností?
11. Zažil/a jste někdy, že by byl výslech dítěte audiovizuálně nahráván?
- Nikdy
 - Jen ve speciální výslechové místnosti, jindy to není zapotřebí
 - Jen ve speciální výslechové místnosti, jinde není potřebná technika
 - Jen ve speciální výslechové místnosti, nevím, z jakých důvodů k nahrávání jinde nedochází
 - Často, i mimo speciální výslechovou místnost
 - Téměř vždy
 - Vždy
12. Byl/a jste někdy u výslechu, kde by byla použita kresba jinak než jako způsob, jak dítě uvolnit nebo jako „hračka“?
- Ano
 - Ne
13. Pokud byla odpověď ano, můžete stručně popsat jak?
14. Na co je podle vás, na základě vašich zkušeností, znalostí nebo intuice, potřeba dávat největší pozor, pokud jde o výslech dítěte?
15. Chcete něco dodat ke kterékoli vaší odpovědi?

Třetí část – závěrečná část

1. Vidíte v právní úpravě výslechu dětí nějakou slabinu? Jakou?
2. Vnímáte nějaké nedostatky výslechů dětí v realitě? Jaké? (personální, materiální, obsahové...)
3. Změnili byste něco v souvislosti s výslechy? Co? (ať už v právní úpravě nebo v realitě)

Příloha č. 2

DOTAZNÍK POLICEJNÍ ORGÁN

První část – stručné informace o respondentovi

1. Pohlaví
 - a. Žena
 - b. Muž
 - c. Nechci odpovídat

2. Věk
 - a. 20-30 let
 - b. 31-40 let
 - c. 41-50 let
 - d. 51+ let

3. Ve kterém kraji vykonáváte svou práci
---- vyberte kraj ----

4. Kolikrát jste se zhruba účastnil/a výslechu dítěte? (dítě = osoba mladší osmnácti let)
 - a. 1x-5x
 - b. 6x-10x
 - c. 11x-20x
 - d. 21x-50x
 - e. 50x+

Druhá část – obsahová část dotazníku

1. Dle §20 Zákona o obětech *"Je-li obětí dítě, výslech v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit."* Podle vašich zkušeností, jak často takovou osobu nelze zajistit?
 - a. Takovou osobu lze zajistit vždy, v našem obvodu je dostatek proškolených vyšetřovatelů.
 - b. Takovou osobu lze zajistit téměř vždy, výjimečně se stane, že proškolení vyšetřovatelé jsou všichni mimo dosah.
 - c. Takovou osobu lze zajistit zhruba v polovině případů, podle toho, zda mají proškolení vyšetřovatelé čas.
 - d. Takovou osobu lze zajistit málokdy, v našem obvodu jich není dostatek.
 - e. Nemyslím si, že na to jsou speciálně vyškolené osoby.
 - f. Jiné

2. Byl/a jste vy nějakým způsobem proškolen/a pro práci s dětmi? *(Pokud zvolíte odpověď ano, prosím stručně sdělte jak (neformálně, nadřízeným, formálním školením...)*
 - a. Ne
 - b. Ano, jak:

3. Dle § 102 TR je povinnost přibrat OSPOD nebo jinou osobu mající zkušenosti s mládeží v případě, kdy jde o okolnosti, *„jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku této osoby*

mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj“.

Přibíráte OSPOD nebo jinou vhodnou osobu vždy nebo pro případy, kdy podle vás o tyto skutečnosti nejde, nikoho nepřibíráte?

- a. Přibírám OSPOD nebo jinou vhodnou osobu vždy
 - b. Zvažuji, zda jde o dané skutečnosti a když ne, OSPOD ani jinou osobu nepřibírám
 - c. Nepřibírám žádnou takovou osobu nikdy
 - d. Jiné
4. Jak často je k výsledku dítěte (k jakékoli fázi včetně přípravy) přibírán psycholog?
- a. Vždy
 - b. Téměř vždy
 - c. Alespoň polovina případů
 - d. Méně než polovina případů
 - e. Jen ve výjimečných případech
 - f. Nikdy
 - g. Nevím / nemohu posoudit
 - h. Jiné
5. Pokud je psycholog přibírán, co bývá jeho úkolem? (stačí stručně, např. zpracovává posudek, pomáhá s přípravou apod.)
6. Jak často k výsledku dítěte přibíráte rodiče dítěte?
- a. Vždy
 - b. Téměř vždy
 - c. Alespoň polovina případů
 - d. Méně než polovina případů
 - e. Jen ve výjimečných případech
 - f. Nikdy
 - g. Nevím / nemohu posoudit
 - h. Jiné:
7. Chcete něco dodat k přibírání rodičů k výsledku jejich dětí?
8. Procházíte s dětmi v pozici svědka nějakým způsobem alespoň základní obsah poučení? (např. vysvětlení, že by v téhle situaci neměly lhát)
- a. Podle věku – se staršími dětmi ano, s mladšími ne, u mladších poučím rodiče
 - b. Podle věku – poučení projdu se všemi dětmi, jen podoba a rozsah se liší podle věku
 - c. Nepoučuji žádné děti, vždy jen jejich rodiče
 - d. Poučuji všechny děti stejně
 - e. Nevím, mám zkušenost jen s dětmi v pozici podezřelého / obviněného a ty poučuji
 - f. Nevím, mám zkušenost jen s dětmi v pozici podezřelého / obviněného a ty nepoučuji
 - g. Jiné:
9. Jak často sdělujete dítěti, že je v pořádku neodpovědět na otázku nebo odpovědět „nevím“?
- a. Podobnou větu nepoužívám
 - b. Podle situace, nedokážu to posoudit

- c. Zřídka kdy, ale občas ano
- d. Vždy, když vidím, že dítě váhá
- e. Vždy minimálně jednou před výsledkem
- f. Jiné:

10. Jak často se používají speciální výslechové místnosti?

- a. Vždy u všech dětí, když tomu nebrání důležité skutečnosti (např. pobyt v nemocnici)
- b. Podle věku dítěte, u mladších dětí vždy, když tomu nebrání důležité skutečnosti
- c. Použijí se, když je to potřeba vzhledem k situaci
- d. Použijí se jen výjimečně, nemáme jich v okolí dostatek, a tak nebývají volné nebo v dosahu vždy ani v případech, kdy by byly potřebné.
- e. Nepoužíváme speciální výslechové místnosti, protože máme jiné vhodné prostředí
- f. Nepoužíváme speciální výslechové místnosti
- g. Jiné:

11. Chcete něco dodat k možnostem používání speciálních výslechových místností?

10. Dokumentujete někdy výslech dítěte pomocí audiovizuálního zařízení?

- a. Nikdy
- b. Jen ve speciální výslechové místnosti, jindy to není zapotřebí
- c. Jen ve speciální výslechové místnosti, jinde nemáme potřebnou techniku
- d. Často, i mimo speciální výslechovou místnost
- e. Téměř vždy
- f. Vždy
- g. Jiné:

11. Použil/a jste někdy kresbu při výslechu i jinak, než jako hru a zklidnění dítěte před výslechem?

- a. Ano
- b. Ne

12. Pokud předchozí odpověď byla „ano“, můžete stručně popsat jak?

13. Na co je podle vás, na základě vašich zkušeností, znalostí nebo intuice, potřeba dávat největší pozor, pokud jde o výslech dítěte?

14. Chcete něco dodat ke kterékoli vaší odpovědi?

Třetí část – závěrečná část

1. Vidíte v právní úpravě výslechu dětí nějakou slabinu? Jakou?
2. Vnímáte nějaké nedostatky výslechů dětí v realitě? Jaké? (personální, materiální, obsahové...)
3. Změnili byste něco v souvislosti s výslechy? Co? (ať už v právní úpravě nebo v realitě)

Příloha č. 3

DOTAZNÍK SOUDCE

První část – stručné informace o respondentovi

1. Pohlaví
 - a. Žena
 - b. Muž
 - c. Nechci odpovídat

2. Věk
 - a. 20-30
 - b. 31-40
 - c. 41-50
 - d. 51+

3. Ve kterém kraji vykonáváte svou práci
---- vyberte kraj ----

4. Kolikrát jste se zhruba účastnil/a výslechu dítěte? (dítě = osoba mladší osmnácti let)
 - a. 1x-5x
 - b. 6x-10x
 - c. 11x-20x
 - d. 21x-50x
 - e. 51x+

2. část – obsahová část dotazníku

1. Jak často je k výslechu dítěte (k jakékoli fázi včetně přípravy) přibírán psycholog?
 - a. Vždy
 - b. Téměř vždy
 - c. Alespoň polovina případů
 - d. Méně než polovina případů
 - e. Jen ve výjimečných případech
 - f. Nikdy
 - g. Nevím / nemohu posoudit

2. Pokud je psycholog přibírán, co bývá jeho úkolem? (stačí stručně, např. zpracovává posudek, pomáhá s přípravou apod.)

3. Pokud je v trestním řízení dítě v pozici svědka, jak často využíváte možnosti rozhodnout o čtení protokolu o výpovědi dítěte, místo konání výslechu před soudem, bez splnění podmínek daných § 211 (1), (2) trestního řádu (podle § 102 trestního řádu)?
 - a. Vždy, když to jen trochu jde
 - b. Vždy, když to jen trochu jde, ale jde to jen tak v polovině případů
 - c. Vždy, když to jen trochu jde, ale to nebývá moc často
 - d. Moc tuto možnost nevyužívám
 - e. Tuto možnost vůbec nevyužívám
 - f. Jiné:

4. Chcete něco dodat k předchozí odpovědi?
5. Podle Vaší zkušenosti, jak často se výslech dítěte nahrává na audio nebo video zařízení?
 - f. Výslech dítěte se nahrává vždy
 - g. Výslech dítěte se nahrává téměř vždy
 - h. Výslech dítěte se nahrává, pokud jde o důležitý výslech
 - i. Výslech dítěte se nahrává zřídka
 - j. Výslech dítěte se nahrává jen ve speciální místnosti
 - k. Jiné
6. Setkal/a jste se někdy s audiovizuální nahrávkou výslechu dítěte použitou následně u soudu místo výslechu dítěte před soudem?
 - a. Ano, setkávám se s tím poměrně často
 - b. Ano, ale jen jednou nebo velmi zřídka
 - c. Ne
 - d. Jiné
7. Chcete něco dodat k předchozí odpovědi?

3. část – závěrečná část

4. Vidíte v právní úpravě výslechu dětí nějakou slabinu? Jakou?
5. Vnímáte nějaké nedostatky výslechů dětí v realitě? Jaké? (personální, materiální, obsahové...)
6. Změnili byste něco v souvislosti s výslechy? Co? (ať už v právní úpravě nebo v praxi)

Abstrakt v českém jazyce, název práce a klíčová slova

Specifika výslechu dětí

Děti, tedy osoby mladší osmnácti let, jsou skupinou osob, která se v trestním řízení objevuje nikoli ojediněle, a to v různém procesním postavení. Mohou se tak dostat do situace, kdy bude potřeba je vyslechnout. Oproti dospělým děti potřebují jiný přístup a zasluhují zvláštní ochranu.

Toho si všímá i právní úprava, která na více místech upravuje speciální zacházení s dětmi během trestního řízení včetně zacházení s dětmi během výslechu. Mezi tato ustanovení patří ustanovení o nutné obhajobě mladistvého, o přítomnosti některých dalších osob u výslechu nebo ustanovení upravující možnost vést výslech před zahájením trestního stíhání. K možnostem výslechu před zahájením trestního stíhání a následnému čtení takto získaných protokolů o výslechu se z hlediska zachování práv obhajoby vyjádřil Ústavní soud i Evropský soud pro lidská práva. Oba zmíněné soudy došly k závěru, že takto získaný důkaz lze použít v trestním řízení i navzdory porušení práva na spravedlivý proces, protože jsou v takovém případě dány jiné záruky zákonnosti nebo je důvodem pro toto omezení ochrana jiných základních lidských práv. Judikatura nicméně vymezila i hranice používání takto získaných důkazů, jelikož dovodila, že je nelze použít jako důkaz stěžejní.

Z psychologického hlediska je jedním z největších problémů sugestibilita dětí, která je obecně větší než u dospělých osob. Kromě návodných otázek ovlivňuje výpověď dítěte také úroveň jeho vývoje nebo slovník použitý vyslychající osobou.

Velmi důležité je atmosféra, ve které je dítě vyslycháno, a to jak vnější prostředí, tak vystupování osoby vyslychajícího. Vnější prostředí by mělo v dítěti vzbuzovat pocit klidu a bezpečí. K tomuto účelu jsou budovány speciální výslechové místnosti. Vyslychající by měl na dítě také působit uklidňujícím dojmem a neměl by v dítěti vzbuzovat strach. I proto je zásadní nepodcenit formování psychologického kontaktu před začátkem výslechu.

Součástí práce je také průzkum naplňování některých vybraných specifíků v praxi. Nejvíce problematickou oblastí se zdá být odbornost vyslychajících, která se sice v posledních letech zlepšuje, stále však není na ideální úrovni. Další oblastí výzkumu byla přítomnost rodičů u výslechu, kde mezi respondenty panuje shoda na tom, že jejich přítomnost u výslechu je spíše kontraproduktivní. Předmětem zkoumání bylo také využívání výslechových místností, které se obecně setkávají s pozitivním ohlasem. Frekvence jejich využívání je sice uspokojivá v tom

smyslu, že závažné nebo nějakým způsobem náročné výslechy se nejspíše uskutečňují ve speciálních výslechových místnostech, na druhou stranu od ideálního stavu, kdy je speciální výslechová místnost při výslechu dítěte standardem, je podle výzkumu praxe prozatím vzdálená.

Klíčová slova: výslech, dítě, výpověď

Abstract in English, Title and Keywords

The Specifics of Children Interrogation

Children, meaning people under 18 years of age, appear in criminal procedures rather often and have various process statuses. Therefore, they can get into a situation in which they have to be interrogated. In these cases, they need a different approach than adults. Moreover, they also deserve an extra level of protection.

Legislation has taken this into account by specifying how children should be treated during criminal procedures, interrogation included, in numerous details. Amongst these legal provisions, one can find for example the legal provision about necessary protection of minors, about the presence of certain other people during interrogation or the provision regulating the possibility of interrogating children before the prosecution officially begins. Both the Constitutional Court of the Czech Republic and also the European Court of Human Rights have commented on the possibilities of interrogating children before the prosecution start and then using such obtained protocols, especially on the aspect of preserving the rights of defense. Both have declared that such obtained evidence can be used in criminal proceedings despite the fact that the right to a fair trial has been violated, because there are either other guarantees of legality or there has been a need to protect other basic human rights. However, judicature has also limited the use of such obtained evidence in the sense that it cannot be used as key evidence.

From psychological point of view, one of the biggest issues when interrogating children is the level of their suggestibility, which is much higher in children than in adults. Apart from manipulative questions, testimony given by children can also be affected by the level of their development and also by vocabulary used by the person interrogating them.

The overall atmosphere also plays a very important role. It comprises both of the environment where the interrogation is conducted and also by the interrogator's personality. The environment should promote the feeling of calm and safety. For that reason, special interrogation rooms exist. The interrogator should also have a calming effect on the interrogated child. Feelings of fear and anxiety should be eliminated. It is therefore crucial to form a bond between the interrogator and the child prior to the interrogation itself.

The thesis also consists of a research which examines the extent to which certain requirements are met in real life and practise. The biggest issue seems to be the expertise of interrogators. Even though it has improved over the past years, it is still far from ideal. Another

part of the research examines the effect of the presence of parents during their child's interrogation; most respondents tend to agree that it may be rather contraproductive. Last but not least, the research also focuses on the topic of interrogation rooms, which are generally popular. However, the frequency of their usage is also rather far from ideal. They are most probably used in serious or in any other way difficult cases, but unfortunately not on a regular basis in standard cases of children interrogation.

Keywords: interrogation, child, testimony